

T.C
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MADEN İŞLETENİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve AKYOL ÇÖREKÇİ

Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı

ANKARA 2023

T.C
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MADEN İŞLETENİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve AKYOL ÇÖREKÇİ

Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mahmut YAVAŞI

ANKARA 2023

TEŞEKKÜR

Beni özveriyle yetiştirip, topluma iyi bir birey olmam için çabalayan, bugünlere gelmem de maddi ve manevi hakkı olan kıymetli annem Fadime AKYOL'a ve babam Hüseyin AKYOL'a,

Özveri, sevgisi ve mesleki tecrübeleriyle hep yanımda olan, beni her kararımda destekleyen değerli eşim, hayat arkadaşım Ramazan ÇÖREKÇİ'ye,

Hayatım boyunca varlıklarıyla bana neşe ve güç veren, sayısız güzel duygular yaşatan canım kardeşlerim Hasan AKYOL'a, Yasin AKYOL'a ve Ersin AKYOL'a,

Bu çalışmanın konu seçiminden, oluşumuna, tamamlanmasına kadar değerli bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan ve çalışmama yön veren sayın danışmanım Prof. Dr. Mahmut YAVAŞI' ye, teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR CETVELİ	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK SORUMLULUK

1.1. GENEL OLARAK.....	1
1.2. HUKUKİ SORUMLULUK.....	2
1.2.1. Kusura Dayalı Sorumluluk.....	2
1.2.1.1. Kusur.....	3
1.2.1.2. Hukuka Aykırî Fiil.....	4
1.2.1.3. İlliyet Bağı	4
1.2.1.4. Zarar	5
1.2.2. Kusursuz Sorumluluk.....	6
1.2.2.1. Hakkaniyet Sorumluluğu	7
1.2.2.2. Özen Sorumluluğu	7
a) Adam Çalıştırmanın Sorumluluğu.....	7

b) Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu.....	7
c) Yapı Malikinin Sorumluluğu	8
1.2.2.3. Tehlike Sorumluluğu	9
1.3. CEZAI SORUMLULUK.....	10
1.3.1. Kast ve Olası Kast	10
1.3.2. Taksir ve Bilinçli Taksir	13
1.3.3. Cezai Sorumluluğun Kalkması veya Azaltılması.....	15
1.4. CEZAI SORUMLULUK- HUKUKİ SORUMLULUK İLİŞKİSİ.....	16
1.5. KABAHAHAT SORUMLULUĞU	17
1.6. SORUMSUZLUK ANLAŞMALARI VE İBRANAMELER.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

MADEN İŞLETEN VE MADEN İŞLETMESİ KAVRAMLARI

2.1. MADEN İŞLETEN KAVRAMI	19
2.1.1. Maden Nedir?.....	19
2.1.2. Maden İşleten Kavramı	25
2.1.2.1. Genel Olarak	25
2.1.2.2. Madenlerin İdare Ve Özel Kişi Tarafından İşletilmesi.....	28
a) Madenlerin İdare Tarafından Doğrudan İşletilmesi.....	29
b) Madenlerin Özel Kişi Tarafından Doğrudan İşletilmesi	29
i) Madenlerin Rödovans Sözleşmesi İmzalanmak Suretiyle İşletilmesi.....	30
ii) Madenlerin Ruhsat Usulü ile Özel Hukuk Kişileri Tarafından İşletilmesi	30
2.1.2.3. İşleten Tacir midir?	30
2.2. MADEN İŞLETMESİ.....	32
2.2.1. Maden Üzerindeki Haklar Bakımından.....	32
2.2.1.1. Maden Hakkı Kavramı.....	32

2.2.1.2. Madenler Üzerindeki Diğer Haklar Bakımından	33
a) Madenlerin Aranması ve Araştırılması Hakkı	33
b) Madenlerin İşletilmesi Hakkı	33
c) Buluculuk Hakkı	35
d) Sınırlı Ayni Haklar	35
i) İrtifak ve İntifa Hakkı	35
ii) İpotek	38
iii) Rehin	39
iv) Maden Sicili	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SORUMLULUK HALLERİ VE SORUMLULUKTAN KURTULMA

3.1. SORUMLULUK TÜRLERİ	42
3.1.1. Hukuki Sorumluluk	42
3.1.1.1. Tehlike Sorumluluğu Açısından	42
a) Tehlike Sorumluluğu Kavramı	43
b) Tehlike Sorumluluğunun Unsurları	43
i) Tehlikeli İşletme	43
ii) Önemli Ölçüde Tehlike Arz Eden İşletmenin Yaptığı Faaliyetin Zarara Neden Olması	44
iii) İlliyet Bağı	45
iv) Hukuka Aykırılığın ve Kusurun Aranmaması	46
c) Tehlike Sorumluluğu Açısından Çevre Kirliliği	47
3.1.1.2. Gözetme Yükümlülüğü Açısından	52
a) Genel Olarak	52
b) Tazmin	55
c) Sigorta Sorumluluğu	60
3.1.2. Cezai Sorumluluk	64
3.1.3. İdari Sorumluluk	70

3.2. SORUMLULUKTAN KURTULMA HALLERİ..... 73

3.2.1. Üçüncü Kişinin Kusuru 73

3.2.2. Zarar Görenin Ağır Kusuru 74

3.2.3. Mücbir Sebep 74

SONUÇ 77

KAYNAKLAR..... 81

ÖZGEÇMİŞ 89

ÖZET

Maden, doğal kaynakların içinde yer almaktadır. Maden ve madencilik kavramı çok eski dönemlere dayanmakla beraber, günümüzden 500.000 yıl öncesine ait çakmak başından yapılmış aletler bulunmuştur. Bu kadar eski tarihi olan madenle beraber madencilik ve maden işleten kavramları da gelişme göstermiştir. Öyle ki maden işletenin hukukun çeşitli alanlarında sorumlulukları ortaya çıkmış ve düzenlenmiştir. Borçlar Kanunu, Medeni Kanun, Ticaret Kanunu, Sigorta Kanunu kapsamında maden işletenin hukuki sorumlulukları incelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde ise, sorumluluk konusu açıklanmıştır. İlk olarak hukuki sorumluluk, kusura dayalı ve kusursuz sorumluluk olarak detaylı açıklanmıştır. Sonrasında ise cezai sorumluluk kast, taksir ve cezai sorumluluğun kalkması veya azaltılması başlıklarıyla değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde; “maden işleten ve maden işletmesi kavramları” kavramlarına açıklık getirilmiştir. Kimlerin maden işletebileceği, maden işletenin tacir olması ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise maden işletenin sorumluluğu anlatılmıştır. İlk olarak maden işletenin hukuki sorumluluklarının neler olduğu ele alınmıştır. Maden işletenin hukuki sorumluluğu tehlike sorumluluğu ve gözetme yükümlülüğü başlıklarıyla açıklanmıştır. Sonrasında maden işletenin cezai sorumluluğu ele alınmıştır. Son olarak sorumluluktan kurtulma halleri; mücbir sebep, zarar görenin ağır kusuru ve üçüncü kişinin ağır kusuru şeklinde ayrı başlıklarda anlatılmıştır.

Anahtar Kelime: Maden İşleten, Hukuki Sorumluluk, Maden Hukuku

ABSTRACT

The mine is located in natural resources. Although the concept of mining and mining dates back to ancient times, tools made of lighter heads dating back 500,000 years have been found. Along with the mine, which has such an old history, the concepts of mining and mine operators have also developed. So much so that the responsibilities of the mine operator in various fields of law have emerged and regulated. The legal responsibilities of the mine operator within the scope of the Code of Obligations, Civil Code, Commercial Code and Insurance Law have been examined.

In the first part of the study, the subject of responsibility is explained. First, legal liability is explained in detail as fault-based and strict liability. Afterwards, criminal responsibility was evaluated under the headings of intent, negligence and the abolition or reduction of criminal responsibility.

In the second part of the study; The concepts of “mining operator and mining operation” have been clarified. Who can operate a mine and who is a trader are discussed.

In the third chapter, the responsibility of the mine operator is explained. First of all, the legal responsibilities of the mine operator are discussed. The legal responsibility of the mine operator is explained under the headings of danger liability and supervision obligation. Afterwards, the criminal liability of the mine operator is discussed. Finally, the cases of avoidance of responsibility; force majeure, serious fault of the injured party and serious fault of the third party are explained under separate headings.

Keywords: Mine Operator, Legal Liability, Mining Law.

KISALTMALAR CETVELİ

AY	:	Anayasa
Bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
CD.	:	Ceza Dairesi
D.	:	Daire
E.	:	Esas
HD.	:	Hukuk Dairesi
İK	:	İş Kanunu
İSG	:	İş Sağlığı ve Güvenliği
İSGK	:	İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu
m.	:	Madde
MÇZFKSTT	:	Maden Çalışanları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası Tarife ve Talimatı Tebliği
s.	:	Sayfa aralığı
S.	:	Sayılı
ss	:	Sayfa Numarası
T.	:	Tarih
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
TBK	:	Türk Borçlar Kanunu

TCK	:	Türk Ceza Kanunu
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TMK	:	Medeni Kanun
vd	:	Ve devamı
Y.	:	Yargıtay

GİRİŞ

Madenler, bir ülkenin kalkınmasının temel unsurlarından biridir. Öyle ki bir ülkede kalkınmayı sağlayan sanayi, enerji ve tarım sektörlerinin temelini de madencilik oluşturmaktadır. Sanayi devriminden sonra yaşanan hızlı ilerlemede madenlerin payı büyüktür. Hayatımızı sürdürdüğümüz evlerden, arabalara, teknolojik aletlere kadar madenin etkinliğini görmekteyiz. Son senelerdeki küreselleşmenin etkisiyle sanayideki gelişmeler maden kaynaklarıyla ilgili yeni durumları gündeme getirmiştir. Önceden kaynaklar rahatlıkla yeterken, arz talep dengesi, yeni alanlarda madenlere duyulan ihtiyaçlar sebebiyle günümüzde madenler yetmemeye başlamıştır. Bu durum da gelişmiş ülkelerin dış politikalarını giderek yeraltı kaynaklarına göre şekillendirmesini sağlamıştır. Günümüz dünyasında ve de ülkemizde madenin öneminin artmasıyla beraber alana duyulan ilgi de yükselmiştir. Maden sektöründe faaliyet gösterecek kişilerin hukuki hakları ve yükümlülüklerinin neler olduğu merak edilmektedir. Bu çalışmanın da amacı maden işletenin hukuki sorumluluklarını incelemektir.

Teknolojinin gelişimiyle beraber zaman ilerledikçe toplumsal ilişkiler karmaşıklık göstermektedir. Bu karmaşıklık hali için kusurlu sorumluluk yetersiz kalmakta, kusursuz sorumluluk kavramı giderek önem kazanmaktadır. Çünkü; ilerleyen teknolojiyle beraber yeni aletler, buluşlar, cihazlar çıktıkça tehlikelerde farklı boyut kazanmıştır. Kusursuz sorumluluk ise bu durumun kaçınılmaz sonucu olmuştur. Tehlike sorumluluğu ise en ağır kusursuz sorumluluktur. Maden işletmeleri tehlike arz eden işletmelerdir.

Madenlerin çıkarılmaları aşamasında yer seçme şansı yoktur. Madenler nerede bulunursa çalışmalarda orada yapılır. Tüklenen varlıklar oldukları için de yani üretildiklerinde geri yerine konulamadığı için önemlidirler. Bu noktada madencilik faaliyetinin yürütülmesinde çevre etkeni önemlidir. Madenlerin bulunmasından, çıkarılmasına ve diğer aşamaları boyunca çevreye etkileri gözardı edilemez. Maden işletenlerin çalışmaları sırasında çevreye verilen zararın en aza indirilebilmesi için mevzuatta düzenlemeler yapılmaktadır. Çevre sorunlarını çözümlmeye yönelik

yükümlülükleri yerine getirmeyen maden işletme sahibine yahut maden işletene idari para cezası, işyeri faaliyet durdurma gibi önleyici tedbirler uygulanmaktadır. Eğer maden faaliyeti neticesinde çevre sorunları oluşmuşsa burada maden işletme sahibinin ya da maden işletenin hukuki sorumluluklarına gidilecektir. Keza yüksek miktar tazminat ödeme ihtimalleri bulunmaktadır. Maden işletme sahibinin ya da maden işletenin ödeme ihtimalleri olan tazminat miktarlarının böylesine yüksek olması akıllara Çevre Sorumluluk Sigortası yaptırmaları seçeneğini getirir de bizim de katıldığımız görüş bunun olumsuz yanları da olduğudur. Böylesine büyük boyutlu çevresel zararın sigortasının primleri de oldukça yüksektir. Bu da sigorta yaptırma konusunda çekince oluşturmaktadır. Maden alanında yatırım yapmak isteyen yatırımcıların sayısı, tazminat miktarının yüksek olması ve sigortanın da çekince oluşturması nedeniyle fazlaca artmamaktadır.

Madencilik sektörü, bilgi, uzmanlık, deneyim gerektiren, kendine özgü özellik gösteren dünyanın en riskli iş kollarından biridir. Maden kazalarının incelemesine bakıldığında planlama, denetim, eğitim, düzenlemelerin yetersizliği gibi birçok sorunla karşılaşmaktadır. Özellikle yeraltı kömür madencileri istatistiksel verilerde işçi sayısı başına düşen kaza ve ölüm sıralamasında ilk sırada yer almaktadır. Sanayileşme, teknoloji ve bilimin gelişmesi birçok alanda olumlu olsa da çalışma hayatı ve güvenliği için öyle olmamıştır. Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de gerekli tedbirler alınmamaktadır. Çalışılan ortamların uygun olmayan koşulları işçilerin temel hakkı olan sağlıklı hayat ve çalışma hakkını engellemektedir. Gerekli tedbirlerin alınması zorunludur. Başta Anayasa olmak üzere, ilgili kanun, yönetmelik ve tüzüklerde de düzenleme yapılmıştır. Fakat günümüz koşullarında yeterli olduğu söylenememekte hatta eksik, dağınık ve en önemlisi de işverenler tarafından hala tam uygulandığından bahsedilememektedir. İş kazaları ya da meslek hastalıkları gerçekleştiğinde maden işletme sahibi ya da maden işletenin hukuki sorumluluğu gündeme gelecektir. Bu durumda yüksek miktarda maddi ve manevi tazminat ödeme ihtimali oluşmaktadır. Konuyla ilgili işverenlere Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası yaptırmaları mecburi kılınmıştır. Böylelikle işverenin ekonomik riski azaltılmak istenmiştir.

Tüm bu veriler ışığında tezin ilk bölümünde “Sorumluluk” kavramı cezai, hukuki ve idari olarak başlıklandırılıp anlatılacaktır. Tezin ikinci bölümünde maden

işleten ve maden işletmesi kavramları anlatılacaktır. Tezin üçüncü bölümünde maden işletenin sorumluluğu cezai, hukuki ve idari açıdan ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK SORUMLULUK

1.1. GENEL OLARAK

Sorumluluk kavramı, başkasına verilen zararın giderilmesi demektir. Sorumluluk kavramının içeriği değişse de, toplumlar uzun zamandan bu yana yeri olan önemli bir kavram olmuştur. Eskiden sorumluluk kavramı özellikle gelişmemiş toplumlar kistas ilkesine dayanmaktaydı. Sorumluluk kavramı cezai ve hukuki yönden bir arada değerlendirilmekteydi. Ancak tarih ilerledikçe zarar veren için belli tutarda para ödemesi kararlaştırılması yaygınlaşmıştır. Bu durum gösteriyor ki değerlendirmeler cezai ve hukuki yönden ayrılmıştır.¹

Sosyal düzen kuralları, toplumda yaşayan kişilerin birbirlerine karşı belirli davranışlarda bulunmasını gerektirmektedir. Kişilerin kurallar haricinde gerçekleşen davranışları nedeniyle karşılaştıkları yaptırımlara “sorumluluk” adı verilmektedir. Özel hukukta sorumluluk; “(1) Bir kişinin kurallar uyarınca başkasına birşey yapması veya yapmamasını, (2) bir kişinin yerine getirmesi gereken ifayı yerine getirmesinin veya (3) bir kişinin yapmış olduğu fiille başkasına veya topluma zarar vermesinin sonuçlarını ifade etmek için” şeklinde belirlenmiştir. Hukuki sorumluluk kavramı cezai, hukuki ve idari olarak ayrılmaktadır. Bunlardan hukuki sorumluluk yasalardan yahut sözleşmelerden doğabilmektedir. İdari ve cezai sorumluluk ise yasadan doğmaktadır. Bu sorumluluklardan birinin oluşması, diğerlerinin de oluşmasına engel değildir. Yapılan bir eylem sonucu cezai, hukuki ve idari sorumluluk oluşabilmektedir.²

¹ Yücel Özge, (2014), *Türk Borçlar Kanunu’na Göre Genel Tehlike Sorumluluğu*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 27.

² Yavaş Mahmut, (2019), *Kara Taşıtları Sigortaları*, Yetkin Yayınları, Ankara, ss. 25-26.

1.2. HUKUKİ SORUMLULUK

Hukuki sorumluluk, bir şahsın kendisinin yahut mesul olduğu kişi ya da şeylerin, hukuka aykırılık veya sözleşmeye aykırılık veya başka sebeplerle bir başka kişiye verdiği zararı gidermekle yükümlü olması anlamına gelmektedir. Aynı zamanda cezai ve idari mesuliyetin haricinde olan, özel hukuk alanındaki iş ve işlemlerden oluşan sorumluluktur.³ Hukuki sorumluluk, kusurlu sorumluluk ve kusursuz sorumluluk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.2.1. Kusura Dayalı Sorumluluk

İnsan, fitratı gereği hareket ve davranışlarıyla var olmaktadır. Hareket ve davranışlarının çevreye etkilerinin insana yansması sorumluluğunu doğurmaktadır.⁴ Sorumluluk hukuku, doktrinde üç farklı anlamda kullanılmaktadır. Geniş anlamda sorumluluk, dar anlamda sorumluluk, en dar anlamda sorumluluk şeklinde yer verilmektedir.

Geniş anlamda sorumluluk, kapsam olarak sözleşmeyle doğan sorumluluk ve sözleşme dışı sorumluluğu içeren bir kavramdır. Özellikle Fransız hukukçuları, sorumluluk hukuku kavramını geniş anlamda kullanmaktadırlar.⁵ Geniş anlamda sorumluluğun içerdiği sözleşmeyle doğan sorumluluk, tarafların kendi arasında yaptığı sözleşmenin ihlal edilmesiyle gündeme gelmektedir. Bir diğer tür olan dar anlamda sorumluluk ise, yalnız sözleşme dışı sorumluluğu içermektedir. Sözleşme dışı sorumluluk kavramını haksız fiiller oluşturmaktadır. Haksız fiilde kanundan doğan bir yükümlülük vardır. Sözleşme dışı sorumlulukta genelde şahsın kusuru aranırken, bazen şahsın kusuru bulunmasa da meydana gelen zarardan sorumlu tutulmaktadır.⁶ En dar anlamda sorumluluk kavramı ise, sebep ve tehlike sorumluluğu halleridir.⁷

Kusur kavramı 19. yy.'dan itibaren hukuk sistemlerinde yer almaya başlamıştır. Modern hukuk bu kavramı temel ilke olarak benimsemiştir. İlk olarak 1804 tarihli Fransız Medeni Kanunu ile gelen bu kavram İsviçre Hukukunda da yerini almıştır. Türk

³Eren Fikret, (2020), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayınevi, Ankara, ss. 555.

⁴Kesemen Ece Nur, (2019), *Türk Hukukunda Maden İşletenin Hukuki Sorumluluğu*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Afyonkarahisar, ss. 58.

⁵Eren Fikret, (2020), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, ss. 553.

⁶Kesemen E.N., (2019), ss. 58.

⁷Eren Fikret, (2020), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, ss. 553.

Hukuku İsviçre Hukukundan etkilenmiştir. Sonuç olarak İsviçre Borçlar Kanunu ülkemizde birebir uygulanmaya başlamasıyla kusur sorumluluğu hukukumuzda yer almıştır.⁸

1.2.1.1. Kusur

Kusur kavramı, doktrinde "*hukuka uygun olmayan, hukuk düzeninin kınadığı bir irade veya irade noksanıdır.*"⁹ şeklinde tanımlanmıştır. Failin bildiği ve uymak konusunda sorumlu olduğu vazifeyi ihlalini ifade etmektedir. Bir başka deyişle kusur kavramı hukuk zemininde kınanan davranış şekillerini işaret etmektedir.¹⁰

Kusurluluk, bazı durumların oluşmasıyla beraber ortadan kalkabilir veya yoğunluğu azalabilir. Eski TCK'da "*ceza ehliyetini kaldıran veya hafifleten sebepler*" olarak sadece "*hata*" ve "*haksız tahrik*" düzenlenmişti. Yeni TCK'da ise "*cebir, şiddet, korkutma ve tehdit*", "*hata*", "*haksız tahrik*" başlıkları "*ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenler*" olarak yer almakla beraber kusur yeteneğini etkileyen sebepler ve hukuka uygunluk nedenleriyle beraber düzenlenmektedir.¹¹

Kusur, yine doktrinde "*hayat tecrübelerine ve o olayda, o şartlarda, normal seviyede, dikkatli, makul, tedbirli bir insandan beklenen davranışlara aykırı davranılmasıdır.*" şeklinde açıklanmıştır. Kusurlu eylemin gerçekleştiği anlardaki durumlar doğru şekilde analiz edilmesi gerekmektedir.¹²

Kusur, içinde bulunulan ruh haline göre sınıflandırılmaktadır. Kusurun yoğunluğuna göre tazminat belirlenmektedir. Şöyle ki failin kusuru ağır ise daha ağır, hafif ise daha az tazminat sorumluluğu olacaktır. Ancak tazminat sorumluluğunun doğmasında haksız fiilin ihmalle yapılması yahut kastla yapılması arasında fark bulunmamaktadır.¹³

⁸ Uyar Özbek Zeynep, (2018), *Türk Hukukundaki Kusursuz Sorumluluk ve Tehlike Sorumluluğu Halleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Diyarbakır, ss. 8-9.

⁹ Aydos Oğuz Sadık, (2019), *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler)*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 95.

¹⁰ Medar Furkan, (2017), *Türk İdare Hukukunda Kusurlu Sorumluluk*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuk Anabilim Dalı, Kocaeli, ss. 28.

¹¹ İçel K., (2018), ss. 482.

¹² Medar F., (2017), ss. 27.

¹³ Bilgili Fatih ve Demirkapı Ertan, (2020), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Dora Yayınları, Bursa, ss. 105.

Ağır kusur kavramı, kastı ve ağır ihmali içermektedir. Kusurun ağır olması, akdi sorumluluktan kurtulma anlaşmalarında, tazminatın kapsamında ve tazminatın ödeme şeklinde önem arz etmektedir.¹⁴

1.2.1.2. Hukuka Aykırı Fiil

Hukuka aykırı fiil kavramı için fiilin varlığı ve bunun hukuka aykırı olması şartları aranmaktadır. Fiil, sözlük anlamıyla olumlu davranışı ifade etse de bazen olumsuz bir tutumu kapsamaktadır. Olumsuz davranışın sorumluluk oluşturması için, failin zarara uğrayan kişiye kaçınılan davranışta bulunması gerekmektedir.¹⁵ Bir fiilin başkasının kişilik hakkını ya da mutlak varlığı hakkını ihlaline hukuka aykırı fiil denilmektedir.¹⁶

Türk Borçlar Kanunu madde 63'te hukuka aykırılığı kaldıran haller;

"Kanunun verdiği yetkiye dayanan ve bu yetkinin sınırları içinde kalan bir fiil, zarara yol açsa bile, hukuka aykırı sayılmaz.

Zarar görenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar, zarar verenin davranışının haklı savunma niteliği taşıması, yetkili kamu makamlarının müdahalesinin zamanında sağlanamayacak olması durumunda kişinin hakkını kendi gücüyle koruması veya zorunluluk hâllerinde de fiil, hukuka aykırı sayılmaz." şeklinde sayılmıştır.

1.2.1.3. İlliyet Bağı

Zararlı neticeyi meydana getiren eylem ile zarar arasındaki uygun sebep sonuç bağlantısına denmektedir. Fail bir eylem gerçekleştirdiğinde, bu eylemin neden olduğu zararları gidermekle yükümlüdür. Eylemin neden olduğu zararları tespit etmek, mantıksal düşünüş gerektirmektedir.

İlliyet bağıyla ilgili yaygın düşünce, uygun illiyet teorisidir. Uygun illiyet teorisine göre, zarara neden olan olay ele alınırken, hayat tecrübeleri, deneyimler ve

¹⁴Hatemi Hüseyin ve Gökyayla Emre, (2017), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, ss. 147.

¹⁵Oğuzman M. Kemal ve Öz Turgut, (2020), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, ss. 12-13.

¹⁶Hatemi H. ve Gökyayla E., (2017), ss. 116.

olayın akışına göre eylemin gerçekleşmesinde en uygun olan zorunlu şart ile fiil arasında bağ kurulması yeterlidir.¹⁷

Sebeplerin ayrı ayrı, kendi başına oluşturamayacağı bir zararı, sebepler bir araya gelerek oluşturuyorsa ortak illiyetten bahsedilmektedir.¹⁸ Birden fazla nedenden her biri zararlı sonucu oluşturabiliyorsa yarışan illiyet söz konusudur.¹⁹ Birden çok sebepten sadece biri zararlı sonucu oluşturmaya rağmen, hangi sebebin zararlı sonuca neden olduğu tespit edilemiyorsa seçimlik illiyet söz konusudur.

Ortaya çıkan yeni sebep ile önceki sebebin elverişsizleşmesine illiyet bağının kesilmesi denmektedir. İlliyet bağını kesen üç sebep bulunmaktadır. Bunlar; mücbir sebep, zarar görenin kusuru, üçüncü kişinin kusurudur.

İlliyet bağını kesen ilk neden mücbir sebeplerdir. Hayatın olağan akışına göre karşı konulması mümkün olmayan olaylardır.

İlliyet bağını kesen ikinci neden ise zarar görenin kusurudur. Zarar vereni sorumluluktan kurtarmaktadır. Ancak zarar görenin kusuru, zararlı sonucun oluşmasına diğer sebeplerle katkıda bulunmuşsa tazminatta indirim söz konusu olur.

İlliyet bağını kesen son sebep ise, üçüncü kişinin kusurudur.²⁰

1.2.1.4. Zarar

Yeni Türk Borçlar Kanunu madde 49' a göre hukuka aykırı eylemle zarar verilmesi sonucu tazminat sorumluluğu oluşmaktadır. Eğer zarar oluşmamışsa tazminat ödenmesi söz konusu olmamaktadır. Buradaki zarar kavramı, mal sahibinin malvarlığında rızasına aykırı şekilde gerçekleşen azalmadır.

Haksız fiillerde zarar kavramı, malvarlığının mevcuduyla, hukuka aykırı fiil olmasaydı oluşacak durum arasındaki farktır. Bu fark iki şekilde meydana gelmektedir.

a)Fiili zarar; malvarlığında gerçekleşen fiili bir azalma olabilir. Örn; tedavi giderlerinin ödenmesi vb.

¹⁷Bilgili F. ve Demirkapı E., (2020), ss. 98.

¹⁸Aydos O.S., (2019), ss. 92.

¹⁹Bilgili F. ve Demirkapı E., (2020), ss. 99.

²⁰Aydos O.S., (2019), ss. 93-94.

b)Kârdan mahrumiyet; malvarlığında beklenen çoğalmanın önlenmesidir. Örn; kişinin yaralanıp bir süre çalışamaması vb.

Vücut bütünlüğüne, şeref ve haysiyete, kişilik haklarına yönelmiş tecavüzler nedeniyle ödenen manevi zararlarda, manevi tatmin söz konusudur. Dolayısıyla zararın tazmini değildir.²¹

1.2.2. Kusursuz Sorumluluk

Teknolojinin gelişimiyle beraber zaman ilerledikçe toplumsal ilişkiler karmaşıklık göstermektedir. Bu karmaşıklık hali için kusurlu sorumluluk yetersiz kalmakta, kusursuz sorumluluk kavramı giderek önem kazanmaktadır. Çünkü; ilerleyen teknolojiyle beraber yeni aletler, buluşlar, cihazlar çıktıkça tehlikelerde farklı boyut kazanmıştır. Kusursuz sorumluluk ise bu durumun kaçınılmaz sonucu olmuştur.²² Sinai tesislerinin ve ulaşım araçlarının her geçen gün çoğalmasıyla beraber kişi, tehlikeli bir girişimde bulunduğu kusur olmasa bile artık sorumlu tutulmalıdır. Buna tehlike sorumluluğu denilmektedir. Bazı durumlarda da kişi kusuru bulunmasa da sorumlu tutulmaktadır. Buna “hakkaniyet sorumluluğu” denmektedir.²³

Hukukumuzda kusursuz sorumluluk kavramı hem TMK, hem TBK da düzenlenmiştir.²⁴ Ayrıca özel kanunlarda da yer almıştır.²⁵

Kusursuz sorumluluk kavramı; “*objektif sorumluluk*”, “*sebebe bağlı sorumluluk*” ya da “*sebepe sorumluluğu*” olarak isimlendirilmektedir. Kusursuz sorumluluk;

²¹Reisoğlu Safa, (2012), *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Beta Yayınları, İstanbul, ss. 170.

²²Rezazad Yaser, (2016), *Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Kusursuz Sorumluluk Halleri*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, Erzurum, ss. 10.

²³Akıntürk Turgut, (2009), *Borçlar Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul, ss. 87-88.

²⁴Uyar Özbek Zeynep, (2018), *Türk Hukukundaki Kusursuz Sorumluluk ve Tehlike Sorumluluğu Halleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Diyarbakır, ss. 10.

²⁵ * BK. md. 54, “*temyiz kudretine haiz olmayanların mesuliyeti*”.

- BK. md. 55, “*istihdam edenlerin mesuliyeti*”
- BK. md.56, “*hayvanlar tarafından verilen zarardan mesuliyet*”
- BK. md. 57, “*bina ve diğer şeylerde mesuliyet*”
- BK. md. 50, “*tüzel kişilerin organlarının eylemlerinden sorumluluğu*”,
- MK md. 369, “*ev başkanının sorumluluğu*”
- MK. md. 730, “*taşınmaz malikinin sorumluluğu*”,
- 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununda md.85 “*işletenin sorumluluğu*”
- 2872 sayılı Çevre Kanununda md.28 “*kirletenin sorumluluğu*”
- 2920 Sayılı Türk Sivil Havacılık Kanununda md. 134 “*işletenin sorumluluğu*”

hakkaniyet sorumluluğu, özen sorumluluğu ve tehlike sorumluluğu olarak ayrılmaktadır.

1.2.2.1. Hakkaniyet Sorumluluğu

Ayırt etme gücü olmayan kişinin verdiği zarardan sorumlu tutulabilmeleri haline hakkaniyet sorumluluğu denilmektedir.²⁶ TBK 65'te;

"Hakkaniyet gerektiriyorsa; hâkim, ayırt etme gücü bulunmayan kişinin verdiği zararın, tamamen veya kısmen giderilmesine karar verir." şeklinde düzenlenmiştir.

1.2.2.2. Özen Sorumluluğu

Özen sorumluluğu; kişiden beklenen objektif özen yükümlülüğünün ihlali durumunu incelemektedir.²⁷ Özen sorumluluğunda illiyet bağının oluşması tek başına yeterli olmamakta, ek şartlar da gerekmektedir. Sorumluluk için kusur aranmamaktadır. Zarar verene bu durumdan kurtulma imkânı da tanınmaktadır. Ayrıca zarar veren, sebebin yokluğunu ispat etmelidir.²⁸

a) Adam Çalıştırmanın Sorumluluğu

6098 sayılı Borçlar Kanunu 66'ncı maddesinde düzenlenmiştir.²⁹ Adam çalıştırmanın kusursuz sorumluluğu, özen gösterme yükümüne aykırı davranmış olması esasına dayanmaktadır. Adam çalıştırın kişi, kendi buyruğu altında birini çalıştırırken başkalarına zarar vermemesi için gerekli özeni göstermelidirler. Eğer gerekli özeni göstermezse, kendi emri altında çalışan kişinin verdiği zararı tazminle yükümlü olur.³⁰

b) Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu

Hayvan kavramından anlaşılması gereken beslenebilen ehli hayvanlardır. Hayvana zilyed yardımcısı olarak bakanın sorumluluğu, yardımcının sorumluluğuna

²⁶Oğuzman M.K. ve Öz T., (2020), ss. 9.

²⁷Ergün Ö. ve Çaldağ C., (2018), ss. 169-160.

²⁸Uyar Özbek Z., (2018), ss. 8-9.

²⁹"Adam çalıştırın, çalışanın, kendisine verilen işin yapılması sırasında başkalarına verdiği zararı gidermekle yükümlüdür. Adam çalıştırın, çalışanını seçerken, işiyle ilgili talimat verirken, gözetim ve denetimde bulunurken, zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse, sorumlu olmaz."

³⁰Akıntürk Turgut, (2009), *Borçlar Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul, ss. 90.

benzemektedir. Hayvanın sahibi hem TBK madde 66' ya göre yardımcısından dolayı hem de hayvan sahibi olarak hayvanın verdiği zararlardan dolayı sorumlu olmaktadır.³¹

c) Yapı Malikinin Sorumluluğu

Kusursuz sorumluluk hallerinden biridir. Malik, ayırt etme gücü olmasa ya da özen görevinin ihmali kusur derecesini bulmasa bile sorumludur. Yapı maliki sorumluluğu için belli şartlar aranmaktadır. Bunlar; yapı malikinin olması, yapının bulunması ve son olarak illiyet bağının kesilmemiş olmasıdır.³²

Borçlar Kanunu madde 69, sorumluluğun konusunu “*bina ve yapı eserleri*” olarak belirlemiştir. Kanunda kavramların tanımı yapılmamakla beraber doktrin ve içtihatlarla tanım yapılmaktadır.³³

3194 sayılı İmar Kanununda bina kavramıyla ilgili, “*Kendi başına kullanılabilen, üstü örtülü ve insanların içine girebilecekleri ve insanların oturma, çalışma, eğlenme veya dinlenmelerine veya ibadet etmelerine yarayan, hayvanların ve eşyaların korunmasına yarayan yapılar*” şeklinde tanım yapılmıştır.

Yapı eseri kavramının tanımı da TBK’da yapılmamıştır. Bina kavramı gibi gündelik hayatta rahatça ulaşılabilecek kavramlar da olmadığından, kavramın aydınlatılmasında örf ve adetten faydalanılamamaktadır. Ancak teknolojinin ilerlemesiyle yapı eseri kavramı da değişmiştir. Sadece taşınmazların değil, belirli şartlar altında taşınırın da yapı eseri olarak kabul edilmesiyle yapı eseri kavramı genişlemiştir.³⁴ Yapı eseri kavramı ise belli unsurları içermektedir. Bunların ilki yeryüzüne, yani toprağa bağlılık ve sabitlik kavramıdır. İkincisi ise yapay olma durumu yani insan tarafından şekil verilmiş olma kavramıdır.³⁵

Malik, bina veya diğer yapı eserlerinin yapılışındaki bozukluk veya bakımındaki eksiklik nedeniyle başka kişilerin zararlarını gidermekle yükümlüdür. Binanın veya

³¹Hatemi H. ve Gökyayla E., (2017, ss. 153.

³²İnan Ali Naim ve Yücel Özge, (2014), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 427-428.

³³Saraçoğlu Simge, (2018), *Türk Borçlar Kanunu Kapsamında Yapı Malikinin Sorumluluğu (TBK m.69)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, ss. 55.

³⁴Karaçay Dolunay, (2019), *Yapı Malikinin Tazminat Sorumluluğu*, Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara, ss. 31.

³⁵ Saraçoğlu S., (2018), ss. 59-60.

diğer yapı eserinin yapım aşamasında gerekli teknik şartlara uyulmaması, eksik ve kalitesiz malzeme kullanılması gibi nedenlerle yapımında bozukluk olabilir.³⁶

1.2.2.3. Tehlike Sorumluluğu

Sorumluluk türlerinin içinde en ağırını oluşturmaktadır. Kanun koyucu özel bir yasa ya da yasa hükmüyle işletmelerin faaliyetleri sonucu oluşan zararların giderilmesi amacıyla tehlike sorumluluğu öngörmüştür. Atom reaktörleri, gemi işletmeleri, motorlu taşıt araçları örnek olarak gösterilebilmektedir. Bu durumlarda sorumlu kişi, önlemlerini gerektiği gibi alsa yeterli özeni gösterse bile zararın oluşmasını engelleyememektedir.³⁷

21. yüzyıl, ileri sanayi toplumlarının olduğu ve teknolojinin geliştiği bir dönemdir. Teknolojiyle beraber gelişen uçaklar, barajlar, kimyasal maddelerin faydaları, zararlarından daha fazla olduğu için kullanılmaya başlanmış, bunun sonucunda tehlikeli oluşundan meydana gelen zararlarına da katlanmak durumunda kalmıştır.

Tehlike sorumluluğu, genel bir hükümle ilk İtalyan Medeni Kanununda düzenlenmiştir. İlgili kanunun 2050. maddesi; *"tehlikeli bir faaliyet yürüten kimse, faaliyetin mahiyeti veya faaliyette kullanılan malzeme ya da araçların türü itibarıyla bir başkasına verdiği zarardan, zararı önlemek için uygun olan her türlü önlemi aldığını ispat etmedikçe, sorumludur."* şeklindedir.

Türk Borçlar Kanunu tehlike sorumluluğunu genel bir hükümle düzenlemiş fakat özel kanunlarda tehlike hali için önceden var olan özel sorumluluk hükümlerini de kaldırmayarak saklı tutmuştur.³⁸

Tehlike sorumluluğu haksız fiil sorumluluğu değildir. Fiil kavramı, daha çok insan davranışlarını kastetmektedir. Hâlbuki tehlike sorumluluğunda işletme söz konusudur. Tehlike sorumluluğunda insan fiili olsa bile bu daha çok ikinci planda kalmaktadır.³⁹

Tehlike sorumluluğu, ağır bir sorumluluk türüdür. Tehlike arz eden işletmelerde meydana gelen olası kazalarda büyük zararlar oluşmaktadır. Bu zararlardan da işletme

³⁶Akıntürk T., (2009), ss. 94.

³⁷Eren F., (2020), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, ss. 564.

³⁸Reisoğlu S., (2012), ss. 197.

³⁹Eren F., (2020), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, ss. 564.

sahibi, işleten yahut faaliyeti yürüten sorumlu tutulmaktadır.⁴⁰ Ancak ekonomik olarak büyük zarar oluşması nedeniyle mevzu bahis sorumlulara sorumluluk sigortası yaptırılması tavsiye edilmektedir. Yine sorumluların ağır ekonomik zararlar altında kalmamaları için zarar görenlere, zararlarının bir kısmını isteme hakkı tanınmıştır. Bu husus TBK madde 71/IV' da düzenlenmiştir.⁴¹

TBK madde 71'de yer alan genel tehlike sorumluluğunun tanımına ve şartlarının detaylarına çalışmamızın üçüncü bölümünde detaylı yer verilecektir.

1.3. CEZAİ SORUMLULUK

Ceza sorumluluğu kavramı birçok aşamadan geçerek günümüzdeki halini almıştır. Bu aşamalar şunlardır; a)başkasının fiilinden sorumluluk, b)objektif sorumluluk, c)kusurlu sorumluluktur.

a)Başkasının fiilinden sorumluluk; kişinin, başka insanların fiillerinden sorumlu tutulmasıdır. Bu anlayış daha çok eski dönemlerde görülmekteydi. Örneğin; ailenin bir üyesinin işlediği suç nedeniyle ailenin diğer üyeleri de sorumlu tutulmaktaydı.

b)Objektif sorumluluk; kişinin kendi eyleminden yalnız nedensellik bağı baz alınarak sorumlu tutulmasıdır. Bu sorumluluk da ceza hukukunun ilk zamanlarından bu yana bulunmaktadır.⁴²

c)Kusurlu sorumluluk; kişinin sorumluluğunun oluşması için, eylemi maddi olarak gerçekleştirmesi yetmez, kusurlu olarak da gerçekleştirmesi gerekmektedir.⁴³

1.3.1. Kast ve Olası Kast

Yasaların suç olarak saydığı bir fiil nedeniyle, kişinin cezalandırılabilmesi için kural olarak fiilin kasten işlenmesi gerekmektedir.⁴⁴Ceza hukuku açısından sorumluluk

⁴⁰Reisoğlu S., (2012), ss. 199.

⁴¹Eren F., (2020), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, ss. 564.

⁴²Toroslu Nevzat ve Toroslu Haluk, (2018), *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Savaş Yayınevi, Ankara, ss. 197-199.

⁴³Gökcan Hasan Tahsin, (2018), *Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Hukuki Sorumluluk, Tazminat, Sigorta ve Rücu Davaları*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 27.

⁴⁴İçel Kayıhan, (2018), *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Beta Yayınları, Ankara, ss. 437.

oluşması için failin fiili suç oluşturmalıdır. Fiil ise kasti ya da taksirli olmasına göre birbirinden farklı sonuçlar doğurmaktadır.⁴⁵

Kast, suçun tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir. (TCK'nın madde 21/1, c.2) Kural suçun kasten işlenmesidir. Bu nedenle kast kavramı oldukça önemlidir. Kastın Türk Ceza Kanunu madde 21'de tanımı yapılmış olup, “bilme” ve “isteme” olarak iki unsuru olduğu ifade edilmiştir. Suçun bu tanımındaki unsurların bilinmesi ve bunların gerçekleşmesi yönünde istenmesi durumu aranmaktadır. Bilme unsuru açısından ise nelerin bilinmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Kanun, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilinmesi şeklinde ifade etmektedir. Öte yandan bilme ve isteme ile ilgili TCK madde 30/1'de hata hususu ele alınmış olup, buna göre, “failin icrası sırasında suçun kanuni tanımındaki maddi unsurları bilmeyen bir kimse, kasten hareket etmiş olmaz” şeklinde düzenleme yapılarak suçun maddi unsurlarının bilinmesi gerektiğinden bahsedilmiştir.⁴⁶ Kast kavramının tanımındaki diğer unsur ise istemedir. İsteme kavramı, bir şeyin yapılmasını yahut ortaya çıkarılmasını arzu etmektir. İsteme unsuru, bilme unsurunu da kapsamaktadır.⁴⁷

Kast, doğrudan kast- olası kast ya da dolaylı kast olarak başlıklara ayrılmaktadır. Doğrudan kast, failin ulaşmak istediği sonuca ilişkin kastına denmektedir. Burada sonuç failin arzu ettiği sınırlar içinde kalmaktadır. Dolaylı yahut olası kastta ise, fail tarafından muhtemel olarak öngörülen sonuç söz konusudur. Burada fail oluşabilecek sonuçları önleyebileceği inancıyla hareket etmemektedir.⁴⁸ Olası kast TCK'da 21/2'de yer almaktadır.⁴⁹ Olası kastta fail, asıl sonuç dışında meydana geleceğini muhtemel gördüğü diğer sonuçlar için “olursa olsun”, “çıkarsa çıksın”, “değerse değsin” gibi kendisi için önemli olmayan başka neticeleri de kabullenmektedir.⁵⁰

⁴⁵Karaahmetoğlu Atanur, (2019), *Maden İşçilerinin Çalışma Koşulları ve Madenlerde Alınması Gerekli Önlemler*, Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Bursa, ss. 206.

⁴⁶Akbulut Berrin, (2020), *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 168.

⁴⁷Ercan İsmail, (2013), *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Levha Yayınları, İstanbul, ss. 106.

⁴⁸Toroslu N. ve Toroslu H., (2018), ss. 221-222.

⁴⁹TCK Madde 21/2;

⁵⁰“Kişinin, suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleştirebileceğini öngörmesine rağmen, fiili işlemi halinde olası kast vardır. Bu halde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda müebbet hapis cezasına, müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmi yıldan yirmibeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur; diğer suçlarda ise temel ceza üçte birden yarısına kadar indirilir.”

⁵⁰Ercan İsmail, (2013), ss. 109.

Kast kavramı ile ilgili olarak Yargıtay'ın "Tüm açıklamalar çerçevesinde: dosya içeriği ve tüm bilirkişi raporlarındaki belirlemelere göre; bu iş kolunda deneyimli olan sanıkların 2006 yılından beri işletmede metan gazı olduğunu bilmelerine rağmen bunu göz ardı ederek, defterlerde bile bu hususa yer vermeyerek önceki denetimlerde defalarca istenmiş olan ocak gaz ölçümünü otomatik olarak yapacak erken uyarı sistemini kurmayarak, yeterli sayıda gaz ölçüm cihazı bulundurmayıp düzenli olarak kullanılmasını sağlamayarak, hatta basit ve ucuz olan vakvak tabir edilen uyarı aletini dahi temin edip kullandırmayarak, işletmede Küldesak (havalandırma bakımından kör ve acil durumda kaçış imkanı bulunmayan) ayak çalıştırılarak, ocak üretim mahalline yeterli temiz hava akımını sağlayacak sistemi kurmayarak, ocak içindeki kirli ve temiz havanın karışmasını ve ısının yükselmesini göz ardı edip; 10- 15 cm çapında hava borularıyla havalandırma yapılması dolayısıyla yeterli ve uygun düzeyde havalandırma sağlanamaması nedenleriyle grizu birikmesine neden oldukları, ocakta grizu olduğunu bilmelerine rağmen bunu gizledikleri bu nedenle idarenin denetimini de önledikleri gibi ocak içinde her vardiyada her atım öncesi ve sonrası gaz ölçümü yaptırıp kayıt altına aldırılmayarak, ocak içinde kullanılan tesisat ve ekipmanların antigrizulu olarak tesis ettirmeyip ocak içine işçilerin sigara sokmasını ve içilmesini engellemeyerek, çalışan işçilere işe başlarken ve devamında tamamına iş sağlığı ve güvenliği eğitimi verdirip belgeletirmeyerek, fiziki şartları kötü, üretim, nakliyat ve havalandırma bakımından emniyet tedbirlerine uyulmayan ocak işleterek meydana gelen sonuca kayıtsız kalıp kabullendikleri, böyle bir olayda öngörülmekle birlikte gerçekleşmeyeceği düşünülen ve istenmeyen bir neticeden bahsedilmeyeceği, defalarca yapılan tespitler ve uyarılara rağmen hatalı, eksik ve tehlikeli çalışma yöntemini sürdüren sanıkların kusurluluk düzeyinin taksir düzeyini aştığı, bu şekildeki çalışma ile grizu patlaması olabileceğini öngörmelerine rağmen, patlamayı gerçek anlamda engelleyici nitelikte bir çalışma yapmadıkları, aksine mevcut tehlikeli durumu gizlemek suretiyle, "olursa olsun" düşüncesi ile hatalı ve hileli faaliyetlerine devam ettikleri; bu nedenle gerçekleşen bu neticeden olası kast hükümleri uyarınca sorumlu tutulmaları gerektiği ve olası kastla adam öldürme suçunun unsurlarının oluştuğu gözetilmeden, yazılı şekilde hüküm kurulması kanuna aykırıdır."(Y12.CD,14.11.2013, 2012/21104, 2013/25712) şeklindeki kararında kastın ve özellikle olası kast kavramının; olası kast ile bilinçli taksir arasındaki farkların tespit ve değerlendirmesinin yapıldığı, karar içeriğinde maden

sahasında bir takım ihmali davranış ve hareketlerin sonucunda, vücut bütünlüğüne yönelik zarar meydana gelmesi halinde kastın ne şekilde değerlendirilmesi gerektiği açıklanmıştır.

1.3.2. Taksir ve Bilinçli Taksir

Kast ve taksir arasındaki ayırım Roma Hukukuna kadar uzanmaktadır. Taksir, kasta nazaran sonradan ön planda olmaya başlamıştır. Gelişen teknoloji ve tehlikeli faaliyet alanlarının artmasıyla taksir kavramı günden güne daha da önem kazanmıştır.⁵¹ Taksir Arapça bir terimdir. Arapçadaki anlamı “*kısaltma, bir işi eksik yapma, bir şeyi yapabilirken çekinip yapmama, kusur etme, kabahat*” anlamları taşımaktadır.⁵²

Taksir, “*Kişinin istememekle beraber kendisinden beklenen ve göstermek zorunda olduğu özeni göstermemek suretiyle suç tipinde belirtilen neticenin gerçekleşmemesi haline taksir denmektedir.*” 5237 sayılı TCK madde 22/2’de ; “*dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla bir davranışın suçun Kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyle gerçekleştirilmesi*” şeklinde tanımlanmaktadır.

Burada özen göstermeme, umursamama hali söz konusudur. Ancak neticenin oluşması da istenmez. Bu tür netice istenmemesine rağmen, özen gösterilmediği için oluşan durumların yaygınlaşması nedeniyle kanun koyucu tarafından suç olarak tanımlanmıştır. Taksirli suçlar, suçun özel görünüş biçimidir. Kast temel işleniş şekliyle, taksir daha istisnai durumlarda olmaktadır. Taksirin unsurları şöyledir;

- “1)Fiilin taksirle işlenebilen bir suç olması
- 2)Hareketin iradi- ancak neticenin iradi olmaması
- 3)Özen yükümlülüğünün yerine getirilmemiş olması
- 4)Neticenin öngörülebilir olması

⁵¹Koca Mahmut ve Üzülmüş İlhan, (2015), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınları, Ankara, ss. 172.

⁵²Kovancı Nuray, (2018), *İş Kazası Sonucu Ölüm Nedeniyle İşverenin Cezai Sorumluluğunun Suçun Manevi Unsuru Bakımından Değerlendirilmesi*, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Cilt 0, Sayı 11, ss. 263.

5)Hareket ile netice arasında nedensellik bağının varlığı”⁵³

Taksirin oluşması için ilk unsur; taksirin cezalandırılacağı konusunda kanunda hüküm bulunmasıdır. Taksir, istisnai nitelik taşımaktadır. Açıkça hüküm bulunmadıkça taksirli eylemin kınanması ve gerçekleştiren kişinin cezalandırılması imkânsızdır.

İkinci unsur, dikkat ve özen görevinin yerine getirilmemesidir.⁵⁴ Burada cezalandırmanın asıl nedeni, failin sonucu öngörmesi mümkün olduğu halde, dikkat ve özen görevine aykırı hareket etmesidir.⁵⁵

Bir diğer unsur ise, neticeye sebep olan fiilin iradi olmasıdır. Fail hareketi bilerek ve isteyerek yapmalıdır.⁵⁶

Taksirin oluşması için dördüncü unsur; neticenin öngörülebilir olmasıdır. Netice öngörülebilir olmazsa, sorumluluğun kapsamı sınırsız olmaktadır.⁵⁷

Taksirin oluşması için aranan son unsur ise, hareket ile netice arasındaki illiyet bağıdır. Kişinin cezalandırılması için nedensellik bağı zorunlu olmakla beraber yeterli değildir.⁵⁸

Taksir kavramı, bilinçli ve bilinçsiz taksir olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bilinçsiz taksir, failin objektif özen yükümlülüğüne aykırı olarak tipik neticeyi tahmin edememesi ve aklına getirmemesi durumudur. Fail hareketi yaparken ceza yasasını ihlal edeceğini düşünmemektedir.⁵⁹ Bilinçli taksirde ise, sonuç öngörülmektedir. Ancak netice istenmemesine rağmen meydana gelmektedir. Bilinçli taksirde, fail sonucun meydana gelme ihtimalini genel olarak öngörmektedir. Fakat somut olayda bunun gerçekleşmeyeceğini düşünmektedir.⁶⁰

Yargıtay kararına konu bir olayda, bilinçli taksirin somut olayda ne şekilde gerçekleştiği açıklanmış olup “*sanık A. K. ’nin sahibi, maden mühendisi olan sanık H. C. ’nin fenni nezaretçi olduğu kömür madeni ocağında, olaydan 1 ay önce, kömürlerin*

⁵³Taksir konusuyla ilgili detaylı bilgi için bakınız; Özbek Veli Özer, Doğan Koray ve Bacaksız Pınar, (2021), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 475-484.

⁵⁴İçel K., (2018), ss. 456-457.

⁵⁵Merttir R., (2013), ss. 140.

⁵⁶İçel K., (2018), ss. 462.

⁵⁷Merttir R., (2013), ss. 141.

⁵⁸İçel K., (2018), ss. 463.

⁵⁹Artuk M. Emin, Gökçen Ahmet ve Yenidünya A. Caner, (2016), *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınları, Ankara, ss. 358.

⁶⁰İçel K., (2018), ss. 466-467.

kendiliğinden kızışması sonucu yangın çıkmış olup yangınları önlemek için, olay tarihinde ocağın ve panoların giriş ve çıkış yollarında bekleme barajları yapmak üzere 29 işçi ile birlikte ölen işçi, ocağa inmiş ve sızan karbon monoksit gazı nedeni ile zehirlenerek ölmüştür. Yargıtay, Maden ve Taşocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Alınacak İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Önlemlerine İlişkin Tüzük hükümlerine göre, zehirlenme olaylarının önlenmesi için, ocak içinde gaz ölçümünün devamlı olarak yapılması ve gaz oranının yükselmesi durumunda, işçilere karbon monoksit maskesi takılarak en kısa sürede tahliye edilmeleri gerektiği, söz konusu ölçümün yapılmadığı, karbon monoksit maskesi adedinin yetersiz olması nedeni ile işçilere verilmediği, yangın söndürme düzeni ve yangın ekibinin bulunmadığı, fenni nezaretçi sanık H.C. tarafından gerekli denetimlerin yapılmadığı, eksikliklerin işverene bildirilmediği hususlarının tespit edilmesi karşısında; iş yerinde uygun ortam sağlamadan ve gerekli güvenlik önlemlerini almadan çalışma yaptıran sanıkların eylemlerinde bilinçli taksir koşullarının oluştuğunu kabul etmiştir.” şeklinde ifade edilmiştir.(Y. 12.CD, 04.02.2016, 2015/3063, 2016/1383)

Bilinçli taksirde sonuç öngörüldüğü için, dikkat ve özen yükümlülüğünün yerine getirilmemesi daha açık şekilde gerçekleşmektedir. Bu nedenle cezası bilinçsiz taksire kıyasla daha ağır olmaktadır.⁶¹

1.3.3. Cezai Sorumluluğun Kalkması veya Azaltılması

Yasaların suç olarak saydığı bir fiil nedeniyle, kişinin cezalandırılabilmesi için kural olarak fiilin kasten işlenmesi gerekmekte olup ayrıca 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda, ceza sorumluluğunu kaldıran ya da azaltan nedenler 24 ila 34’ncü maddeler arasında sayılmıştır. Bunlar şu şekildedir;

- 1) Kanunun hükmü ve amirin emri (m.24)
- 2) Meşru savunma ve zorunluluk hali (m.25)
- 3) Hakkın kullanılması ve ilgilinin rızası (m.26)
- 4) Sınırın aşılması (m.27)
- 5) Cebir ve şiddet, korkutma ve tehdit (m.28)

⁶¹İçel K., (2018), ss. 469.

- 6) Haksız tahrik (m.29)
- 7) Hata (m.30)
- 8) Yaş küçüklüğü (m.31)
- 9) Akıl hastalığı (m.32)
- 10) Sağır ve Dilsizlik (m.33)
- 11) Geçici nedenler, alkol veya uyuşturucu madde etkisinde olma (m.34)

Yukarıda sayılan ceza sorumluluğunu kaldıran kanun maddelerinin varlığı halinde kişiye ceza verilmez. Bu durumlarda ceza verilmemesine rağmen, fiil hukuka aykırı olma durumunu devam ettirmektedir. Ayrıca kişinin hukuki sorumluluğu da kalkmamaktadır.⁶²

1.4. CEZAI SORUMLULUK- HUKUKİ SORUMLULUK İLİŞKİSİ

Bir eylem, birden fazla sorumluluğun oluşmasına neden olabilir. Cezai sorumluluğun kalkması, diğer sorumlulukların kalkmasını gerektirmemektedir.⁶³

6098 sayılı Kanunun 74'ncü maddesinde cezai sorumluluk ve hukuki sorumluluk ilişkisi yer almaktadır. İlgili madde de;

"Hâkim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir.

Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz" şeklinde belirtilmiştir.

Yargıtay kararlarında⁶⁴ da hukuki sorumluluğu gerektiren eylemin, cezai sorumluluk gerektirmeyebileceği hatta beraat edebilecekleri vurgulanmıştır.

⁶²Yavaş M., (2019), ss. 40.

⁶³Yavaş M., (2019), ss. 75.

⁶⁴ Yargıtay 12. CD, 2014/8162 Esas, 2015/3111 Karar, 19.02.2015 Tarihli kararında "...bu aşamadan sonra tespitinin de mümkün olmaması nedeniyle sanıkların cezai sorumluluğuna gidilemeyeceği, belediyenin hizmet kusuru niteliğindeki fiilinin hukuki sorumluluğu gerektireceği anlaşılmakla sanıkların beraatine karar verilmesinde isabetsizlik bulunmadığından tebliğnamede bozma öneren görüş iştirak edilmemiştir." şeklinde karar verilmiştir.

Ceza ve hukuk yargılama usullerinde, sorumluluğu doğuran nedenlerde ve delil takdirinde farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar ceza ve hukuk alanında verilecek kararların birbirlerinden etkilenmemesi gerektiği öngörüsünü oluşturmaktadır. Fakat ceza mahkemesindeki mahkumiyet yönündeki kararları maddi hukuk açısından hukuk hâkimini bağlarken, kusurun varlığı ve zarar miktarının belirlenmesi konusunda bağlamamaktadır.

Zamanaşımı konusu da oldukça önemlidir. Dava, ceza oluşturan bir fiilden kaynaklanıyorsa ve ceza kanununda bu eylem için daha uzun süreli zamanaşımı varsa, bu süre, tazminat talepleri için de geçerli olmakta ve uygulanmaktadır.⁶⁵

1.5. KABAHAHAT SORUMLULUĞU

5326 sayılı Kanunun madde 2(1)'de kabahat kavramının tanımı yapılmıştır. İlgili maddede; "...kanunun, karşılığında idari yaptırım uygulamasını öngördüğü haksızlık anlaşılır.." şeklinde tanımlanmıştır.

Kabahatlere uygulanacak idari yaptırımların, idari işlem olmaları ve cezalara kıyasla daha hafif ihlallere yönelik olmaları nedeniyle, bu eylemlerin neticesinde hürriyeti bağlayıcı ceza uygulanmayacaktır.⁶⁶

İdareden izin alınarak yürütülen faaliyetlerin, faaliyetleri düzenleyen hukuk kurallarına uygun olmaması durumunda, faaliyet yürütmekle olan kişiye idare tarafından yaptırım uygulanmaktadır.⁶⁷

1.6. SORUMSUZLUK ANLAŞMALARI VE İBRANAMELER

Sorumsuzluk anlaşması, borçlunun mesuliyetini zarar oluşmadan önce sınırlandırmaktadır. TBK 115 ve 116'ncı maddelerinde düzenlenmiştir.

Sorumsuzluk anlaşmaları iki taraflı bir işlemdir. Alacaklı açısından tasarruf işlemi niteliğindedir. Borçlu açısından ise kazandırıcı işlem niteliğindedir.

⁶⁵Yavaş M., (2019), ss. 75-76.

⁶⁶Tüzün Duygu, (2020), *Kabahatlar Kanunu'nun Genel Hükümleri ve İdari Yaptırımlar Üzerine Bazı Gözlemler*, Çamkaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1-3, ss. 3315-3335.

⁶⁷Öztoprak S., (2015), ss. 116.

Borçlunun ağır kusurundan mesul olmayacağına dair kayıtlar hükümsüzdür. Bunun yanında borçlunun hafif kusurundan sorumlu olmayacağına dair anlaşmalar geçerlidir. Ancak hafif kusurundan sorumlu olmayacağına dair iki sınır konulmuştur. Bunlardan birincisi alacaklının sorumsuzluk anlaşması sırasında borçlunun hizmetinde bulunmasıdır. Diğer ise, sorumluluğun kanun ya da yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülen ve uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya sanattan doğmasıdır.⁶⁸

İbra sözleşmesi 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu 132'nci maddesinde açıklanmaktadır; "*Borcu doğuran işlem kanunen veya taraflarca belli bir şekle bağlı tutulmuş olsa bile borç, tarafların şekle bağlı olmaksızın yapacakları ibra sözleşmesiyle tamamen veya kısmen ortadan kaldırılabilir.*" şeklinde ifade edilmiştir.

İbra sözleşmesi, niteliği itibarıyla sözleşmedir. Alacaklı tarafça irade beyanı, borçlu tarafça kabul beyanı olmalıdır. Borçlu alacaklıyı ifaya zorlayamaz. İbra sözleşmesi borç ilişkisini sona erdirmemektedir. Münferit borcu sona erdirmektedir.⁶⁹

⁶⁸Baş Büşra, (2019), *Sorumsuzluk Anlaşması*, Fasikül Hukuk Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 111, ss. 757-765.

⁶⁹Avcı Elif, (2022), *Yargıtay Kararları Işığında İbra Sözleşmesine Bir Bakış*, Terazî Hukuk Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 185, ss. 16-29.

İKİNCİ BÖLÜM

MADEN İŞLETEN VE MADEN İŞLETMESİ KAVRAMLARI

2.1. MADEN İŞLETEN KAVRAMI

2.1.1. Maden Nedir?

Maden işleten ve maden işletmesi kavramlarını detaylı açıklamadan önce madenin tanımının ve özelliklerinin neler olduğunu açıklamakta fayda vardır.

Anayasa'nın 168. maddesinde, *“Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzel kişilere devredebilir.”*; 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 4. maddesinde de, *“Madenler Devletin hüküm ve tasarrufu altında olup, içinde bulundukları arzın mülkiyetine tabi değildir.”* denilmektedir. Bu hükümler gereğince, madenlerin işletilme hakkı tamamen Devletin hüküm ve tasarrufundadır. Ancak, özel şahıslar da madenleri işletebilirler. Madenler Devletin hüküm ve tasarrufunda bulunduğundan, buna ilişkin hakların kullanımı Maden Kanunu hükümlerine dayanarak verilecek ruhsatla mümkün olmaktadır.

Anayasa'nın 168. maddesinde “tabii servetler ve kaynaklar” olarak adlandırılan, esasen madenlerdir. Maden kavramı 3213 sayılı Kanunun 2'nci maddesinde, *“yer kabuğunda ve su kaynaklarında tabii olarak bulunan, ekonomik ve ticari değeri olan petrol, doğal gaz, jeotermal ve su kaynakları dışında kalan her türlü madde bu Kanuna göre madendir”* şeklinde tanımlanmıştır. Benzer şekilde, maden kavramı; 21/09/2017 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Maden Yönetmeliğinin 2. maddesinde *“Yer kabuğunda ve su kaynaklarında tabii olarak bulunan, ekonomik ve ticarî değeri olan petrol, doğal gaz, jeotermal ve su kaynakları dışında kalan her türlü madde maden sayılır.”* şeklinde ifade edilmektedir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Maden İşleri Genel Müdürlüğü'nün resmi internet sitesinde paylaşılan en son ve genel tanımı ile

maden; yer kabuğunun kimi bölgelerinde çeşitli iç ve dış doğal etkenler nedeni ile oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan mineral bileşimidir.

Madenler, Maden Kanunu 2. maddesine göre beş grupta sınıflandırılmakta, maden arama ve işletme ruhsatları da belirtilen bu gruplara göre verilmektedir. Bu kapsamda yapılan faaliyetler, 6102 sayılı Kanun kapsamında ticari işletme işletmek sonucunu doğurabilir. Bu bakımdan; maden işletilmesi kavramının değerlendirilmesinde tacir gibi sorumlu olmanın sonuçlarının doğabileceği dikkate alınmalıdır.

Madenlerle ilgili kamu mülkiyeti sistemi benimsenmektedir. Madenlerin mülkiyetinin devletin hüküm ve tasarrufu altında sayılması ve arzın mülkiyetten ayrı gösterilmesi mülkiyet hakkının dikey kapsamına müdahaledir. Anayasa'nın 35. maddesi 2. fıkrasına⁷⁰ rağmen, Anayasa'nın 168. ve Maden Kanunu'nun 4. maddesi ile getirilen sınırlamalar hukuka aykırılık taşımamaktadır. Madencilik faaliyetlerinde kamu yararı bulunmaktadır.⁷¹ Madenler hukuki düzenlemelerle beraber özel mülkiyetten çıkarılmıştır. Devletin tasarrufu altındadır. Bu yönüyle, kamu malı niteliğinde sayılmaktadır. Madenler kamu malı olmakla beraber “sahipsiz mallar” dan sayılmaktadır.⁷²

Maden kelimesi Türk Dil Kurumu'na göre “*Yer kabuğunun bazı bölgelerinde çeşitli iç ve dış doğal etkenlerle oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan mineral*” anlamına gelmektedir. Maden kelimesinin anlamını, yerini, ayrıntılarını daha da iyi kavrayabilmek için öncelikle doğal kaynaklar kavramını anlamak gerekmektedir. Doğal kaynaklar, yeryüzünde müdahale olmaksızın meydana gelen oluşumlara denmektedir. Öte yandan, Maden Kanunu ‘*Tanımlar*’ başlıklı 3’ncü maddesinde doğal kaynak “*yerkabuğunda veya derinliklerinde; biçim, nitelik ve nicelik olarak muhtemel ekonomik beklentileri karşılayacak katı, sıvı ve gaz birikimleri*” olarak belirtilmiştir.

⁷⁰AY madde 35/2;

“*Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.*”

⁷¹ Çevikçelik Muradiye, (2020), **3213 Sayılı Maden Kanunu Uyarınca Maden Hukukunda Kamulaştırma Usulü**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 24, Sayı 1, s. 329-360, ss. 333.

⁷²Özyakışır Özkan, (2021), **Arazi Mülkiyetinin Kapsamına İlişkin “Cuius Est Solum İlkesi”nin Bir İstisnası: Türk Hukukunda Maden Mülkiyeti**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 29, Sayı 3, s. 1659-1692, ss. 1681-1682.

Doğal kaynak kavramı; hava, su, maden vb. birçok oluşumu kapsamakla beraber, farklı sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. Bunun nedeni tanımın geniş kapsamlı olmasıdır. Yeraltı ve yerüstü kaynakları; yenilebilir ve yenilemeyen kaynaklar gibi sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. Maden kavramı ise doğal kaynakların içeriğinde yer alan bir alandır. Madenler; doğal kaynaklar içinde; yenilemeyen ve tükenebilir kaynaklar sınıfında yer almaktadır.⁷³

Maden kavramını hukuki yönden de açıklamak gerekmektedir. Madenlerin belirlenmesinde iki sistem vardır. Kanun koyucu ilk sistemde sayma(tadadi) yöntemini kullanmıştır. Bu yönetime göre madenler tadadi olarak belirtilmiştir. Madenin detayları ve özelliklerinden bağımsız, kanun koyucu madenleri doğrudan tek tek belirtmiştir. Madenlerin tek tek sayılması idarenin takdir yetkisinin alanını azaltmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde daha güven vericidir. Diğer sistem ise tanımlama yoludur. Bu yöntemde madenin özellikleri ve sınırları belirtilir. Madenin bu özellik ve sınırları taşıması beklenir. Bu tanımlamaya uymayanların maden olduğundan bahsedilememektedir.⁷⁴ 3213 sayılı Maden Kanunu madde 2’de sayma sistemi benimsenmiştir. Maden Kanunu madde 2’de yer alan her element madendir.⁷⁵

Maden mülkiyeti kavramı oldukça önemlidir. Kanunlarımızda mülkiyet hakkının tanımı bulunmamaktadır. Türk Medeni Kanunu madde 683’te mülkiyet hakkının içeriği; *“Bir şeye malik olan kimse, hukuk düzeninin sınırları içinde, o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir.”* şeklinde genel ve soyut tespitle belirtilmiştir.⁷⁶

Mülkiyet hakkı, Anayasal düzeyde koruma altında olan bir haktır. Anayasa madde 35’e göre, *“Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. (f.1), Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. (f. 2), Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.(f. 3)* şeklinde belirtilmiştir.

⁷³ Çevikçelik Muradiye, (2017), *İdare Hukukunda Maden İşletme Sözleşmeleri*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuk Anabilim Dalı, Antalya, ss. 4.

⁷⁴ Topaloğlu Mustafa, (1988), *Madencinin Hukuki Sorumluluğu*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara, ss. 16-17.

⁷⁵ Özdamar Demet, (2001), *Maden Hakkı ve Maden İrtifakı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını: Prof. Dr. Mahmut Tevfik BİRSEL’e Armağan, s. 319-335, ss. 319.

⁷⁶ Kılıçoğlu Ahmet M.,(2021), *Eşya Hukuku*, Turhan Kitapevi, Ankara, ss. 202.

Maden mülkiyetiyle ilgili ülkelerin kabul ettiği iki sistem bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, madenlerin bulunduğu arazinin mütemmim cüzü sayılmasıdır. Diğeri ise madenlerin, arazi mülkiyetinin haricinde değerlendirilmesidir.

Madenin arazinin mütemmim cüzü sayılması sisteminde, madenlerin araziden çıkarılıp bir yerden bir yere taşınabilen mal haline gelene kadar, bağımsız özelliği olmadığından bahsedilmektedir. Ancak bu sistemin sakıncalı noktaları da bulunmaktadır. Maden sosyal ve ekonomik bakımdan oldukça önemlidir. Öyle ki bu doğrultuda ormanlardan bile değerlidir. Ormanlık alanlar yeniden oluşturulabilirken, madenlerin tükenmesi söz konusudur. Çıkarılan madenin yerine ormanlar gibi yenisinin konulması söz konusu olamamaktadır. Bu sebeple devletin menfaatleri bakımından madenleri arazi sahiplerinin arzularına bırakmak sakıncalı olacaktır Bir başka güçlük ise, farklı alanlara yayılan madenlerin işletilmesindeki zorluktur. Farklı alanlardaki madenlerin sahiplerinin farklı kişiler olması sebebiyle her biriyle anlaşabilmek daha da zor olacaktır.

Madenlerin arazi mülkiyetinin dışında sayılması sistemi daha geniş uygulama alanı bulmuştur. Konuyla ilgili madenlerin kimin sayılacağı ve hangi cins mal olduğunun tespiti yönünden sistemler bulunmaktadır. İlk sisteme göre, madenler devletin mülküdür. İkinci sisteme göre ise, madenlerin devlet mülkü sayılmasının yanında kişilere işletme haklarının verilmesidir.⁷⁷

Madenler, önemli doğal kaynaklarımızdan biridir. Anayasa madde 168’de, “*Tabii servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır, bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir*” şeklinde belirtilmiştir. Maden Kanunu madde 4’te ise, “*Madenler Devletin hüküm ve tasarrufu altında olup, içinde bulundukları arzın mülkiyetine tabi değildir.*” şeklinde belirtilmişlerdir.

Maden Yönetmeliği madde 1’de “*Bu Yönetmeliğin amacı; Türkiye Cumhuriyeti Devletinin hüküm ve tasarrufu altında olan maden kaynaklarının, milli menfaatlere uygun olarak aranması, işletilmesi, geliştirilmesi ve üretilmesi amacıyla gerçek ve tüzel kişilere belli bir süreyle hak verilmesi için 4/6/1985 tarihli ve 3213 sayılı Maden Kanununun uygulanması ile ilgili usul ve esasları düzenlemektir.*” şeklinde

⁷⁷ Fındıklıgil Yavuz, (1966), **Maden Hukuku**, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul, ss. 78-79.

belirtilmiştir. Aynı şekilde Anayasa madde 168’de ve Maden Kanunu madde 4’te de madenlerin devletin mülkü olduğu vurgulanmaktadır.

Kanun ve yönetmeliklerde de belirtildiği üzere madenler bulundukları araziye bakılmaksızın Devletin mülkiyetinde sayılmaktadır. Bu kapsamda özel mülkiyetteki arazide bulunan madenler de devletin sayılmaktadır. Madenlerin, hangi arazide yer aldıkları baz alınmadan devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunmasının nedenleri kamu yararı ve kamu menfaatinin üstün tutulmasıdır. Öte yandan “*devletin hüküm ve tasarrufu altında*” olma sözüyle kastedilen şey devletin mülkiyetinde olmasıdır. Ancak bu bir “*idare hukuku mülkiyeti*” dir. Kamu hukukunda yer alan mülkiyet kavramıyla devlet daha sınırlı yetkilere sahiptir.⁷⁸ Keza devlet, eylem ve işlemlerinde kamu yararını gözetmektedir.

Madenler, diğer alanlara hammadde sağlaması ve enerji ihtiyaçlarını karşılaması nedeniyle günümüzde özellikle gelişmiş ülkelerde ekonomik kalkınmayı sağlayan önemli sektörlerden biridir.

Bir başka önemli konu da maden hukuku kavramıdır. Doğal kaynakları düzenleyen mevzuat (petrol hukuku, toprak hukuku, orman hukuku) bütün dünya ülkelerinde dağınıktır. Maden hukuku ise doğal kaynaklar hukuku içerisinde en eski daldır. Bu yönüyle geçirdiği aşamalarla beraber doğal kaynaklar hukukunun içerisinde yer alan diğer hukuk dallarını da etkilemiştir.⁷⁹

Maden hukuku, diğer hukuk düzenlemelerinden farklıdır. Farklı olan özellikleri ise; bulundukları yerde üretilmeleri, yenilemeyen kaynak olmaları, madencilik faaliyetinden doğan hakların bölünememesi, maden haklarının tekel nitelikte olmasıdır.⁸⁰

Maden hukukunun amacıyla ilgili üç görüş bulunmaktadır. İlki madencilik faaliyetleri çerçevesinde amacı bulmaya çalışmaktır. Bu görüşe göre maden hukukunun amacı arama, işletme gibi madencilik faaliyetleriyle ilgili düzenlemeler yapmaktır. İkinci anlayış, ekonomiye katkı açısından maden hukuku amacını değerlendirmektedir. Bu görüşe göre, maden kanunlarının içeriği ihracat temelli ve milli

⁷⁸Özyakışır Ö., (2021), ss. 183.

⁷⁹Göğür Erdoğan, (1979), **Maden Hukuku**, Sevinç Matbaası, Ankara, ss. 39.

⁸⁰Maden Hukuku hakkında detaylı bilgi için bakınız; Günay Ömer, (2017), **Maden Hukuku Kavramlar-İlkeler-Tanımlar**, Ankara, ss. 85-89.

gereksinimlere göre oluşturulmalıdır. Madencilik faaliyetini düzenleyen yasalar ikinci derecedir. İki görüşün de akla yatkın yönleri olmakla beraber, tek başına maden hukukunun amacını ortaya koyabilecek güçte değildirler. Maden kanunlarının amacı karmaşıktır. Bu doğrultuda, maden kanunları topluma ekonomik değer katma ve maden kaynaklarının çağdaş yeniliklerle işletmenin en verimli şekilde işletilmesi yönünde hükümler getirmelidir.⁸¹

Maden hukukunun değişim ve gelişimi şu şekilde olmuştur;

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yalnızca maden mülkiyetini düzenleyen 1858 tarihli Arazi Kanunu yürürlüğe girmiştir. Osmanlı İmparatorluğu dünyadaki endüstriyel gelişimle beraber madencilik alanında zamanla daha çok mevzuat çıkarmak istemiştir. Bu doğrultuda, Maadin Nizamnamesi yürürlüğe girmiştir.

Birinci Dünya Savaşı zamanında Fransızlar Zonguldak Havzasını Ereğli'ye kadar işgal etmiş, sonrasında milli mücadele ile karşılaşarak bölgeden ayrılmışlardır. Havza'da çalışan işçilerle ilgili "*Havza-i Fehmiye Amele Kanunu*" yürürlüğe konmuştur. Bu konudaki temel amaç, özellikle yabancı sermayeler tarafından sömürülen işçiler lehine düzenleme yapmaktır. 23 Mart 1922 tarihinde ise Madenlerin Aranması ve İşletilmesi Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir.

6309 Sayılı Maden Kanunu 11 Mart 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunla beraber özel kişiler ve devlet işletmeleri arasındaki eşit şartlar oluşturulması amaçlanmıştır. 1970'li yıllarda elektrik üretiminin sağlanması amacıyla özel sektördeki bazı maden işletmelerinin Devlet eliyle yürütülmesine karar verilmiştir. Bu doğrultuda 2172 sayılı "*Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun*" çıkarılmıştır.

6309 Sayılı Maden Kanunu, madencilik alanındaki ihtiyaçlara yetersiz kalmıştır. Özellikle madenin işletilebilmesi durumuna gelinceye kadar fazla bürokratik işlem içermesi, maden alanının yıllarca faaliyet gösterememesine neden olmaktaydı. 1985 yılında 6309 Sayılı Maden Kanunu ilga edilmiştir.

3213 Sayılı Maden Kanunu uygulamaya sokulmuştur. Öncelikle 25.06.1985 tarihli 3382 sayılı Kanunla değiştirilmiştir. Sonrasında 26.05.2004 tarih ve 5177 sayılı Kanun ile maden hukuku alanında köklü değişiklikler yapılmıştır. Taş ocağı

⁸¹ Göğer E., ss. 43-45.

malzemelerinin Maden Kanununa dâhil edilmelerinin yanında, madencilik faaliyetlerinin sürdürülmesi amacıyla alınması gereken izinlerin tek ele toplanarak tek bir yönetmelik çıkarılacağını öngörmesi bu değişikliklerdendir.⁸² Bu doğrultuda 21.06.2005 tarih ve 25852 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği çıkarılmıştır.

2.1.2. Maden İşleten Kavramı

2.1.2.1. Genel Olarak

İşletme hakkı, madencinin sahadaki madeni çıkarması ve çıkardıklarına malik olmasını sağlayan haktır.⁸³ İşletme hakkının madenler üzerindeki haklarından biri olması sebebiyle maden hakkına sahip olan kişilerin işletme hakkına sahip olduğu açıktır. Bu doğrultuda işletme hakkına sahip kişileri belirleyebilmek için, öncelikle maden hakkına sahip kişileri açıklamak gerekmektedir.

Maden Kanunu 6’ncı madde, “*Maden hakları, medeni hakları kullanmaya ehil T.C. vatandaşlarına, (...) (3) Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarına göre kurulmuş tüzelkişiliği haiz şirketlere, bu hususta yetkisi bulunan kamu iktisadi teşebbüsleri ile müesseseleri, bağlı ortaklıkları ve iştirakleri ile diğer kamu kurum, kuruluş ve idarelerine verilir.*

Maden hakları gerçek veya tüzel tek kişi adına verilir.

Devlet memurları, diğer kamu görevlileri, Genel Müdürlüğün merkez ve taşra teşkilatında çalışan yevmiyeli ve mukaveleli personel, arama, (...) ve işletme ruhsatı alamaz.

(1) Maden arama veya işletme hakkını haiz iken memur olanlar memuriyete geçişlerinden itibaren 6 ay zarfında bu haklarını devretmeye mecburdurlar.

3 üncü fıkradaki yasaklamaya tabi olup miras yoluyla kendisine maden ruhsatı intikal eden mirasçı, durumundaki mani hal ortadan kalkmadığı takdirde 5 inci maddenin 4 üncü fıkrası hükmü uygulanır.” şeklindedir. Madde metnine göre, medeni hakları kullanmaya haiz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı gerçek kişiler ile madencilik

⁸² Maden hukuku tarihi için bkz., Topaloğlu Mustafa, (2011), **Maden Hukuku**, Karahan Kitapevi, Adana, ss. 3-5.

⁸³ Çitil B., (2021), ss. 73.

yapabileceği statüsünde yazılı Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişiliği haiz şirketler maden hakkına sahip olabilmektedir.

Maden Kanunu 6'ncı maddenin akabinde işletme hakkının kimlerde olabileceğine ilişkin de Yargıtay 10. HD, 2020/6127 Esas, 2020/7824 Karar, 29.12.2020 Tarihli kararında ele alınmıştır. Kararda *“Bilindiği üzere madenler, Anayasanın 168. maddesi ve 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 4. maddesi gereği devletin hüküm ve tasarrufu altında olup, arama ve işletme hakkının gerçek ve tüzel kişilere devri ancak kanunun öngördüğü şartlarda mümkündür.”* şeklinde belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesi kararında da⁸⁴ madenin hüküm ve tasarrufunun devlette olduğu ve işletme hakkını gerçek kişilere ve tüzel kişilere devredebileceği belirtilmiştir. Gerekçe olarak mili gelirin yükseltilmesinin ve milli servetin işletilmesinin biran önce sağlanma amacı gösterilmektedir.

Gerçek kişiler kavramından kastedilen insanlardır. Maden hakkına sahip olacak kişilerin medeni hakları kullanma ehliyetine=fiil ehliyeti ve T.C. vatandaşlığını kullanma ehliyetine sahip olmaları gerekmektedir.

Öte yandan Maden Kanunu madde 6'ya göre ulusal yasalara göre kurulmuş olma kaidesiyle tüzel kişiliği haiz şirketler de madencilik faaliyetinde bulunma hakkına sahiptir. Türk Ticaret Kanunu 124'üncü maddesi;

“(1) Ticaret şirketleri; kollektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketlerden ibarettir.

(2) Bu Kanunda, kollektif ile komandit şirket şahıs; anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket sermaye şirketi sayılır.” şeklindedir.

⁸⁴Anayasa Mahkemesi 1993/8 Esas, 1993/31 Karar 22.09.1993 tarihli Kararda;

“Devletin, kendi hüküm ve tasarrufu altındaki doğal servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesine ilişkin öncelikli hakkının, belli süre ve koşullarla da olsa, gerçek kişilere ya da tüzel kişilere devredilebilmesine olanak sağlayan böylesine ağırlıklı önem ve kapsamdaki bir anayasal kural, özünde hukuksal irdeleme gereksinimini de taşımaktadır.”

Devlete ait, “ilke-anakural” olan arama ve işletme hakkının gerçek ve tüzel kişilere devredilmesine olanak veren Anayasa'nın 168. maddesinin gerekçesinde şöyle denilmektedir: “...Devletin arama ve işletmeyi süresinde gerçekleştirememesi sonucu özel teşebbüs de devreye girmektedir. Amaç, milli servetin işletilmesini ve milli gelirin artırılmasını bir an önce sağlamaktadır.”

Ülkemiz hukukuna göre tüzel kişiliği haiz özel hukuk tüzel kişileri, anonim şirketler, limited şirketler, kolektif şirketler, komandit şirketler ve kooperatiften ibarettir. Ticaret şirketlerin tüzel kişiliği haizdir. (TTK, m. 125) Kamuya ait tüzel kişiliği olan kuruluşlar ise iktisadi devlet teşekkülleri, kamu iktisadi kuruluşları, müesseseler ve diğer kamu ticari işletmeleridir. Maden hakkını sermaye olarak getirecek şirketin ana sözleşmesi madencilik faaliyetinde bulunma konusunu içermelidir. Ayrıca mevzubahis şirket T.C. kanunlarına göre kurulmalıdır.⁸⁵ Bu durumda şirketin sermaye ve kurucularının yabancı olması önemli değildir.⁸⁶

Kamuya ait tüzel kişiliklerin nasıl kurulacakları Anayasa’da⁸⁷ açıklanmıştır. Özel hukuk tüzel kişilerinin nasıl kurulacağı ise tüzel kişiliğin ilgili yasasında açıklanmıştır. Özel hukuk tüzel kişileri ve kamu hukuku tüzel kişileri için belirtilen bu hususların ardından nihai olarak tüzel kişiliğin yasalarda tanınması gerekmektedir. Bu doğrultuda kanunlarda kendisine tüzel kişilik tanınmayan⁸⁸ gerek mal gerek kişi topluluklarının tüzel kişiliğinden bahsedilemez.⁸⁹

Bir başka önemli nokta ise; teşebbüs⁹⁰, kamu kurum ve kuruluşu⁹¹, bağlı ortaklıklar⁹² ve iştirakler⁹³, müesseseler⁹⁴ de maden hakkına sahiptir. Maden işletme hakkı, maden haklarından biridir. Bu doğrultuda teşebbüs, kamu kurum ve kuruluşu,

⁸⁵ Topaloğlu Mustafa, (2021), *Maden Hukuku ile İlgili Makaleler*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, ss. 420.

⁸⁶ Topaloğlu Mustafa, (2011), *Maden Hukuku*, ss. 420.

⁸⁷ *İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzel kişiliği*

Madde 123 – *İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.*

İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

Kamu tüzel kişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur.

⁸⁸ Örneğin; Dernek Kanunu 2/1-f maddesinde; “*Plâtfom: Derneklerin kendi aralarında veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere girişim, hareket ve benzeri adlarla oluşturdukları tüzel kişiliği bulunmayan geçici nitelikteki birliktelikleri*” ifade etmektedir.

⁸⁹ Taşkın A., (2021), ss 260-261.

⁹⁰ 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun m.3’te; “*Piyasada mal veya hizmet üreten, pazarlayan, satan gerçek ve tüzel kişilerle, bağımsız karar verebilen ve ekonomik bakımdan bir bütün teşkil eden birimleri*” şeklinde tanımlanmaktadır.

⁹¹ Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname m. 2-a’da “*Kamu kurum ve kuruluşları; hukuki statüleri ne olursa olsun bir kamu görevi veya belirli kamu hizmetlerini yapmak üzere kurulan, Devlet kuruluşlarıdır.*” şeklindedir.

⁹² 233 Sayılı Kamu İktisadi Teşebbüs Hakkında Kanun Hükmünde Kararname m.2’de “*Bağlı Ortaklık, bir işletmenin %50 ve fazlası oranında sermaye sahibi olduğu ya da yönetim çoğunluğunu seçme hakkına sahip olduğu ortaklıklardır.*” şeklindedir.

⁹³ 233 Sayılı Kamu İktisadi Teşebbüs Hakkında Kanun Hükmünde Kararname m.2’de “*..iştirak ise iktisadi devlet teşekküllerinin veya kamu iktisadi kuruluşlarının veya bağlı ortaklıklarının, sermayelerinin en az %15’ine, en çok %50’sine sahip bulundukları anonim şirketlerdir.*” şeklinde ifade edilmiştir.

⁹⁴ 233 Sayılı Kamu İktisadi Teşebbüs Hakkında Kanun Hükmünde Kararname m. 15’de “*Sermayesinin tamamı devlete ait teşebbüsler, işletmelerini müessese halinde teşkilatlandırabilirler.*” şeklinde tanımlı açıklanmıştır.

bağlı ortaklıklar, iştirakler, müesseseler maden işletme hakkına da sahiptirler. Dolayısıyla tacir olarak değerlendirilmektedirler.

3213 Sayılı Maden Kanunu, madenlerin rasyonel biçimde işletilmelerini amaçlamaktadır. Bunun için adi şirketlerin maden işletmesine izin vermemektedir. 3213 Sayılı Maden Kanunu madde 5⁹⁵, te maden haklarının bir bütün olarak işleme alınmasını belirtmektedir. Bu nedenle maden hakkının adi şirket ortakları için müşterek ya da iştirak halinde bölünmesi olası değildir. Keza, maden hakkı sahibinin vefatıyla mevzubahis hak mirasçılara geçmektedir. Mirasçılar ise, içlerinden ehil birine altı ay içinde devretmelidirler. Aksi halde maden ruhsatı feshedilecektir.

2.1.2.2. Madenlerin İdare Ve Özel Kişi Tarafından İşletilmesi

Maden hukukunda üç çeşit ruhsat vardır. Birincisi arama ruhsatıdır. 3213 sayılı Kanunun 3'ncü maddesinde tanımı yapılmış olup, maden arama aşamasının gerçekleşebilmesi için verilen yetki belgesidir. İkincisi ön işletme ruhsatıdır. Üçüncüsü ve sonuncusu ise işletme ruhsatıdır.⁹⁶

Madenlerde işletme ruhsatı verilmesinin dünyada çeşitli usulleri görülmektedir. Güney Amerika gibi bazı ülkelerde yargı organlarınca verilirken, Kazakistan ve Rusya gibi ülkelerde başvuru sahiplerinin teknik ve mali yeterliliği incelenerek uygun görülenlere verilmektedir. Bir diğer yöntem ise öncelik olarak arama ruhsatı verilmesi ve maden rezervi tespitinin gerçekleşmesi halinde maden işletme ruhsatı verilmesidir.

⁹⁵ 3213 Sayılı Maden Kanunu;

Hakların bölünmezliği, devir ve intikali: Madde 5;

“Madenler üzerinde tesis olunan ilk müracaat (takaddüm), arama ruhsatı, buluculuk, görünür rezerv geliştirme ve işletme ruhsatı haklarının hiçbirisi hisselerle bölünmez. Her biri bir bütün hâlinde muameleye tabi tutulur. (Değişik fıkra: 4/2/2015-6592/3md)Maden ruhsatları, görünür rezerv geliştirme hakkı ve buluculuk hakkı devredilebilir. Devir yapılmadan önce arama ve işletme ruhsatlarının devredildiği tarihteki ruhsat bedelinin iki katı tutarında devir bedeli alınır. Devir Bakanlık onayı ile gerçekleşir.

(1) Durum maden siciline şerh edilir. Devir muamelesi maden siciline şerh edilmesi ile tamam olur. Maden hak ve vecibeleri miras yolu ile intikal eder. Bu hak ve vecibeler, bütün mirasçıların vekaletini havi bir vekaletname ile 6 ncı maddede belirtilen niteliklere sahip mirasçılardan birine veya üçüncü bir şahsa devredilir. Mirasçıların ittifak edememeleri halinde mirasçılardan birinin müracaatı ile mahkeme mirasçılardan bu hakkın en ehil olana tahsisine veya bu da mümkün olmazsa ruhsatın satılmasına karar verir. Mahkeme bu hususu basit muhakeme usulü ile halleder. Eğer dava söz konusu değil ise 6 ay içerisinde intikal işlemleri tamamlanmayan ruhsatlar fesh edilir. (Mülga son cümle: 4/2/2015-6592/3 md Devir ve intikal işlemlerine ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir. Madenler üzerindeki hakların devir ve intikali bu Kanun ve yönetmelikte gösterilen hükümlerin tatbikini geciktirmez.”

⁹⁶Kılınç Bahar, (2018), *İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanması Bakımından Kamu Yönetiminin Görev ve Sorumlulukları: Maden İşyerleri Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuk Anabilim Dalı, Kayseri, ss. 15-16.

Tüm bu yöntemlerin ışığında ülkemizde karma uygulama olduğundan söz edilebilir. Şöyle ki; ülkemizde bazı maden gruplarına direk işletme ruhsatı verilmektedir. Diğer maden gruplarına ise maden rezervinin tespitiyle maden işletme ruhsatı verilmektedir.⁹⁷

Birel ve koşul işlem olan işletme ruhsatı ve maden ruhsatları idari izin niteliğindedir. Devlet bu idari izinle madenlerin aranması ve işletilmesi için özel kişilere yetki vermektedir.

a) Madenlerin İdare Tarafından Doğrudan İşletilmesi

Devlet maden arama ve işletme hakkını kendi kullanabileceği gibi kendi kullanmayı tercih etmeyip takdiri olarak özel hukuk kişisine yahut gerçek kişiye kullanımını bırakabilir. Madenlerin işletilmesiyle ilgili Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı yetkilidir. Bakanlık bu yetkisini kendisine bağlı bakanlık ve kuruluşlarla kullanmaktadır. Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği de bu yetkiyi işaret etmiştir.

b) Madenlerin Özel Kişi Tarafından Doğrudan İşletilmesi

Gerçek veya tüzel kişi, Maden İşleri Genel Müdürlüğü'ne başvurarak ilk olarak arama ruhsatı almalıdır. Ruhsatın alınmasıyla maden siciline kaydolmakta ve arama faaliyet dönemi başlamaktadır. Bu süreci gerekli evrakların tamamlanmasıyla özel hukuk kişisine işletme ruhsatının verilmesi ve son olarak da maden işletme izninin verilmesi izlemektedir.⁹⁸

3 Mart 1954 tarih ve 6309 sayılı Maden Kanununda gerçek veya tüzel kişilerin maden işletmesi; madenin özellikleri, koşulları, ekonomideki durumuna göre işletme ruhsatnamesi veya işletme imtiyazı ile gerçekleşmekteydi. 4 Haziran 1985 ve 3213 sayılı Maden Kanunu ile madenlerin işletilmesinde tek taraflı idari işlem olan ruhsat usulü kabul edilmiştir.⁹⁹

⁹⁷Yavuz Marım Tuğba, (2021), *Madenlerin İşletilmesi ve Rödovans Sözleşmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara, ss. 61.

⁹⁸ Kılınç B., (2018), ss. 18.

⁹⁹ Çevikçelik M., (2017), ss. 4.

i) Madenlerin Rödovans Sözleşmesi İmzalanmak Suretiyle İşletilmesi

06.11.2010 tarihinde yürürlüğe giren Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği madde 4/r'de rödovans sözleşmeleri, “*Ruhsat sahalarındaki madenlerin üretilerek değerlendirilmesi amacıyla üçüncü kişilere veya kuruluşlara tasarruf hakkı sağlamak üzere ruhsat sahasının tamamı ya da bir kısmı için ruhsat sahiplerinin bu kişilerle yapmış oldukları sözleşmeleri...*” şeklinde tanımlanmıştır.

Madenlerin mülkiyeti devlete aittir. Devlet takdiri olarak özel veya tüzel kişilere arama ve işletme hakkını devretmektedir. Özel veya tüzel kişi madeni kendi işletebilir. Bir başka seçenek olarak da üçüncü kişi arama ve işletme hakkını, devletten alan özel hukuk kişisinden rödovans sözleşmeleriyle devralabilir.¹⁰⁰

ii) Madenlerin Ruhsat Usulü ile Özel Hukuk Kişileri Tarafından İşletilmesi

Türk hukukunda madenler devletin tasarrufunda ruhsat usulüyle işletilebilir konumdadır. Maden aramak ve maden işletmek isteyenler gerekli şartları sağlayarak işletme ruhsatı almaları gerekmektedir.

Maden işletme hakkı, maden çıkarılmasından, çıkarılan madenin taşınması, temizlenmesi, stoklanması gibi pek çok yetkiyi sağlayan haktır. İşletme hakkı, işletme sahibine geniş yetkiler sağlaması nedeniyle mülkiyet hakkına benzetilmektedir. Ancak mülkiyet hakkı birçok yönden farklılık göstermektedir. Mülkiyet hakkı ayni hak olması nedeniyle sahibine kullanma, yararlanma, tasarrufta bulunma, malı tahrip edebilme yetkileri de vermektedir. Ancak işletme hakkı sahibi, işletme hakkını kullanmakla yükümlü olup, maden hakkını tahrip etmemeye çalışmalıdır.¹⁰¹

2.1.2.3. İşleten Tacir midir?

Maden işletenin hukuki sorumluluk kapsamı önem arz etmektedir. Öncelikle maden işletenin, “*ticari işletmeyi kendi adına işleten gerçek ya da tüzel kişi*” olan “tacir” olup olmadığı hususu açıklanmalıdır.

Maden işletenin tacir olmanın beklenen sonuçlarını karşılaması bu değerlendirme için önemlidir. Tacir olan kişinin ticari faaliyetlerinde basiretli bir tacir

¹⁰⁰ Kılınç B., (2018), ss. 19.

¹⁰¹ Madenlerin Ruhsat Usulüyle Özel Hukuk kişileri Tarafından İşletilmeleri konusu için bakınız; Çevikçelik M., (2017), ss. 70-84.

gibi davranması beklenir.¹⁰² Ticari faaliyetlerde makul ve tedbirli bir tacirin göstereceği özenin dikkate alınması demek olan basiretli tacir gibi hareket etme yükümlülüğü maden işleten için de beklenmektedir. Maden işleten kişinin de faaliyetlerinde basiretli tacir gibi davranması gerekliliği vurgulanmaktadır. Özellikle Yargıtay kararlarında açıkça belirtilmektedir.¹⁰³

Ülkemizde devlet, madenlerin işletme hakkını özel kişiye devrettiğinde, maden işletenden farklı kalemlerde vergiler alınmaktadır. Öncelikle devlet özel sektöre işletme hakkını devrettiği için devlet hakkını alırken, işletmecinin kazancı üzerinden gelir vergisinin yanı sıra kurumlar vergisi de tahsil edebilmektedir.¹⁰⁴ Bu doğrultuda 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu “*Gelir Unsurlarının Tesbiti*” başlıklı kısımda “*Ticari kazancın tarifi*” başlığıyla madde 37/1’de;

“*Ticari kazancın tarifi:*

Madde 37 – Her türlü ticari ve sınai faaliyetlerden doğan kazançlar ticari kazançtır. Bu kanunun uygulanmasında, aşağıda yazılı kazançlar ticari kazanç sayılır:

1. Maden, taş ve kireç ocakları, kum ve çakıl istihsal yerleri ile tuğla ve kiremit harmanlarının işletilmesinden” şeklinde belirtilmiştir. İlgili Kanun maddesinde maden faaliyetlerinden elde edilen kazançların ticari kazanç olduğu açıkça ifade edilmiştir.

Konuyla ilgili bir başka önemli husus da Eski TTK madde 12’de da ticari işletme türleri örnek olarak sayılmaktaydı. “Madencilik” de Eski TTK’da örnek olarak yer almıştır. Eski TTK’da madencilğin ticari işletme olduğu açık şekilde belirtilmesine rağmen yeni Ticaret Kanunu bu örnekleme şeklinde sayılan ticari işletmeleri

¹⁰²Poyraz Ercan, (2016), *Ticaret Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 41.

¹⁰³ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 2015/15177 Esas, 2016/9627 Karar, 15.12.2016 Tarih “*Şirketin 05/08/2011 tarihli ortaklar kurulu kararıyla şirkete ait maden ocağının yeni kurulan... İzolasyon Madencilik İnşaat Turizm Nak. San. Ve Tic. Ltd. Şirketine devredilmesine ve bu devirle ilgili işlemleri yapmak üzere ...'a vekalet verilmesine rağmen, davalı ...'ın işlemler tamamlanmadan ...'ı vekaletten azlettiği, davalının şirket kararı olmadan şirkete ait maden ocağını eşine 01/03/2012 tarihli sözleşme ile 19/06/2017 tarihine kadar yıllık 400,00 TL kira bedeli karşılığında kiraladığı, ortakların şirkete sermaye borcu dışında herhangi bir ödeme yapma zorunlulukları olmadığı halde işlemlerin neredeyse bu şekilde işleminin rutin hale geldiği, davalının şirketten olan alacağının 70.000,00 TL den 1.217.984,00 TL ye çıkmasının davalının şirketi iyi yönetmediğini, basiretli bir tacir gibi davranmadığını, şirket yönetiminde ağır ihmâl ve iktidarsızlığının bulunduğu gösterdiği, dolayısıyla 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 543. maddesinin atfı gereği TTK'nın 161-162. maddelerinde (6102 sayılı TTK madde 630/2) yazılı bulunan haklı sebeplerin olduğu gerekçesiyle; şirket müdürü ...'ın şirket müdürlüğünden azline kararın ... Ticaret Müdürlüğüne yazı ile bildirilmesine, kararın davacı tarafından Ticaret Sicil Gazetesinde ilanına karar verilmiştir.”*

¹⁰⁴Uzun Mine, (2014), *Türkiye’de Madencilik Sektörünün Vergilendirilmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:16, Sayı 2, ss. 85.

kaldırılmıştır. Ticari işletmenin unsurları (gelir amacı sağlama, devamlılık, bağımsızlık, esnaf faaliyeti sınırını aşma) belirtilmiş, bu unsurları taşıyan işletmelerin ticari işletme sayılacağı belirtilmiştir. Bu doğrultuda gerek eski TTK dönemi gerekse yeni TTK döneminde madencilğin yasal olarak ticari işletme olduğu aşikârdır.¹⁰⁵

Yer verilen bilgiler ışığında denilebilir ki maden işleten tacirdir. Keza Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 2020/2781 esas ve 2021/1280 sayılı kararında “*maden işleten bir tacir olduğu gerekçesiyle*” ifadesini karar metninde açıkça kullanarak maden işletenin tacir olduğunu vurgulamıştır.

Maden işletenin tacir olması, belli seviyede ekonomik güce ve mevkiye sahip olmasını gerektirmektedir. Tacir bazen ağır sorumluluklar taşıdığı gibi bazen de karşı taraftan lehine olan taleplerde bulunabilir. Sonuç olarak tacir olmanın hüküm ve sonuçları bulunmaktadır.¹⁰⁶ Maden işleten de tacir olması dolayısıyla bu hüküm ve sonuçlara tabidir.

2.2. MADEN İŞLETMESİ

2.2.1. Maden Üzerindeki Haklar Bakımından

2.2.1.1. Maden Hakkı Kavramı

Maden işletmesi kavramını anlayabilmek için öncelikle maden üzerindeki hakların ve özellikle maden hakkı kavramının açıklanması gerekmektedir. Maden hakkı kavramı, Maden Kanunu madde 3’te ve Maden Yönetmeliği madde 4’te, “*Maden hakları, madenlerin aranması, bulunması, görünür rezervinin geliştirilmesi ve işletilebilmesi için verilen izinler ve maden yataklarının bulunmasına yardımcı olanlara tanınan maddî imkânlar*” olarak tanımlanmıştır.

Maden hakkı, arazide hangi madenler olduğunu belirlemekle beraber, arazi sahasını da belirlemektedir.¹⁰⁷ Maden hakkını kimin hangi durumda alabileceğini belirleyen müesseseye maden ehliyeti denmektedir. Maden Kanunu 6. madde ve Maden Yönetmeliği 7. madde maden ehliyetinin unsurlarını belirlemektedir.

¹⁰⁵ Poyraz E., (2016), ss. 25.

¹⁰⁶ Dinç Serhat, (2017), *Ticaret Hukuku Bilgisi (Ticari İşletme - Şirketler Hukuku)*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 74.

¹⁰⁷ Taşkın Ahmet, (2021), *Türk Maden Hukuku*, Yetkin Basımevi, Ankara, ss. 235.

Maden ehliyetine sahip olmak için gerçek kişiler yönünden aranan ilk unsur Medeni Kanun kapsamında hak ve fiil ehliyetinin bulunmasıdır. Bir diğer önemli unsur ise maden haklarını alacak kişinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması zorunluluğudur. Tüzel kişiliği bulunan şirketler için ise Türkiye Cumhuriyeti kanunlarıyla kurulmaları şartıdır.

Maden ehliyeti alabilmenin diğer unsuru ise, mali ehliyet şartıdır. Mali ehliyet, Maden Kanunu'nun 16. ve devamındaki maddelerinde yer almakla birlikte açık şekilde Maden Yönetmeliği 13/1-d maddesinde belirtilmiştir. Zor bir faaliyet olan madencilik, belirli sermaye gerektirmektedir.

Maden hakları kavramı, madenlerin araştırılması, aranması, bulunması, işletilmesi gibi haklarla sınırlıdır.¹⁰⁸

2.2.1.2. Madenler Üzerindeki Diğer Haklar Bakımından

a) Madenlerin Aranması ve Araştırılması Hakkı

Madenlerin aranması kavramı, madenle ilgili yapısal farklılık gösteren alanların tespit edilmesidir. Bu tespit yapılırken madenin ekonomik değerine bakılmamaktadır.¹⁰⁹

Madenlerin çıkarılmasında iki aşama bulunmaktadır. İlk aşama tam görülemeyen madeni meydana çıkarmaktır(Prespection=arama). İkinci aşama ise, madenin hali ve işletme kabiliyetini ortaya koymaktır(Recherche=araştırma). İlk aşama oldukça kolaydır ve her fert yapabilir. İkinci aşama ise daha mühimdir. Madenin hacmi, işletme imkânlarını ve teknik şartlarını araştırmak için bir takım ameliyeler yapmak gerekmektedir. Bu ameliyeler madene, arazi sahibine ve yakın civardaki madenlere zarar verebilmektedir.¹¹⁰

b) Madenlerin İşletilmesi Hakkı

Madenlerin bulunmalarının akabinde işletme aşaması başlamaktadır. İdare, arama sonucundaki hale göre işletme şartnamesi oluşturmaktadır. Madenler teknik ve iktisadi yönden birbirinden farklıdır. Bu nedenle işletme iki şekilde yapılabilmektedir. Ömürleri kısa olan madenler için işletme ruhsatı verilmektedir. Ömürleri daha uzun ve

¹⁰⁸ Çitil Bünyamin, (2021), *Tüm Yönleriyle Maden Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 52.

¹⁰⁹ Taşkın A., (2021), ss. 238.

¹¹⁰ Fındıklıgil Y., (1966), ss. 89.

ağır koşullarda işletilen madenler ise imtiyaz suretiyle işletilmektedir. Özellikle işletmenin limited veya anonim şirkete ya da maden işletmeye uygun şahsa verilmesi şart koşulabilmektedir. Bunun yanında işletme şartnamesi hükümlerine, madenin ülkenin menfaatine en uygun ve yeraltı servetine de zarar vermeyecek şekilde işletilmesi için gerekli maddeler konulabilmektedir.

İşletme hakkı, mülkiyet hakkı ile benzerlik gösterse de bazı durumlarda esaslı şekilde ayrılmaktadır. Bu esaslı şekilde ayrıldığı durumlar şu şekildedir. İşletme hakkı sahibi, şartnamedeki hükümleri temel alarak hareket edebilmektedir. Ancak malik istediği şekilde işletme hakkına sahiptir. Bir başka durum ise, işletme hakkı sahibi, malikin sahip olmadığı yetkilere de sahiptir. İşletme hakkı sahibi muvakkat işgal ve istimlak hakkını kullanabilmektedir.

İşletme hakkı amme hizmeti imtiyazına da benzemekle beraber amme hizmeti imtiyazından iki noktada ayrılmaktadır. Amme hizmeti imtiyazı akit mahiyetinde ve iki taraflıdır. Maden imtiyazı ise tek taraflıdır. Burada devlet, şartlar kapsamında madenden yararlanma ve onu işletme yetkisini kişilere vermiştir. Ayrıca amme hizmeti imtiyazı sahibi, ammeye karşı bazı borçlarla mükelleftir. Bu borç amme faaliyeti mahiyetindedir. İşletme hakkı sahibi ise, kar amacı güden ve kendi hesabına çalışan tacirdir.

İşletme hakkı, maden yatağından ve araziden soyut “*gayri maddi bir mal*”dır. Bu hak, kül halinde idarenin müsaadesi ile işletme şartnamesindeki şartları taşıyan kimselere devrolunabilmektedir.¹¹¹

Maden işleten, ürettiği madenin malikidir. Madeni istediği fiyata pazarlayabilme, istediği şekilde taşıyabilme, istediği limana indirebilme hakkına sahiptir. Ancak maden işletenin madencilik faaliyeti proje ile sınırlıdır.¹¹² İşletme hakkıyla beraber madenin çıkarılıp işlenilebilmesi için işletme ruhsatı gerekmektedir.¹¹³

İşletme hakkının devri izne bağlıdır. Şartnamedeki koşulları taşıyan kimselere devredilebilmektedir. Çıkarılan cevher işletme hakkı sahibinin mülkü olup, menkul mal özelliğindedir. İşletme hakkı kiralanamaz ve bölünemez bir haktır.¹¹⁴

¹¹¹ Fındıklıgil Y., (1966), ss. 90.

¹¹² Günay Ö., (2017), ss. 49-50.

¹¹³ Taşkın A., (2021), ss. 247.

¹¹⁴ Fındıklıgil Y., (1966), ss. 91.

c) Buluculuk Hakkı

Buluculuk hakkı kavramı, doktrinde "*madenin Maden Hukuku kuralları içinde aranması ve işletilebilir ekonomik rezerve ulaşıldığının anlaşıldığı, Maden Sicili'ne kaydetmek suretiyle idarenin bu hakkı miktarı ve değeri ile tespit ettiği hak çeşididir.*"¹¹⁵ şeklinde tanımlanmıştır. Keşfedilmemiş madenleri arayarak bulan kişilere bu faaliyetlerinin ve masraflarının karşılığında birçok ülkede "*buluculuk hakkı*" denilen hak tanınmıştır.¹¹⁶

Arama kavramı madenin varlığıyla ilgiliyken, bulma kavramı ise madenin rezervi, konumu ve niteliğiyle ilgilidir.¹¹⁷ Arama ruhsatı sahibinin ya da işletme ruhsatı sahibinin bulduğu maden, maddi açıdan o günün koşullarında beklentiyi karşılamayabilir. Bu durumda madeni bulan kişilere, ruhsatın geçerli olduğu müddetçe "*buluculuk hakkı*" tesis edilebilir.¹¹⁸

d) Sınırlı Ayni Haklar

i) İrtifak ve İntifa Hakkı

İntifa hakkı, malikin mülkiyet hakkını sınırlayan bir irtifak hakkıdır. Malik eşya yahut hak üzerinde tasarruf yetkisini korur. Ancak eşya ya da hak üzerindeki kullanma ve yararlanma hakkı intifa hakkı sahibinindir. İntifa hakkı kişiye bağlı hak olarak değerlendirilmektedir. Kişiye bağlı irtifak hakları başkasına devredilemez ve mirasçılara da geçemez.

İntifa hakkı, ayni bir haktır. Bu nedenle herkese karşı ileri sürülebilmektedir. Kira yahut kullanım ödöncü gibi haklara göre daha güvenli olup kullanım ve yararlanma hakkı sağlar.¹¹⁹ Maden Kanununda da intifa hakkı açıkça yer almaktadır.

Maden irtifakı kavramı maden aramak ve çıkarmak için başkasının arazini kullanma hakkına denmektedir. İrtifak hakkı sahibi maden rezervinde mülkiyet hakkı olmamasına rağmen, çıkarılan madenin malikidir.

¹¹⁵Çitil B., (2021), ss. 85.

¹¹⁶ Fındıklıgil Y., (1966), ss. 91.

¹¹⁷ Taşkın A., (2021), ss. 246.

¹¹⁸ Günay Ö., (2017), ss. 50.

¹¹⁹ Kılıçoğlu A.M., (2021), *Eşya Hukuku*, Turhan Kitapevi, Ankara, ss. 497-498.

Maden Kanunu 46. maddesine göre,

“Maden arama dönemi içerisinde arama sahası özel mülkiyete konu gayrimenkul üzerinde kullanma amacına münhasır olmak üzere belli süreler için madenci, Genel Müdürlüğe müracaat ile irtifak ve/veya intifa hakkı tesisi isteyebilir.(4) İrtifak ve/veya intifa hakkı karşılığı, Kamulaştırma Kanununa uygun olarak seçilecek bilirkişiler tarafından tespit edilir. (Değişik: 15/6/2001 - 4683/4 md.) Arama süresi sonunda (...) (2) işletme talebi söz konusu olduğu takdirde tesis edilen irtifak ve/veya intifa hakkının süresi (...) (2) işletme süresini geçmemek kaydıyla uzatılabildiği gibi yeni irtifak ve/veya intifa hakkı talebinde de bulunulabilir.”

(Ek cümle: 4/2/2015 – 6592/20 md.) İşletme ruhsat sahasında ve/veya mücavirinde kurulacak tesislerde kullanılacak ve ruhsat sahası dışından getirilecek olan su, doğalgaz, elektrik ve haberleşme hatları için ruhsat sahibi Genel Müdürlüğe müracaat ederek irtifak ve/veya intifa hakkı tesisi isteyebilir.(4) Faaliyetler sırasında sahaya zarar verilmesi durumunda ruhsat sahibi adli merciler tarafından tespit edilecek tazminatı arazi sahibine ödemek ve sahayı kullanılabılır durumda terk etmekle yükümlüdür.” şeklinde ifade edilmektedir.

Medeni Kanun madde 742 ve 743’te madenlerin intifa hakkı kapsamında olabileceği belirtilmiş ise de, Anayasa’nın 168. ve 169. maddeleriyle intifa hakkı sınırlandırılmaktadır. Maden hakkı üzerinde kamu yararı maksadıyla irtifak hakkı kurulabilmektedir.

Madenin bulunduğu arazi devletin hüküm ve tasarrufu altında ise madencinin faaliyetleri için maden ruhsatı harç ve giderlerinin ödenmesi yeterlidir. Madenin bulunduğu arazi özel kişilerin mülkiyetinde ise, arazi idare tarafından kamulaştırılabilir. Tamamı ya da bir bölümü üzerinde irtifak hakkı kurulabilmektedir. Madenci bu kapsamda idari irtifak talep edebilmektedir. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü de madencilik yapılabilecek tüm alanlarda belli esaslar dâhilinde arama faaliyetlerinde bulunabilir ve lehine idari irtifak kurulabilir.

Maden Kanunu 46. maddesinde, madenci lehine Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından irtifak ve intifa hakkı tesisinden bahsedilmektedir. İlk olarak madenci, arama alanının sahibi ile anlaşmaya çalışmalıdır. Eğer anlaşamazsa maden

irtifakı yapılmalıdır. Maden üzerindeki irtifak hakkı, Anayasa'nın 46. maddesi baz alınarak idari işlem ile kurulur ve açıklayıcı niteliktedir.

Maden Kanununda, madenci lehine kurulacak idari irtifaklarla ilgili bölüm bulunmamaktadır. 2886 sayılı Devlet İhale Kanunundaki şartlara göre idari irtifaklar kurulmaktadır. Maden irtifakı “*dar anlamda düzensiz şahsi irtifaklar*” içindedir. Dar anlamda düzensiz şahsi irtifak haklar, devredilebilir ve miras aracılığıyla geçerler.¹²⁰

İrtifak ve intifa hakkı kurulmasında ortak olan kurucu unsurlar bulunmaktadır. Arama ve işletme dönemi olarak ikiye ayırıp incelenebilmektedir. Arama dönemi için, arama ruhsatına sahip olmak ilk unsurdur. İkinci unsur ise irtifak/intifa edilmek istenen sahanın özel mülk olması ve arama ruhsatı ile çakışık olmasıdır. Yasa açıkça özel mülk şartı aramaktadır. Özel mülk dışındaki yerlerle ilgili özel düzenleme yapılmıştır. Bir diğer unsur ise kullanım gayesinin madencilik olmasıdır. Ruhsat sahibi intifa hakkı kurulduktan sonra, bu hakkını kullanım gayesi haricinde kullanamaz. Son kurucu unsur ise süresinin belli yahut belirlenebilir olmasıdır. Buradaki süre, maden arama ruhsatındaki bitim tarihi olarak anlaşılmalıdır. Maden arama faaliyeti ruhsatın bitim tarihinden önce sonuçlanmışsa hak düşmektedir. İşletme dönemi için irtifak ve intifa hakkının kurulmasında arama dönemindeki kurucu unsurlar aynen geçerlidir. Buradaki istisna irtifak/intifa hakkı ruhsat alanı ile çakışması kuralının esnetilmesidir.¹²¹

Maden Kanununa göre, sadece arama aşamasında idari irtifak tesis edilebilmektedir. Bu aşamadan sonra, ön işletme aşamasına geçilecekse, irtifakın süresi ön işletme ruhsatı süresi kadar uzatılabilmektedir.¹²²

İrtifak hakkı sahibi, yetkisini alanın sahibine en az zarar verecek şekilde kullanmalıdır. Madenci, irtifak hakkının kapsamına göre, madencilik faaliyetinde bulunmalıdır. Alanın sahibi de madencinin ön işletme ve arama faaliyetini engellememelidir.

¹²⁰Maden üzerindeki haklardan intifa ve irtifak hakkında detaylı bilgi için bakınız; Özdamar D., (2001), ss. 328-332.

¹²¹Günay Ö., (2017), ss. 156.

¹²²Özdamar D., (2001), ss. 329.

ii) İpotek

İpotek, taşınmaz rehininin en çok kullanılan türüdür. Ayni teminat olup, alacağı güvence altına almaktadır. Ayni teminat olması nedeniyle güçlüdür, özellikle finans kuruluşları diğer teminatlara kıyasla daha çok kullanmaktadır.¹²³ TMK madde 881'e göre; mevcut olan ya da henüz doğmasa da doğması kesin veya olası duran alacak ipotekle güvence altına alınabilir.

Maden hukukunda ipotek, bazı noktalarda Türk Medeni Kanununa göre tesis edilen ipotekten farklılıklar göstermektedir. Maden Kanunu madde 42 "*Maden (...)işletme ruhsat sahibinin maden için yapmış olduğu borcunu veya ileride bu maksatla borçlanmasının temini için maden üzerinde bir veya müteaddit derece ve sırada ipotek tesis olunabilir.*" şeklindedir. Bu madde metnine göre ipotek tesisine sebep olan borç başka bir alanla değil maden alanıyla ilgili olmalıdır.

Maden ipotegi sadece ruhsatı değil, ruhsat ve ruhsatla beraber olan, Maden Kanunu madde 40'da¹²⁴ belirtilen vasıta, alet, tesisleri de kapsamaktadır.

Bir başka önemli husus ise, işletme ipotekli takyit edildiği zaman, maden ruhsatı sebebi fark etmeksizin küçültülse ya da devir edilse de mevcut ipotek devam eder. Maden Kanunu madde 40'da yer alan vasıta, araç ve tesisler yeni ruhsat alanının haricinde kalsalar bile üzerlerindeki ipotek devam etmektedir.

Maden ipoteginin süresi belirli olmakla beraber ruhsat süresini aşmamaktadır. Bir başka önemli husus da Maden Kanununda, madencilik faaliyetlerinin yürütüldüğü sahalaradaki gayrimenkuller ipotek altına alınabilirken, ruhsat sahibinin malik olduğu gayrimenkuller ruhsat hukuku dışında sayılmış, maden sicilinden ayrı olarak ipotek konulabileceği açıklanmıştır.¹²⁵

Diğer bir önemli nokta da ipotekte şahsi mesuliyetle ilgili düzenlemede, ipotekle temin edilen alacaktan dolayı, işletme ruhsat sahibinin şahsen de mesul olduğudur. Ayrıca Maden Kanunu 44. maddesinde belirtildiği gibi devralan, maden ruhsatının

¹²³ Kılıçoğlu A.M., (2021), ss. 497.

¹²⁴ "*Madenin işletilmesinde gerekli olan kuyular, ocaklar ve galeriler ile makineler, binalar, yer altında ve yer üstünde kullanılan her türlü nakil vasıtaları madenin çıkarılması, temizlenmesi, izabesi gibi cevherin kıymetlendirilmesine yarayan alet ve tesisler ve bir senelik işletme malzemesi*"

¹²⁵ Günay Ö., (2017), ss. 158.

devrinde, devreden kişinin borçluluk halinin devam edeceği ve tesis edilen ve alacağın teminatını oluşturan ipoteğin de aynen devam edeceğini vurgulamıştır.

Maden ruhsatının devri halinde devreden ve devralanın sorumluluğu bir yıl süre boyunca devam etmektedir. Konuyla ilgili Maden Kanunu 44/3'te "*Ancak, maden (...)işletme ruhsatını devralan şahıs ipotekle temin edilmiş olan borcu da şahsen kabul ve taahhüt ettiği ve alacaklı, keyfiyetin Genel Müdürlükçe kendisine tebliğinden itibaren, bir yıl içinde hakkını evvelki borçluya karşı muhafaza eylediğini yazı ile bildirmedigi takdirde (...) işletme ruhsatını devreden evvelki borçlu borcundan kurtulur*" şeklinde belirtilmiştir.

iii) Rehin

Rehin kavramı "*asıl borç ilişkisinden doğan borcun borca uygun olarak ifa edilmesinin güvencesi olup, asıl borca bağlı bir borçtur.*"¹²⁶ şeklinde tanımlanmaktadır.

Madencilikte kredi veren kurumlar, alacaklarını güvence altına alabilmek için, madencilik faaliyetinin yapıldığı araç gereçlerin, çıkarılmış cevherin ve yeraltındaki madenin güvence olarak gösterilmesini isteyebilirler. Bu kalemlerden, yeraltında bulunan maden daha sağlam güvence olarak belirlenebilmektedir. Ancak Maden Kanununun gayesi çıkarılan cevher ile karşılık oluşturarak maden rehni düzenlemektir.¹²⁷

Maden Kanunu madde 39'da "*Cevherlerin rehni*" başlığıyla yer alan kanun metni "*Madenlerden çıkarılan cevherler, arama, (...) ve işletme ruhsat sahibinin Genel Müdürlüğe yazılı müracaatları üzerine bildirildiği şahıslara kabzedilmeksizin rehnedilebilir. Bu durum maden siciline kaydedilir.*" şeklindedir. Maden hakkı konusunda rehin hakkı "*madenlerden çıkarılan cevher*" ile ilgiliyken, diğer haklar ruhsata bağlanmıştır. Rehin maden siciline kaydedilmelidir. Sicile kayıt, yapıcı bir işlemdir. Çıkarılan cevherlerin rehinliyen satışı, rehin alan kişilerin yazılı şekilde yapacakları muvafakat ile gerçekleşebilmektedir.

¹²⁶ Kılıçoğlu A. M. , (2021), ss. 553.

¹²⁷ Göger E., (1979), ss. 130-131.

iv) Maden Sicili

Maden Sicili kavramı Maden Kanunu 3'ncü maddede "*Maden sicili: Tüm madencilik faaliyetleri ile ilgili bilgilerin kaydedildiği yer*" şeklinde tanımlanmıştır.

Maden hakkının doğması, Maden Siciline kayıt edilmesine bağlıdır ve Genel Müdürlük tarafından tutulmaktadır.¹²⁸ Maden Sicili 6309 sayılı Kanunla gelmiştir. Daha önceden Maden Sicili yerine kayıt yöntemi kullanılmaktaydı. 15.08.1939 tarih ve 4530 sayılı "Taşra Maden İşlerine Dair Tarifname" maden kayıt defteri sorununu netliğe kavuşturmaktadır. Tarifnameye göre her ilde bir örgüte kayıt tutma görevi verilmişti. Maadin defterinden de bahsedilen Tarifnameye göre, Maadin defteri farklı kayıt belgelerini içermektedir. Maadin defterinin önemli diğer özelliği ise, maden siciline benzer şekilde tutulmasıdır. 6309 sayılı Yasa ise Maadin defterini daha da geliştirip maden sicili kavramını oluşturmak istemiştir.¹²⁹

Maden siciline, madencilik faaliyetiyle ilgili tüm bilgi ve belgeler kaydedilmelidir. Maden siciliyle ilgili özellikler "*Sicilin teşkili ve özellikleri*" başlığıyla Maden Kanunu madde 38¹³⁰'de belirtilmiştir. İlgili madde metni de incelendiğinde maden siciliyle tapu sicilinin benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Tapu sicilinin en önemli özelliklerinden olan illiyet ilkesi maden sicilinde de aranmaktadır. Keza iki sicilde de yapılan tescilin aynı sonuç doğurması için tescile kaynak alınan hukuki işlem geçerli olmalıdır. Bir diğer benzer özellik ise aleniyet ilkesidir. Maden sicilinde de tapu sicilinde de bu ilke korunmaktadır. Ayrıca tapu sicilindeki kayıtların herkes tarafından doğruluğuna güvenilmesi(güven ilkesi) de maden sicilinde görülmektedir. Son olarak tapu kütüğünde her taşınmaz için iki sayfa açılması maden sicilinde de uygulanmaktadır.

Maden sicili ile tapu sicili benzerlik göstermekle birlikte, bazı durumlarda farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle tapu sicilinin tutulmasından dolayı devletin

¹²⁸ Öztoprak S., (2015), ss. 83.

¹²⁹ Göger E., (1979), ss. 121.

¹³⁰ Sicilin teşkili ve özellikleri: Madde 38 –

"Bütün maden hakları ve faaliyetleri ile ilgili teknik ve mali konuları havi maden sicili, yönetmelikle belirtildiği şekilde Genel Müdürlük tarafından tutulur.

(2) Maden haklarının devir, intikal, haciz, rehin ve ipotek veya sona erme durumları bu sicile işlenir. Maden sicili alenidir. İlgililer sicil kayıtlarının maden sicil memurlarından biri huzurunda gösterilmesini isteyebilir. Maden sicilindeki kayıtların bilinmediği iddia edilemez. Madenler üzerine iktisap edilecek haklar tescil edilmedikçe hüküm ifade etmez."

sorumluluğu Medeni Kanunda düzenlenmişken Maden Yasasında ise bu konuda açık bir hüküm bulunmamaktadır.¹³¹ Maden sicilinin tutulması sonucu zarar ortaya çıkarırsa 1 ve 10 yıllık zamanaşımı süreleri esas alınmalıdır. Bir başka önemli husus da zararı ödeyen devletin, bu zarara neden olan memur yahut memurlara rücu hakkının olması gerekliliğidir. Tapu sicili ve maden sicili birbirine özellikleri yönüyle fazlaca benzemeleri sebebiyle, zamanaşımı süreleri, zarara neden olan memura rücu ve tapu sicilinin tutulması nedeniyle devletin sorumluluğu konularında da benzer uygulamalar olması beklenmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde maden işleten ve maden işletmesi kavramları açıklanmaya çalışılmıştır. Sonraki bölümde ise bu bilgilerle beraber maden işletenin sorumluluk türleri ve sorumluluktan kurtulma halleri incelenecektir.

¹³¹G  er E., (1979), ss. 128.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SORUMLULUK HALLERİ VE SORUMLULUKTAN KURTULMA

3.1. SORUMLULUK TÜRLERİ

3.1.1. Hukuki Sorumluluk

3.1.1.1. Tehlike Sorumluluğu Açısından

Madencilik, tehlike içeren bir alan olması nedeniyle ancak idare tarafından verilen ruhsat ile faaliyet yapılabilir. Bu durum, idarenin kusursuz sorumlu olmasına neden olmaktadır.¹³²

Madenler, tehlike sınıfı içerisinde "çok tehlikeli" olarak yer almaktadırlar. 6331 sayılı Kanunun 25'nci maddesinde de maden işleri "çok tehlikeli" olarak adlandırılmıştır. 6331 sayılı Kanunun yanında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının 18/04/2014 tarihli ve 28976 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ'de de özellikle taş kömürü ve linyit madenciliği ile ilgili "çok tehlikeli" sınıflandırma yapılmıştır. Madenlerin, yasal düzenlemelerde bu şekilde sınıflandırılmasıyla tehlike ilkesi ön plana çıkmakta ve sonuç olarak idarenin kusursuz sorumluluğuna gidilmektedir. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için tehlike sorumluluğu kavramı ve unsurları ele alınacak ve tehlike sorumluluğu çevresinde maden işletenin sorumluluğu incelenecektir.

¹³²Öztoprak S., (2015), ss. 160.

a) Tehlike Sorumluluğu Kavramı

Tehlike kavramı; büyük zarar veya yok olmaya yol açabilecek durum, gerçekleşme ihtimali bulunan fakat istenmeyen sakıncalı olay anlamlarına gelmektedir. TDK'ya göre salt tehlike sözcüğünün anlamı budur.

818 sayılı Borçlar Kanununda doğrudan tehlike sorumluluğunu düzenleyen bir hüküm mevcut değildi.¹³³Bunun nedeni kusurun temel ilke olarak kabul edilip kusursuz sorumluluk hallerinin istisnai nitelikte düzenlemelerle ele alınmasıydı. Kıyas uygulanamıyordu. Bu durum yetersizliğe ve hak kayıplarına yol açıyordu.¹³⁴

6098 sayılı Kanunda kusursuz sorumluluk halleriyle ilgili düzenlemeler yer almaktadır. TBK 71'nci madde bu konuyu içermektedir.

Tehlike sorumluluğu ve denkleştirme madde 71;

*“Önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletmenin faaliyetinden zarar doğduğu takdirde, bu zarardan işletme sahibi ve varsa işleten müteselsilen sorumludur. Bir işletmenin, mahiyeti veya faaliyette kullanılan malzeme, araçlar ya da güçler göz önünde tutulduğunda, bu işlerde uzman bir kişiden beklenen tüm özenin gösterilmesi durumunda bile sıkça veya ağır zararlar doğurmaya elverişli olduğu sonucuna varılırsa, bunun önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletme olduğu kabul edilir. Özellikle, herhangi bir kanunda benzeri tehlikeler arz eden işletmeler için özel bir tehlike sorumluluğu öngörülmüşse, bu işletme de önemli ölçüde tehlike arz eden işletme sayılır.”*şeklindedir.

b) Tehlike Sorumluluğunun Unsurları

i) Tehlikeli İşletme

Tehlike kavramından büyük zararlar oluşması yahut tehlikeli oluşumun sık aralıklarla meydana gelmesi anlaşılmaktadır.¹³⁵Tehlike ilkesinde, tehlikeli faaliyetlerden sağlanan menfaatlerin sahibine ait olması nedeniyle, meydana gelen zararların da sahibine ait olması gerekmektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan zarardan idare ve özel

¹³³Ayan Mehmet, (2016), *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler)*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 209.

¹³⁴Yücel Ö., (2014), ss. 72.

¹³⁵ Sarıhan Banu Bilge, (2014), *Türk Borçlar Kanunu'nda Genel Bir Kural Olarak Tehlike Sorumluluğu*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 20, Sayı 1, s. 1177-1196, ss. 1180-1181.

sektör işletmecisi müteselsilen sorumlu olabilecekleri gibi idare özel sektör işletmecisine rücu yoluna da başvurabilmektedir.¹³⁶

TBK 71'nci maddesine göre sorumluluğun kaynağı işletmedir. Buradaki işletme ticari işletmedir. Kavram olarak ticari işletme, hak ve eşya yönünden birliği ifade etmekle birlikte iktisadi amaçla bir araya getirilen malvarlığını belirtmektedir.¹³⁷ Tanım olarak ise; “*Ticari işletme, esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız şekilde yürütüldüğü işletmedir.*” şeklindedir. TBK 71’nci madde ağırlıklı olarak ticari şirketlere uygulanmasının yanında madde metnindeki şartları taşıyan esnaflara ve kamu tüzel kişilerine de uygulanmaktadır.¹³⁸

Tehlike arz eden işletme, mahiyeti ve faaliyeti gereği kullanılan malzemeler itibariyle sık sık veya ağır zarar vermeye elverişlidir. Eğer işletme faaliyeti nedeniyle başkasına zarar verilmişse zarardan sorumlu olur. Bu nedenle zarar veren işletme kavramının üstüne yoğunlaşmak gerekmektedir.¹³⁹

ii) Önemli Ölçüde Tehlike Arz Eden İşletmenin Yaptığı Faaliyetin Zarara Neden Olması

TBK 71. maddesinde yer alan; “*Önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletmenin faaliyetinden zarar doğduğu takdirde*” şeklindeki açıklama konunun aydınlatılması bakımından oldukça önemlidir. Keza sorumluluğun doğabilmesi için sadece zararın oluşması yeterli görülmemiştir. Önemli ölçüde tehlike arz eden işletmenin zarar vermesi koşuluna da bakılmıştır. Bu koşulların sağlanmasıyla işleten ve varsa işletme sahibinin müteselsil sorumluluğu kabul edilmiştir.¹⁴⁰

Tehlikenin belirlenmesinde ise objektif ve sübjektif unsurlar ölçü olarak kabul edilmiştir. Objektif unsur; işletmenin sıklıkla ve ağır zararlar oluşturmaya ihtimali olmasıdır. Bu unsorda hafif zararlardan ziyade, işletmenin gerek faaliyetinden gerek ürettiği mallardan ya da sunulan hizmetten ağır zararının meydana gelmesi anlaşılmalıdır.

¹³⁶Öztoprak S., (2015), ss. 162.

¹³⁷Korkut Ömer, Cengil M. Fatih, Durdu Mehmet, Gürbüz Gökberk İdil Nur ve Doğanay Zahid, (2021), *Şematik Ticari İşletme Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 19.

¹³⁸Sarıhan B. B., (2014), ss. 1181-1182.

¹³⁹Eren F., (2020), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, ss. 570.

¹⁴⁰Sarıhan B. B., (2014), ss. 1182.

Sübjektif unsurda ise, uzman bir kişiden beklenen özen kıstası baz alınmaktadır. Eğer işleten ya da işletme sahibi tarafından uzman bir kişiden beklenen tüm özen gösterilse bile yine zararın meydana gelecek olması durumu incelenmektedir. Ancak burada denge konusu gözetilmelidir. Özen ifadesinden anlamamız gereken her türlü tedbir ya da çok maliyetli tedbirden ziyade; ekonomik ve makul ölçüde beklenen özenin gösterilmesidir.¹⁴¹ Burada her türlü dikkat ve özenin gösterildiği gerekçesiyle sorumluluktan kurtulmak mümkün değildir. Alınan ekonomik ve makul tedbirlerle zarar önlenabiliyorsa o işletmenin önemli ölçüde tehlike arz ettiğinden bahsedilememektedir.¹⁴²

Genel olarak bakıldığında sık sık ve ağır şekilde zarar oluşmayan bir işletmenin TBK 71'nci maddesi kapsamında önemli ölçüde tehlike arz eden işletme olmadığı açıktır. Ayrıca TBK 71'nci maddesinde işletmenin faaliyeti nedeniyle ortaya çıkan zararlarla ilgili tehlike sorumluluğu öngörülmüştür. İşletmenin faaliyeti dışındaki nesnelerden meydana gelen zararlar tehlike sorumluluğuna girmez.¹⁴³

iii) İlliyet Bağı

Tehlike arz eden işletmelerin faaliyeti ile meydana gelen zarar arasında neden sonuç ilişkisi olması gerekmektedir. Meydana gelen zararlar tehlike arz eden işletme arasında illiyet kurulabiliyorsa işletme sahibinin sorumluluğundan bahsedilebilmektedir.¹⁴⁴ Meydana gelen zarar sonucunda kişi, olay ve sebep unsurları arasındaki bağın kopmadan devam etmesi beklenmektedir. Ancak bu bağda kopukluk olursa farklı kişilerin ya da unsurların sorumluluğu gündeme gelecektir.¹⁴⁵

Bir başka önemli konuda işletme sahibinin kurtuluş kanıtı getirme imkânının olmamasıdır. Çünkü, burada oluşan zararlar işveren tarafından tüm tedbirler alınsa da önlenmesi mümkün olmayan zararlardır.

¹⁴¹Kesemen E. N., (2019), ss. 74.

¹⁴²Sarıhan B. B., (2014), ss. 1183.

¹⁴³Eren Fikret, (2020), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, ss. 570.

¹⁴⁴Saraç Senem, (2012), *Türk Borçlar Kanunu'nda Tehlike Sorumluluğu ve Denkleştirme (TBK m.71)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, ss. 60.

¹⁴⁵Kesemen E. N., (2019), ss. 75.

İşletmenin her türlü tehlikeli işi sonucunda oluşan zarardan sorumluluk mümkün değildir. Tipik zarar kavramı ön plana çıkmaktadır. Asıl olan işletmenin faaliyetinden ya da faaliyet şeklinin sonucu olarak o işletmeye özgü doğan tipik zarardır.¹⁴⁶

Yargıtay 21. Hukuk Dairesi, 2017/3253 Esas, 2017/5702 Karar 04.07.2017 tarihinde verdiği kararda;

“Öte yandan objektifleştirilen kusur, kusur sorumluluğunu kusursuz sorumluluğa yaklaştırsa da, onu kusursuz sorumluluk haline dönüştüremez. Çünkü, bazı istisnalar dışında işverenin sorumluluğu için kusurun varlığı şarttır. Ancak Türk Borçlar Kanunu’nun 417/2. maddesi, Anayasa ve 6331 sayılı Kanun hükümleri objektifleştirilmiş kusur sorumluluğu ilkesi gereğince işverenin sorumluluğunu oldukça genişletmiştir.

İşvereni, zararlandırıcı olay nedeniyle sorumluluktan kurtaracak olan durum, eylem ile meydana gelen zarar arasındaki uygun illiyet bağının kesilmesidir. Kusursuz sorumlulukta olduğu gibi kusur sorumluluğunda da illiyet bağı; mücbir sebep, zarar görenin ve üçüncü kişinin ağır kusuru nedenleriyle kesilebilir. Uygun illiyet bağının kesildiğinin ispatı halinde, işverenin sorumluluğuna gidilmesi mümkün değildir.” ifadelerine yer verilmiştir.

iv) Hukuka Aykırılığın ve Kusurun Aranmaması

Kavram olarak hukuka aykırılık hukukun emredici davranış kurallarına aykırılık anlamı taşımaktadır.¹⁴⁷ Zararlı sonuç doğuran bir davranışın her zaman hukuka aykırı olduğundan bahsedilemez. Hukuka aykırılık, davranış odaklı olmakla beraber, sonuçla ilgili değildir. Öte yandan hukuka uygun yapılan bir davranış zarara neden olsa dahi sorumluluktan bahsedilemeyecektir.¹⁴⁸

Hukuka aykırı davranış ile gerçekleşen fiil sonucu oluşan sorumluluk için kusur aranmamaktadır. Kusur olmasa bile karakteristik rizikonun gerçekleşmesiyle sorumluluk doğmaktadır. Ancak işletme faaliyeti izinsiz devam etmiş ve karakteristik

¹⁴⁶Eren F., (2020), ss. 571.

¹⁴⁷Saraç S., (2012), ss. 66.

¹⁴⁸Eren Fikret, (1975), *Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi*, Sevinç Matbaası, Ankara, ss. 138.

rizikodan kaynaklı zarar meydana gelmişse işletenin ek kusuru olduğu kabul edilir. Böylelikle maden işletenin sorumluluğu ağırlaşır.¹⁴⁹

c) Tehlike Sorumluluğu Açısından Çevre Kirliliği

Madenler bulundukları yerde mineralleriyle beraber su ve toprak kaynaklarının daha verimli olmasını sağlamakta, bu durum da biyoçeşitliliği oluşturmaktadır. Ancak zamanla giderek artan maden üretimi doğal kaynakları iki yolla etkilemektedir. Birincisi madenlerin üretiminde suya çok ihtiyaç duyulması nedeniyle su kaynaklarına yakın yerde kurulmaktadır. Kurulmakla beraber çevreleri ve toprak büyük miktarda üretimden olumsuz etkilenmektedir. Madenlerin üretimindeki artışın doğal kaynakları etkilemesinin ikinci yolu ise atıklardır. Atıklar da diğer doğal kaynakların yapısını bozmaktadır.¹⁵⁰

Çevreyi kirletenin sorumluluğuna dair ülkemiz hukukundaki ilk düzenleme 2872 sayılı Çevre Kanunudur. Çevre Kanunu sorumluluk kavramını “*kirletenin çevrenin kirlenmesinden dolayı kamu kurum ve kuruluşlarına karşı sorumluluğu*” ve “*kirletenin kişilere vermiş olduğu zarardan sorumluluğu*” başlıklarıyla düzenlemiştir.

“Kirletenin çevrenin kirlenmesinden dolayı kamu kurum ve kuruluşlarına karşı” sorumluluğu Çevre Kanunu 3’ ncü madde de düzenlenmiştir.

“Kirlenme ve bozulmanın önlenmesi, sınırlandırılması, giderilmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için yapılan harcamalar kirleten veya bozulmaya neden olan tarafından karşılanır. Kirletenin kirlenmeyi veya bozulmayı durdurmak, gidermek veya azaltmak için gerekli önlemleri almaması veya bu önlemlerin yetkili makamlarca doğrudan alınması nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan gerekli harcamalar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre kirletenden tahsil edilir.”

Bu hüküm kamu hukuku karakterlidir. Koruyucu ve önleyici niteliktedir. Kirleten her türlü tedbiri almış olduğunu ispatlarsa sorumlu olmayacaktır.¹⁵¹ Kanun

¹⁴⁹İnan Ali Naim ve Yücel Özge, (2014), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 436.

¹⁵⁰Savaşan Zerrin ve Ünay Hakan, (2021), *Türk Çevre Hukuku ve Politikaları: Dünden Bugüne ve Geleceğe*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 299.

¹⁵¹Demir Hasan, (2011), *Çevreyi Kirletenin Hukuki Sorumluluğu*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk (Medeni Hukuk) Anabilim Dalı, Ankara, ss. 59.

ilgili maddesinde de belirtildiği gibi kirlenmeyle ilgili masrafları kirletenin ödemesi öngörülmüştür. Kirletenin bu masraflardan sorumlu olması için kirlenme tehlikesinin bulunması yeterli görülmektedir. Çevrenin kirlenmesine sebep olanlar, davranışlarında kusur olmasa dahi verdikleri zarar nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarının yaptıkları masrafları ödemeleri gerekmektedir. Kusursuz sorumluluk için sonuca neden olunması yeterlidir. Kirleten taksirli olarak kirlenmeye neden olduysa; kirlenmenin önlenmesi ve çevrenin iyileştirilmesiyle ilgili masrafları tazmin etmelidir.¹⁵²

Bir başka önemli husus da kirletenin kişilere verdiği zarardan sorumluluğudur. Çevre Kanunu 28'nci maddesinde düzenlenmiştir. İlgili maddeye göre, “Çevreyi kirletenler ve çevreye zarar verenler sebep oldukları kirlenme ve bozulmadan doğan zararlardan dolayı kusur şartı aranmaksızın sorumludurlar. Kirletenin meydana gelen zararlardan ötürü genel hükümlere göre de tazminat sorumluluğu saklıdır” şeklinde düzenlenmiştir.

Kanunun ilgili maddesinde de belirtildiği gibi çevreye zarar verenler bozulmasından dolayı oluşan zararlardan sorumludur. Buradaki sorumluluk haksız fiil sorumluluğu olmakla beraber kusursuz sorumluluk olarak değerlendirilmektedir.¹⁵³

Çevre Kanununa göre çevreyi kirletenin hukuki sorumluluğundan söz edebilmek için belli şartların oluşması gerekmektedir.

İlk aranan şart kirletenin bulunmasıdır. Çevre Kanunu madde 2'de kirleten kavramı; “faaliyetleri sırasında veya sonrasında doğrudan veya dolaylı olarak çevre kirliliğine, ekolojik dengenin ve çevrenin bozulmasına neden olan gerçek ve tüzel kişiler olarak” şeklinde tanımlanmaktadır. Görüleceği üzere kirleten gerçek yahut tüzel kişi olabilmektedir.

Bir başka kirleten kavramının tanımı ise Çevre Kanunu 8'nci maddesinde yer almıştır. “Her türlü atık ve artığı, çevreye zarar verecek şekilde, ilgili yönetmeliklerde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır.” şeklindedir.

¹⁵² GÜDÜK Zeynep, (2017), *Türk Mevzuatında Çevre Kirletenin Hukuki Sorumluluğu*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 130, s. 187-224, ss. 199.

¹⁵³ DEMİR H., (2011), ss. 80.

Çevre Kanununa ve Yargıtay uygulamasına göre, kirliliğe neden olan işletme yahut eşya sahibinin yanında intifa hakkı sahibi, taşınmazı işleyen, kiracı ve ondan ekonomik fayda sağlayan herkes kirleten olarak sorumludur.

İkinci aranan şart ise çevrenin kirlenmesidir. Sorumluluğun doğması için çevrenin kirlenmesi yeterlidir. Kirlenme gerçekleşince hukuka aykırılık da gerçekleşmiş olmaktadır.¹⁵⁴ Çevrenin kirlenmesi kavramı “kirlenme” ve “bozulma” ifadelerini içermektedir. “Kirlenme” teknik kavramdır. Yönetmeliklerde neyin “kirlenme” olduğu belirlenmiştir. Ancak bozulma kavramı teknik değildir. Çevresel etkinin özelliklerine, nitelik ve niceliğine, bazen de hâkimin takdirine göre belirlenecektir.¹⁵⁵

Üçüncü şart kirletmenin hukuka aykırı olmasıdır. Buradaki hukuka aykırılık kavramı mülkiyet üzerindeki ayni ve şahsi hakkın kanuni sınırlarının dışına çıkılarak çevreye zarar verici şekilde kullanılmasıdır. Kirletmenin hukuka aykırılığının tespitinde kirlilik standartlarını belirleyen yönetmelikler baz alınmaktadır. Eğer kirlenme standartları yönetmeliklerde düzenlenmediyse hâkim, “uluslararası standartlara, yöresel şartlara ve ülkedeki teknik imkânlara göre bilirkişilere tespit ettirmelidir.”¹⁵⁶ İdarenin kirletici faaliyete veya işletmeye izin ya da ruhsat vermiş olması, yapılan denetimlerde bu faaliyet ya da işletmede kirletme açısından sakınca görmemesi kirletmenin hukuka aykırılığını ortadan kaldırmamaktadır.¹⁵⁷

Genel esaslar çerçevesinde hukuka aykırılığı ortadan kaldıracak hukuka uygunluk sebepleri varsa kirleten sorumluluktan kurtulabilmektedir. Kamu yararı, zorunluluk hali veya meşru müdafaa durumlarında söz edilmektedir.¹⁵⁸ Ayrıca hukuka uygunluk sebebi varsa, Çevre Kanunu yönünden tazminatta indirim sebebidir.¹⁵⁹

Aranan dördüncü şart ise, çevrenin kirlenmesinden zarar doğmasıdır. Zarar tazmin gerektirdiği boyutta sorumluluk gündeme gelmektedir. Çevre Kanununda çevre kavramı “biyolojik, sosyal, ekonomik, kültürel ortam” olarak tanımlanmıştır. Sayılan ortamlarda oluşan kirlenme ve tahribatlar çevre zararı kapsamında yer almaktadır.¹⁶⁰

¹⁵⁴ GÜDÜK Z., (2017), ss. 203-205.

¹⁵⁵ DEMİR H., (2011), ss. 95-96.

¹⁵⁶ GÜDÜK Z., (2017), ss. 206-207.

¹⁵⁷ DEMİR H., (2011), ss. 90-91.

¹⁵⁸ GÜDÜK Z., (2017), ss. 207.

¹⁵⁹ DEMİR H., (2011), ss. 92.

¹⁶⁰ GÜDÜK Z., (2017), ss. 208.

Çevre Kanunu 28'nci maddesindeki zararlarda ayırım olmadığından TBK'nun genel hükümlerinden yararlanılacaktır.¹⁶¹

Konuyla ilgili beşinci şart ise; uygun illiyet bağının bulunmasıdır. Kirliliğe neden olan hadise ile meydana gelen zarar arasında illiyet bağı bulunmalıdır. İlliyet bağı konusuyla ilgili problem birden fazla işletmenin veya faaliyetin çevrenin kirlenmesine neden olması durumunda oluşmaktadır. Bu durumda ortak illiyet, yarışan illiyet veya seçimlik illiyet kavramları gündeme gelecektir. Bunlardan ortak illiyet, her biri yalnız başına sonucu oluşturmaya yeterli olmamakla beraber, birleşerek zararlı sonuçlar meydana getiren nedenler topluluğuna denmektedir. Ortak illiyet ve yarışan illiyet durumlarında müteselsilen sorumluluk doğar. Seçimlik illiyet halinde kural olarak sorumluluk olmasa da, istisnai olarak müteselsil sorumluluk kabul edilmektedir.¹⁶²

Burada illiyet bağını kesen sebepler de önem arz etmektedir. Bu sebepler “*mücbir sebep, zarar görenin ağır kusuru, üçüncü kişinin ağır kusurudur.*” şeklindedir. Mücbir sebep, mutlak ve kaçınılmaz olarak sorumlunun hâkimiyetinin dışında gerçekleşen olağanüstü olaylardır. Zarar görenin kusuru ise zarar görenin, makul bir insandan beklenmeyecek şekilde davranarak zararın oluşmasına ya da artmasına neden olmasıdır. Üçüncü kişinin ağır kusuru ise, üçüncü kişinin makul bir insandan beklenmeyecek şekilde davranarak zararın oluşmasına ya da artmasına neden olmasıdır.¹⁶³

Bir başka önemli konu ise tazminattır. Kusurun derecesi tazminatın belirlenmesinde etki etmemektedir. Ancak TBK madde 51/f hükmü, Çevre Kanunu madde 28'e dayanan tazminat davalarında önemlidir. Objektif sorumluluk için sınır olmadığı ve herhangi bir zorunlu sorumluluk sigortası öngörülmediği için işletmelerin çok büyük miktarda tazminat ödeme ihtimallerinin çalışma hayatını ve yatırımları negatif şekilde etkilemesini önlemek amacıyla hâkimin Çevre Kanunu madde 3' te yer alan “sürdürülebilir kalkınma ilkelerini” dikkate alarak tazminat belirlemesi yerinde olacaktır. Ayrıca tazminat miktarı borçluyu yoksulluğa düşürecek ise, hâkim Çevre Kanunu madde 28'i baz alarak hakkaniyete göre tazminatı daha az hükmedebilir. Birden

¹⁶¹ Demir H., (2011), ss. 94.

¹⁶² Güdük Z., (2017), ss. 210-212.

¹⁶³ İlliyet Bağını Kesen Sebepler detaylı bilgi için bkz; Başoğlu Başak, (2016), *Çevre Zararlarından Doğan Hukuki Sorumluluk*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, ss. 210-216.

fazla davalı varsa rücu söz konusu olabilir ya da davalının da kusuru varsa munzam kusur tazminatın indirilmesini engelleyebilir.

Çevre Kanunu madde 28'de zarar görenin hakkının, zararı ile tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten itibaren beş(5) yıl sonra zamanaşımına uğrayacağı düzenlenmiştir. Bu doğrultuda belirtmek gerekir ki kirlenme devam ettiği müddetçe tazminat konusunda zamanaşımı işlemeye başlamamaktadır.¹⁶⁴

Gelişen teknoloji ve artan sanayiyle beraber yeni tehlike kaynakları da ortaya çıkmaktadır. Tehlike sorumluluklarının genelleşmeye başlaması, bu riskle karşılaşma ihtimali olanları sorumluluk sigortasına yöneltmiştir. Keza, zarar verenler prim ödeyerek, sorumluluğa yol açan riskin oluştuğunda tazminatların sigorta tarafından karşılanmasını sağlamaktadır. Sorumluluk sigortası, risk oluştuğunda kişilerin malvarlıklarında oluşan eksilmeyi güvenceye almaktadır. Zararın sigorta tarafından tazmini için sorumluluğun bağlandığı olgunun gerçekleşmesi ve nedensellik bağı aranmamaktadır. Bu sigorta çevre hukukunun ağır sonuçlarını hafifletmesi bakımından önemlidir. Çevre Kanunu 28'inci maddesinde yer alan kirletenin sorumluluğu açısından da Çevre Sorumluluk Sigortası yaptırılabilir.

Çevre Kirliliği Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarına göre; temizleme giderleri, maddi hasar, atıkların taşınması gibi masraflar sigortayla teminat altına alınabilir. Ancak bu sigorta, zorunlu bir sigorta değildir.¹⁶⁵ Sanayi işletmeleri ve sorumluluk sigortacıları çevre sorumluluk sigortasının zorunlu olmasına çeşitli gerekçelerle karşı çıkmaktadırlar. Bunlar; çevre sorumluluk sigortası zorunlu olursa sorumluda(kirletende), "*nasıl olsa sigortacım bedelleri ödeyecek o halde kirlitebilirim*" rahatlığı oluşturma ihtimali, aslında çevrenin korunmasının devletin ödevi olmasına rağmen çevre sorumluluk sigortasının zorunlu tutulmasıyla çevrenin korunması sorumluluğunun sigortacılara yüklenme ihtimali, çevre riskleri ekonomik olarak yüksek boyutlu olması dolayısıyla yeterli reasürans ihtiyacının karşılanmasının zor olma olasılığıdır. bu sebeplerde çevre sorumluluk sigortasının zorunlu olmasına karşı çıkmaktadır.¹⁶⁶

¹⁶⁴Oğuzman M.K. ve Öz T., (2020), ss. 234-235.

¹⁶⁵Başoğlu B., (2016), ss. 274-276.

¹⁶⁶Yongalık Aynur, (1998), *Çevre Sorumluluk Sigortası*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, ss. 223-224.

3.1.1.2. Gözetme Yükümlülüğü Açısından

a) Genel Olarak

İşverenlerin, işçilerin geçirdikleri iş kazaları ve meslek hastalıklarından sebeple uğradıkları zararlara ilişkin öncelikle Anayasa'dan, çeşitli kanunlar ve düzenlemelerden, sözleşmelerden ve gözetim yükümlülüğünden kaynaklanan birçok sorumluluğu bulunmaktadır.

İşçi, iş kazası yahut meslek hastalığı geçirdiğinde ortaya çıkan zararların tazmini gündeme gelecek ve işverenden bunların tazminini bekleyecektir. İşçiye gözetme borcu kapsamında işverenin bu zararları tazmin etmesi gerekmektedir. İşverenin sorumluluğu açısından Türk Borçlar Kanunu 49.vd maddelerinde haksız fiil sorumluluğu ile sözleşmeye aykırılık hükümleri yarışmaktadır. İşverenin bu davranışı, kişi varlıklarını doğrudan korumayı amaçlayan iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin emredici davranış kurallarının ihlali anlamına gelmekte, bu durumda haksız fiil oluşmaktadır.¹⁶⁷ Ancak işçi ile işveren arasında bu durumlar dolayısıyla sözleşme mevcutsa işçinin sözleşmeye aykırılık hükümlerine göre tazminat talep etmesi daha isabetlidir. İşverenin bu sorumluluğunun temeli sözleşmeye dayanan sorumluluktur. Bu nedenle işçi, işverenin kusurunu ispat etmek zorunda değildir. Ancak işveren kusuru olmadığını ispatlayabilir. İspat gerçekleştiğinde de sorumluluktan kurtulabilir.¹⁶⁸

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu 60'ncı maddesi de “*bir kişinin sorumluluğu, birden çok sebebe dayandırılabilir, hâkim, zarar gören aksini istemiş olmadıkça veya kanunda aksi öngörülmedikçe, zarar görene en iyi giderim imkânı sağlayan sorumluluk sebebine göre karar verir*” şeklindedir.

İşverenin, TBK 417¹⁶⁹ maddesine göre Kanuna, sözleşmeye yahut ilgili düzenlemelere uymaması nedeniyle işçinin bedensel bütünlüğünün ihlali, ölümü ve kişilik haklarının zedelenmesine bağlı zararlarının tazmini, sözleşmeye aykırılıktan doğan sorumluluk hükümlerine tabidir. Çalışanların hakları Anayasal güvence altına

¹⁶⁷Karataş Huriye, (2019), *İş Kazası ve Meslek Hastalığında İşverenin Hukuki Sorumluluğu*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 53.

¹⁶⁸Karaahmetoğlu A., (2019), ss. 182.

¹⁶⁹TBK madde 417/3;

“İşverenin yukarıdaki hükümler dâhil, kanuna ve sözleşmeye aykırı davranışı nedeniyle işçinin ölümü, vücut bütünlüğünün zedelenmesi veya kişilik haklarının ihlaline bağlı zararların tazmini, sözleşmeye aykırılıktan doğan sorumluluk hükümlerine tabidir.”

alındığı için alınması gereken önlemleri kamu hukuku alanına da dâhil etmek mümkündür. Kamu hukukunda da işverene çalışanların korunması gereken haklar ve buna uyulmaması durumunda yaptırımlar bildirilmiştir.¹⁷⁰

Bir başka durum ise işverenin tedbirlerin alınmasında yardımcı kullanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Burada işveren kusursuz olsa da işveren yardımcılarının olması ve beklenen tedbirleri almaması neticesinde TBK madde 116'ya göre işveren mesul olmaktadır. Ancak güvenlik ve sağlık tedbirlerinin alınması ile oluşan zarar arasında neden sonuç ilişkisi bulunmaz ise TBK madde 417/f.2 hükmü "*işçiler iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uymakla yükümlü tutulmuştur*" uyarınca sorumlu olmayacaktır.¹⁷¹

İş kazası yahut meslek hastalığında işverenin hukuki sorumluluğunun kaynağı; 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile TBK olduğu söylenebilmektedir.¹⁷² Konunun devamında anlatılacak gözetme yükümlüğünde tazmin sorumluluğu ve sigorta açısından değerlendirme başlıklarından önce konunun daha iyi anlaşılabilmesi için iş kazası ve meslek hastalığı kavramlarından kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

İş kazası kavramın içeriği, borçlar hukukundaki "kaza" tanımlamasından daha farklıdır. Borçlar hukukundaki kaza "*borçlunun fiillerinden bağımsız, önceden öngörülmesi olanaksız olayı*" şeklinde tanımlanmıştır. Sosyal sigortalar alanında, iş kazası kavramı daha geniş boyutludur.¹⁷³ Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu 13'ncü¹⁷⁴ maddesinde iş kazasının tanımı yapılmış ve iş kazası halleri tadadi olarak sayılmıştır.

¹⁷⁰ Karataş H., (2019), ss. 54.

¹⁷¹ Karaahmetoğlu A., (2019), ss. 182.

¹⁷² Karataş H., (2019), ss. 55.

¹⁷³ Başboğa Şahbaz Zübeyde, (2008), *İşverenin İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Hukuki Sorumluluğu ile Maddi Zararın Hesabına İlişkin Esaslar*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, ss. 16.

¹⁷⁴ Madde 13- İş kazası;

a) "*Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,*

Değişik: 17/4/2008-5754/ 8 md.) İşveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle sigortalı kendi adına ve hesabına bağımsız çalışıyorsa yürütmekte olduğu iş nedeniyle,

b) *Bir işverene bağlı olarak çalışan sigortalının, görevli olarak işyeri dışında başka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,*

c) *(Değişik: 17/4/2008-5754/ 8 md.) Bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki emziren kadın sigortalının, iş mevzuatı gereğince çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,*

Sigortalıların, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş gelişi sırasında, meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen özüre uğratan olaydır."

5510 sayılı Kanuna göre iş kazasının koşulları sayılmıştır. İlk koşulu kaza geçiren kişinin sigortalı olmasıdır. 5510 sayılı Kanunda madde 4/1,a ve 4/1,b kapsamında olan sigortalılar yasada belirtilmiştir. İşçi hakkında, sigorta kolunun uygulanması için sigortalılık niteliğini kazanacağı bir işte çalışması yeterlidir. Prim ödeme gibi zorunluluklar içermemektedir. İkinci koşul sigortalının kazaya uğramasıdır. Bu noktada önemli olan gerçekleşen iş kazasında, işçiyi yakın zamanda ya da bir süre sonra bedenen ya da ruhsal olarak engelli duruma getiren kaza yaşamasıdır.¹⁷⁵ Üçüncü koşul bedensel ya da ruhsal zarar oluşmasıdır. Burada kastedilen zarar, çok büyük bir zarar değildir. Ancak sıkça rastlanacak basit yaralanma da değildir. Ölçü; sosyal sigorta yardımının, meydana gelen zarar için yeterli olmasıdır.¹⁷⁶ Ölüm, yaralanma, körlük gibi zararlar iş kazasıdır. Mala zarar gelmesi durumu iş kazası kabul edilmemektedir.¹⁷⁷ İş kazası sayılmasının son koşulu ise olayla zarar arasında uygun illiyet bağının varlığıdır.¹⁷⁸ İşverenin sorumluluğu için her olayda illiyet bağının varlığını aramak gerekmektedir.¹⁷⁹ Zarar ile olay arasındaki illiyet bağının bulunması yeterli değildir. Olayın işyerinde gerçekleştiği, iş nedeniyle görüldüğü, işin yürütülmesi ile de ilgisinin olup olmadığının araştırılması gerekmektedir. İşverenin kusurunun tespiti bakımından illiyet bağının kurulması önemlidir.¹⁸⁰ 5510 sayılı Yasanın 13'ncü maddesinde ifade edilen durumlar için iş ile kaza arasında illiyet bağının bulunduğu karine olarak kabul edilmiştir.¹⁸¹

Meslek hastalığı ise, sigortalının yaptığı işin özelliğinden dolayı yaşadığı kalıcı olan ya da olmayan hastalığa, bedensel ve ruhsal engele denmektedir. Genel tanım bu şekilde olmakla beraber Kanunlarda meslek hastalığı tanımı yer almıştır.¹⁸² 5510 sayılı SSGSSK 14'ncü¹⁸³ maddesinde meslek hastalığının tanımı yapılırken “sigortalı” ifadesi

¹⁷⁵Sümer Haluk Hadi, (2021), *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 102-103.

¹⁷⁶ Kesemen E. N., (2019), ss. 94.

¹⁷⁷ Başboğa Şahbaz Z., (2008), ss. 33.

¹⁷⁸Oflaz Gökhan, (2016), *Madenlerde İş Sağlığı ve Güvenliği ile İşverenin Maden Kazalarından Doğan Hukuki Sorumluluğu*, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Erzincan, ss. 91.

¹⁷⁹ Sümer H.H., (2021), ss. 109.

¹⁸⁰ Oflaz G., (2016), ss. 92.

¹⁸¹ Başboğa Şahbaz Z., (2008), ss. 34.

¹⁸²<https://www.csgb.gov.tr/media/1340/meslekhastaliklari.pdf> (Erişim Tarihi: 15/10/2022), ss. 7.

¹⁸³, “Meslek hastalığı sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal engellilik halleridir.”(SSGSSK.14.)

kullanılmıştır.¹⁸⁴ Sigortalı olmak meslek hastalığının kabulü için ilk şarttır. Meslek hastalığında da iş kazasında olduğu gibi belli süre sigorta primi ödeme koşulu bulunmamaktadır. Sigorta ile ilgili hak ve yükümlülükler sigortalının işe alındığı tarihten itibaren başlar. 5510 sayılı Kanuna göre meslek hastalığının kabulü için “sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden” ortaya çıkması gerekmektedir. Hastalık kavramı kaza kavramı gibi aniden oluşmamakla birlikte, hastalık kavramı zaman dilimi içerisinde gerçekleşmektedir.¹⁸⁵ Bir başka şart ise, kişi yaptığı iş nedeniyle meslek hastalığına yakalanıyorsa burada bir zarar olması beklenir. Bu zarar bedensel olabileceği gibi ruhsal da olabilir. Örneğin; maden ocağında çalışan işçinin solunum yolları hastalığına yakalanması durumunda meslek hastalığından bahsedilmektedir.¹⁸⁶ Meslek hastalığından dolayı tazmin sorumluluğunun oluşabilmesi için, sigortalı işçide oluşan meslek hastalığının, işçiyi bedenen ve ruhen, geçici veya sürekli olarak zarara uğratması ve bu zararın da Kurumca sağlanan sigorta yardımıyla karşılanmamış olması gerekir.¹⁸⁷ Sigortalı işçinin sakatlanmasına yahut ölümüne yol açan meslek hastalığı ile görülen iş arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır. Eğer illiyet bağı bulunamazsa meslek hastalığından söz edilemeyecektir.¹⁸⁸ İlliyet bağının aranması ise son şarttır. İlliyet bağının bulunması gerektiği yargı kararlarına göre de gerekte olup Yargıtay’ın bu yönlü kararları bulunmaktadır.¹⁸⁹

b) Tazmin

İnsanlar geçimlerini sağlarken, rahat, güvenilir ve sağlık endişesi taşımadan çalışmak istemektedir. Keza işçinin çalıştığı işe göre meslek hastalığına yakalanma,

¹⁸⁴ Sümer, H.H., (2021), *Sosyal Güvenlik Hukuku*, ss. 159.

¹⁸⁵ Karataş Huriye, (2019), *İş Kazası ve Meslek Hastalığında İşverenin Hukuki Sorumluluğu*, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss.

¹⁸⁶ Sümer, H.H., (2021), *Sosyal Güvenlik Hukuku*, ss. 160.

¹⁸⁷ Başboğa Şahbaz Z., (2008), ss. 43.

¹⁸⁸ Karataş H., (2019), ss. 45.

¹⁸⁹ Yargıtay 10. Hukuk Dairesi 2016/12837 Esas, 2019/1680 Karar, 26.02.2019 tarihli;

Bir olayın kanuni anlamda meslek hastalığı sayılabilmesi için tek başına hastalığın ya da bedensel veya ruhsal engellik halinin varlığı yeterli değildir. Meydana gelen hastalığın görülen işle uygun illiyet bağı içinde bulunması gerekir. İlliyet bağı sorumluluğun temel ögesidir. Eğer işçinin çalıştığı işte çalışmaması hâlinde hastalığa yakalanmayacağı söylenebiliyorsa bu durumda meslek hastalığı ile yürütülen iş arasında uygun illiyet bağının bulunduğu kabul edilmelidir (M. Çenberci, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Ankara 1985, s. 125). Başka bir söyleyişle sigortalı hastalığa, gördüğü işin özelliği ve niteliği veya işin yürütüm şartları dolayısıyla tutulmuş ise uygun illiyet bağı mevcuttur.” şeklindeki ilamında bu husus ele alınmıştır.

kaza geçirme bunun sonucunda sakat kalma ya da ölme ihtimali bulunmaktadır. Sakat kalan işçi ise çalışamama ihtimalinden dolayı gelir kaybına uğrayabilecektir. Psikolojik ve manevi yıpranmalar da durumun diğer boyutudur. Vefat eden işçinin ise, muhtemel olarak geçindirmek zorunda olduğu ailesini maddi ve manevi yönden etkileyecektir.

İşveren ve işçi arasında gerek Borçlar Kanunu gerekse İş Kanunu uyarınca yapılan sözleşmelerde işveren, işçinin sağlığını ve güvenliğini temin borcu altına girmektedir.¹⁹⁰

İşverenin sorumluluğu için öncelikle iş kazası olmalıdır. İş kazasından dolayı oluşan maddi bir zarar meydana gelmesi gerekmektedir. Zarar ile iş kazası arasında illiyet bağı bulunmalıdır. Ayrıca işverenin kusurlu olması gerekmektedir. Yargıtay, işverenin zararlardan mesul tutulabilmesi için, işverenin kusurlu olması şartını aramamaktadır. Yargıtay kusursuz sorumluluğa gidilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ancak öğretide, işverenin bu sorumluluğunun risk nazariyesine dayandırılmasına karşı çıkılmaktadır. Öğretiye göre; bu sorumluluk sözleşmeye aykırılık yahut haksız fiile dayanan sorumluluk çerçevesinde değerlendirilmelidir.¹⁹¹ Kusurla ilgili bir başka durum da zarar görenin kusurunun bulunması durumunda, objektif değerlendirme yapılmalıdır. Bir başka ifadeyle, “makul ve normal insanın böyle bir zarara uğramamak için göstereceği dikkat ve özeni zarara uğrayanın gösterip göstermediği yönünde” değerlendirme yapılmalıdır.¹⁹²

5510 sayılı Kanunun 16.’ncı maddesi uyarınca iş kazası sebebiyle zarar görene sigortalı olma koşuluyla geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi, sürekli iş göremezlik geliri bağlanması ve belli tedavi giderlerinin karşılanması şeklinde bir takım haklar öngörülmüştür.¹⁹³ Zarar gören işçinin açtığı maddi tazminat davaları sosyal sigorta mevzuatı hükümlerince sağlanan haklar dışında kalan zararların ödetilmesi ilkesine dayanır.¹⁹⁴

¹⁹⁰ Erdoğan Mehmet Şirin, (2013), *İş Kazasından Zarar Görenlerin ve Yakınlarının Maddi ve Manevi Zararlarının Tazmini Compensation of Tengible Damages and Emotional Distress of Injured People and Relatives due to Labour Accident*, Yaşar Üniversitesi E- Dergisi, Cilt 8, Sayı Özel, s. 0-1110, ss. 1103.

¹⁹¹ Erdoğan M. Ş. (2013), ss. 1105-1106.

¹⁹² Karaahmetoğlu A., (2019), ss. 187.

¹⁹³ Erdoğan M. Ş. (2013), ss. 1104.

¹⁹⁴ Maden İşletmelerinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğine Aykırılıktan Doğan Hukuki Sorumluluk, <https://www.mtopaloglu.av.tr/img/makaleler/maden-I-s-letmelerinde-I-s-c-i-sag-lig-i-ve-I-s-gu-venlig-ine-aykirlilik-dog-an-hukuki-sorumluluk-764.pdf> (Erişim Tarihi: 13/10/2022).

İş kazası sebebiyle zarar gören sigortalı tedavi masraflarının tazminini de isteyebilmektedir. 5510 sayılı Kanunun 54'ncü maddesinde tedavi giderleri açıkça belirtilmiştir. İş kazasına uğrayan yahut meslek hastalığına yakalanan işçiye yapılan giderlerdir. Bu giderler bedensel bütünlüğün zedelenmesiyle illiyet bağı içindedir. Tedavi giderlerinde sınır yoktur. Bu nedenle işçi tüm tedavi giderlerini işverenden isteyebilir.¹⁹⁵

Çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıpların da tazmini işverenden istenebilmektedir. Meslekte çalışma gücünün kaybı geçici veya sürekli olabilmektedir. Çalışma gücünün geçici süreliğine kaybından doğan zarar, meslek hastalığı ya da iş kazası sonucunda işinde geçici olarak çalışamayan işçinin iyileşinceye kadar çalışamamasından doğan kazanç kaybıdır. Fiilen yoksun kalınan kâr niteliğindedir.

Sürekli iş göremezlik durumunda kişinin bedensel durumu zarar görmektedir. Bedendeki zararın sonucunda “fiziksel, psikolojik, duygusal veya entelektüel durumunda azalma olmaktadır.” Sürekli iş göremezlik durumu tamamen ya da kısmen olabilmektedir.¹⁹⁶ Çalışma gücünün %10 ile %99.99 arasında kayıbdır.¹⁹⁷

Kazanç kayıpları ve ekonomik geleceğin sarsılması da tazmin edilebilecek kalemlerdendir. TBK madde 54/4'ün ilgili bendinde “*Ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan kayıplar*” şeklinde düzenlenmiştir. Kişinin uğradığı zarar dolayısıyla var olan malvarlığı azalabileceği gibi, gelecekte kazanacağı olası gelirleri ve kazançları kazanamamasına da neden olabilmektedir.¹⁹⁸

Destekten yoksun kalma tazminatı ise; üçüncü kişinin tazminat almasına olanak veren özel düzenlemedir. Meslek hastalığı yahut iş kazasıyla ölen kişinin ekonomik bakımdan yardım ettiği kişilerin, ölüm nedeniyle maddi kayba uğramaları sonucunda oluşan zararın tazminidir. Asli ve bağımsız tazminat hakkıdır. Destekten yoksun kalma tazminatını talep etmek için mirasçı olmak gerekmemektedir. Destekten yoksun kalanlara ait olan bir haktır.¹⁹⁹ Bu tazminat için ölüm anı önemlidir. Ayrıca iş kazası

¹⁹⁵ Güneren A.(2011), ss. 623-624.

¹⁹⁶ Karaahmetoğlu A., (2019), ss. 193-194.

¹⁹⁷ Güneren A.(2011), ss. 630.

¹⁹⁸ Karaahmetoğlu A., (2019), ss. 195.

¹⁹⁹ Aydın Elif, (2009), *Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Zarar ve Tazmini*, Yüksek Lisans, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İzmir, ss. 88-89.

yahut meslek hastalığı nedeniyle vefat etmesi gerekmektedir.²⁰⁰ Yargıtay, maden işçilerinin ölümü durumunda tazminat hesabında işçi, iş kazasıyla ölmeseydi işçinin aktif ve pasif dönemde kazanacağı miktarın belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Yargıtay, maden işçilerinin yer altında elli, yer üstünde ise altmış yaşına kadar aktif çalışabileceğini kabul etmektedir. Ayrıca hak sahipleri yararına belirlenecek ilgili tazminatta ölen maden işçisinin aylık ücreti esas alınmalıdır.

Bir diğer kalem olan manevi tazminat ise, işçinin malvarlığında meydana gelen azalmayı karşılamaktan ziyade manen tatminini sağlayan bir araçtır.²⁰¹ Yargıtay'ın Soma'daki maden faciasında verdiği kararda caydırıcılık unsuru da bulunmaktadır.²⁰² Hükme göre kişinin iş kazası yahut meslek hastalığı neticesinde vücut bütünlüğü zarar görürse kişinin kendisinin, ağır bedensel zarar yahut ölümü halinde ise kişinin yakınlarının manevi tazminat talep edebilme hakkı vardır.²⁰³ Dava açılan kişi ise; haksız olan ve geçirilen kaza yahut hastalıkta kusurlu olanlar olabilir. Şöyle ki işçinin kazasına ya da meslek hastalığına aynı işyerinde başka işçi neden olmuşsa ona da dava açılmaktadır. Ayrıca asıl işveren taşeron şirketle iş yapıyorsa alt işverenin sorumluluğu gündeme gelecektir. Eğer alet ve edevatlar kiralanmışsa bunların neden olduğu zararlardan kiracı işletme sahibi ve üçüncü kişi de sorumludur.²⁰⁴

Öte yandan maden işletme sahibinin ya da maden işletenin hukuki sorumlulukla ilgili özel durumları bulunabilmektedir. İlk özel durum işyerinin devri konusudur. TBK madde 202 hükmüne göre, bir işletmeyi devralan işveren, aktif ve pasifiyle devraldığı için işletmenin borçlarından sorumludur. Devreden işveren de devralan işveren ile beraber iki yıl boyunca işletmenin borçlarından sorumludur. İş Kanunu madde 6'ya göre

²⁰⁰ Karaahmetoğlu A., (2019), ss. 172.

²⁰¹ Özkanlı Ezgi, (2015), *İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Manevi Tazminat Davası*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara, ss. 98.

²⁰² 21. HD 2019/5508 E., 2020/291 K., 28.01.2020 T.

²⁰³ “Manisa ili Soma ilçesinde bulunan Eynez yeraltı maden ocağında 13/05/2014 tarihinde meydana gelen yargılamaya konu iş kazasının 301 kişinin ölümüne ve 486 kişinin yaralanmasına yol açtığı, son yüz yılın en büyük iş kazalarından birisi olan bu iş kazasının yalnızca iş kazasına uğrayanlarda veya kazalılarının yakınlarında değil toplumun tamamında derin bir üzüntü meydana getirdiği, bu kapsamda Soma maden kazası gibi toplumu derinden etkileyen facialarda hüküm altına alınan manevi tazminat tutarları değerlendirilirken manevi tazminatın caydırıcılık unsurunun öne çıkması gerektiği kabul edilmelidir.”

²⁰⁴ Bostancı Yalçın ve Çetinel Tunahan, (2021), *İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Tazminat Taleplerinin Usul Hukukunun Bazı Kurumları Bakımından Değerlendirilmesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 1, ss. 345.

²⁰⁵ Kayı Kınacıoğlu İrem, (2019), *İş Kazası ve Meslek Hastalığında Maddi-Manevi Tazminat*, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Gaziantep, ss. 90.

ise; işyeri veya işyerinin bir bölümü başkasına devredildiğinde mevcut olan iş sözleşmeleri aktif ve pasifleriyle devralana geçmektedir. Devralan işverenin sorumluluğu devirin ihbar ve ilan tarihinden başlayarak iki yıl süreyle devam etmektedir.

Bir başka özel durum olan alt işveren-asıl işveren arasındaki ilişki ise 4857 sayılı İş Kanunu 2'nci maddesine göre; *"Bir işverenden, işyerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı işlerinde veya asıl işin bir bölümünde işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerde iş alan ve bu iş için görevlendirdiği işçilerini sadece bu işyerinde aldığı işte çalıştıran diğer işveren ile iş aldığı işveren arasında kurulan ilişkiye asıl işveren-alt işveren ilişkisi denir."* şeklinde belirtilmiştir. Alt işveren ilişkisinin varlığı için, asıl işverenin faaliyette bulunduğu işle ilgili yahut yardımcı işlerin yapılması gerekmektedir.

İşverenin hukuki sorumluluğunda özel durumlardan biri de rödovans işletmeciliğinde gerçekleşmektedir. Ruhsat sahibi, rödovansla işletilen maden sahalarına mevzuat gereği daimi nezaretçi atamalıdır. Daimi nezaretçi ataması gerçekleştiren ruhsat sahibi bu sebepten dolayı asıl işveren sayılamayacaktır. Ancak bazı durumlarda ruhsat sahibi daimi nezaretçi atamasının yanında işin yönetimi ve denetimini de yapmaktadır. Bu durumda asıl işveren-alt işveren ilişkisi oluşmaktadır.²⁰⁵ Konuyla ilgili İK'nun 2'nci maddesi ve 5510 sayılı Kanunun 12'nci maddesinin son fıkrası ruhsat sahibiyle rödovansçının birlikte sorumluluğuna işaret etmektedir. Öyle ki işçilerin geçirdiği kazalar ve meslek hastalıklarından doğan tazminat davalarında ruhsat sahibi alt işveren sıfatındaki rödovansçıyla beraber sorumludur.

Son olarak 5510 sayılı Kanunun 21'nci²⁰⁶ maddesinde şu husus da önemlidir. Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı, işverenin kasti yahut kusurlu davranışı nedeniyle meydana gelen iş kazalarında, sigortalı işçiye ya da hak sahiplerine ödediği bedel ile ileride ödeyeceği geliri işverenden açacağı rücu davasıyla talep edebilir.

²⁰⁵https://www.maden.org.tr/resimler/ekler/8d3eefe2cdb3628_ek.pdf, ss. 23. (Erişim Tarihi 12.03.2023)

²⁰⁶5510 sayılı Yasa'nın 21/1'nci maddesi;

"İş kazası ve meslek hastalığı, işverenin kasti veya sigortalıların sağlığını koruma ve iş güvenliği mevzuatına aykırı bir hareketi sonucu meydana gelmişse, Kurumca sigortalıya veya hak sahiplerine bu Kanun gereğince yapılan veya ileride yapılması gereken ödemeler ile bağlanan gelirin başladığı tarihteki ilk peşin sermaye değeri toplamı, sigortalı veya hak sahiplerinin işverenden isteyebilecekleri tutarlarla sınırlı olmak üzere, Kurumca işverene ödettilir. İşverenin sorumluluğunun tespitinde kaçınılmazlık ilkesi dikkate alınır"

5510 sayılı Kanunun 212'nci maddesinde dikkat çeken bir diğer husus ise getirilen sınırlamadır. Öyle ki; Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı açacağı rücu davasında bağlanan gelir peşin sermaye ile sınırlandırılmaktadır. Önceki uygulamalarda enflasyon nedeniyle yükselen tutar yeni davalar açılarak işverenden alınmaktaydı. Ancak yapılan düzenlemeyle bu yönlü davaların önüne geçilmiştir.²⁰⁷

c) Sigorta Sorumluluğu

Hızlı gelişen teknoloji ve sanayiyle beraber tehlike arz eden işletmeler çoğalmaya başlamıştır. Tehlike arz eden işletmenin işletenleri ya da sahipleri işletmenin faaliyetleri nedeniyle olası yüksek ekonomik risk ihtimaline binaen sorumluluk sigortası yaptırmaya gereksinimi duymaktadırlar. Böylece yüksek miktarlarda tazminat ödeme riskini düşürmeyi amaçlamaktadırlar. TBK 71'nci maddesinde bu tarz işletmeler için işletme sahibi ve işleten için kusursuz olarak müteselsil sorumluluktan bahsedilmektedir.

6102 sayılı Kanunun 1507' nci maddesinde kaza sigortası düzenlenmiştir. Kaza sigortası, sigortalının uğrayacağı kazanın akabinde ölüm, engellilik ya da işgöremezlik durumunda sigorta teminatı sağlamaktadır.

İşçi, özel sigorta şirketine kendisi kaza sigortası yaptırmış ise, işçinin sigorta şirketinden alacağı yardım kendisi ve geride kalanların gereksinimlerini karşılayabilir. Ayrıca işverene tazminat davası açabilme hakkı saklıdır. Davanın sonucunda sigorta şirketince ödenen kalemler, işverene karşı hükmedilen tazminattan da mahsup edilemez.

İşveren de iş kazası veya meslek hastalığı ile ilgili işveren sorumluluk sigortası yaptırmalıdır. Bu durumda kaza sonucu zarara uğrayan işçi ya da ölmesi halinde yakınlarına sigorta şirketince ödenen tutar, işveren tarafından ödenmesi gereken tazminattan mahsup edilmelidir.

Sigorta şirketlerinin önemi, maden işletmesine sigorta işleminden önce risk analizi yapmaları hususunda ortaya çıkmaktadır. Eğer risk analizi sonucunda yeterli

²⁰⁷ Maden İşletmelerinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğine Aykırılıktan Doğan Hukuki Sorumluluk, <https://www.mtopaloglu.av.tr/img/makaleler/maden-I-s-letmelerinde-I-s-c-i-sag-lig-i-ve-I-s-gu-venlig-ine-aykirilikten-dog-an-hukuki-sorumluluk-764.pdf> (Erişim Tarihi: 13/10/2022).

sonuç alınamazsa sigorta başlayamamakta ya da var olanlar da son bulmaktadır.²⁰⁸ 6 Şubat 2015 tarihli ve 2015/72249 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yeraltı ve yerüstü kömür madenleri ile yeraltı madenciliği faaliyetinde bulunan işyerinde çalışanlara zorunlu ferdi kaza sigortası yaptırması kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda ferdi kaza sigortası ile işçilere ödenen bedeller, işverence ödenecek tazminattan mahsup edilecektir. İşveren sorumluluk sigortası yaptırılsa da işveren aleyhine tazminat davası açılabilmektedir. Sigorta şirketinin ödeyeceği bedel işverenin ödeyeceği tazminattan mahsup edilmektedir.²⁰⁹

Hazine Müsteşarlığı, 27.08.2015 tarihinde Maden Çalışanları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası Genel Şartlarını belirlemiştir.

Buna göre, Genel Şartlar A.1' de “*Üretim hazırlığı faaliyetinde bulunan personel; yer altı maden ocaklarında üretim panoları haricinde yer altının tüm açıklıklarında çalışan personeli (tahkimat, tarama, nakliyeciler, tulumbacı, elektrikçi, makinacı, haritacı, sondajcı, barutçu v.b.) yer üstü kömür ocaklarında ocak alanı içinde sigorta konusu faaliyet gereği bulunması gereken personeli (sürücüler, haritacılar, operatörler, yağcılar, tamirciler, sondajcılar, tulumbacılar, ateşleyici ekip, v.b.) ifade eder.*” şeklinde belirtilmiştir.

Maden sahası için ruhsat başvurusunda sigorta yaptırma mecburiyeti bulunmaktadır. Eğer maden işletme ruhsatı başvurusunda sigorta yaptırılmazsa, mevzubahis ruhsat düzenlenememektedir.

Maden Çalışanları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası sözleşmesinin tarafları sigortacı ve sigorta ettirendir. Sigortacı, Türkiye’de uygun branştaki tüm sigorta şirketleri olabilmektedir. Bu sigorta şirketlerine başvurulduğunda Maden Çalışanları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası yapmak zorundadır.²¹⁰

Rödovansla işletilen maden sahalarında, Maden Çalışanları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortasının kimin tarafından yaptırılacağını tespit etmek gerekmektedir. Bakanlıkça

²⁰⁸Topaloğlu Mustafa, (2017), *Yeni Bir Sigorta Türü: Maden Çalışanları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası*, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı 2-3, ss. 247-266.

²⁰⁹İnciroğlu Lütfi, (2021), *İş Sağlığı ve Güvenliği'nde Çalışan ve İşverenin Hukuki ve Cezai Sorumlulukları*, Legal Yayıncılık, İstanbul, ss. 220-221.

²¹⁰Kubilay Huriye ve Akdemir Pınar, (2017), *Maden Çalışanları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası Taraflarının Yükümlülükleri*, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Cilt 0, Sayı 10, ss. 459.

izin verilmiş rödovans sözleşmeleri uyarınca maden işletmelerinde Maden  alı anları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortasını r dovans ının da d zenlettirmesi mümkündür. Eğer Bakanlık izin vermediyse r dovans ının Maden  alı anları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası yaptırmaya yetkisi yoktur.²¹¹

Sigorta ettiren, maden çalışanlarına zorunlu ferdi kaza sigorta sözleşmesi yapmak ve poliçeyi ibraz etmek zorundadır. İlgili Kanun maddesinde ise, “*Sigorta ettiren, yer altı ve yer üstü kömür madenciliği, kömürden gayri yer altı madenciliği faaliyetlerinde bulunmak için ilgili kamu kuruluşlarına yapacağı ruhsat başvurularında, üretim ve üretim hazırlığı faaliyetinde bulunan tesis personeli için yapt ı Maden  alı anları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası Sözleşmesine ilişkin sigorta poliçesini ibraz etmek zorundadır.*”²¹² (2015/7249 sayılı BKK, m.2 (1))  eklinde düzenlenmiştir.

Maden işletmelerinde, sigorta şirketleri tarafından yapılacak risk incelemesi kapsamında tespit mecburidir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlık ı ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlık ı’nın g r    alındıktan sonra Hazine M ste arlık ı’na tespit edilen asgari sigortalama şartlarının olup olmadığı belirlenir. İşletmelerin sigorta poliçesi isteği  zerine Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi, Risk İnceleme Heyeti’ni oluşturur. İlgili heyette iki eksper bulunurken, personel sayısı on kişinin altında işletmeler için oluşturulan Risk İnceleme Heyetinde farklı olarak bir eksper bulunur.

Sigortacının çeşitli yükümlülükleri vardır. Bunlardan birisi risk incelemesi yaptırma ve takip etmektir.  u şekilde yapılmaktadır. Maden  alı anları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası Tarife ve Talimatı Tebliği’nde uyarınca, risk incelemesi neticesinde rapor düzenlenir. Bu rapor Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi nezdinde hazırlanmakta, ardından da sigorta şirketinin erişimine açılmaktadır. Eğer ilgili işletmenin asgari sigortalama şartlarını ta ımadı ı tespit edilirse Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi’nce gerekli bilişim altyapısı kurulmaktadır.²¹³ Böylelikle bir inceleme heyeti, raporunda

²¹¹ Topaloğlu M., (2017), *Yeni Bir Sigorta Türü: Maden  alı anları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası*, ss. 247-266.

²¹² (2015/7249 sayılı BKK, m.2 (1));

1 inci madde kapsamında faaliyette bulunmak için ilgili kamu kurumlarına yapılan ruhsat başvurularında sigorta poliçesi aranır.

²¹³ Kubilay H. ve Akdemir P., (2017), ss. 464-465.

asgari sigorta şartlarını sağlamayan maden işletmesinin başka inceleme heyetine inceleme yaptırması engellenecektir.²¹⁴

Risk incelemesi sonucunda faaliyetin yapılacağı yerin asgari sigorta şartlarını sağladığı tespit edilirse sigorta poliçesi düzenlenir. Poliçenin başlangıç tarihine göre altı ay içinde aynı risk incelemesi tekrar edilir.

Yürürlükte olan poliçenin risk incelemesi sonucunda asgari sigortalama şartlarını kaybettiği belirlenirse var olan sigorta teminatı askıya alınır. Durum sigorta şirketince yazılı olarak bildirilir. Sigorta teminatının askıya alınmasının bildiriminden itibaren dört ay içerisinde askıya alınan sigorta teminatıyla ilgili gerçek veya tüzel kişinin talebi üzerine sigorta şirketince yaptırılacak risk incelemesi nihayetinde tekrar yürürlüğe alınmazsa poliçe bildirim tarihi itibarıyla feshedilmektedir. İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği madde 4'te risk değerlendirmesi;

“İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek tehlikelerin belirlenmesi, bu tehlikelerin riske dönüşmesine yol açan faktörler ile tehlikelerden kaynaklanan risklerin analiz edilerek derecelendirilmesi ve kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması amacıyla yapılması gerekli çalışmalar” şeklinde belirtilmiştir.

Öte yandan sigortacı, MÇZFKSTTT'inde belirlenen miktarı aşan hasarlar için reasürans sözleşmesi yapmak zorundadır. Ancak bu miktarın altında kalan hasarlar için mecburi değildir.²¹⁵

Son olarak sigortacı sigorta bedelini ödemekle yükümlüdür. Ferdi kaza sigortası bir meblağ sigortasıdır ve risk gerçekleştiğinde sigortacı MÇZFKSTTT'inde belirlenen sigorta bedelini ödemelidir. Sigorta ile teminat altına alınan kazada, kaza tarihinden itibaren iki yıl içinde ölüme yahut sakatlanmaya yol açarsa ödeme yapılır. Ölüm halinde varislere teminatın tamamı ödenir. Sakatlanma durumunda, tedavinin sonlanması ve sakatlığın kesinleşmesiyle, Genel Şartlarda belirtilen sakatlık türleri sigortalıya ödenir. Azami limitin üstünde olan hasarlarda Hazine Müsteşarlığı tarafından oluşturulacak Özel Riskler Yönetim Merkezi'ne(ORYM) reasüre edilir.²¹⁶

²¹⁴ Topaloğlu M., (2017), *Yeni Bir Sigorta Türü: Maden Çalışanları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası*, ss. 247-266.

²¹⁵ Kubilay H. ve Akdemir P., (2017), ss. 467.

²¹⁶ Ferdi Kaza Sigortası Konusunda detaylı bilgi için bkz; Kubilay H., ve Akdemir P., (2017), ss. 466-468.

3.1.2. Cezai Sorumluluk

Cezai sorumluluk kavramı; kişinin ceza yasalarını ihlal etmesi durumunda kanunda bahsedilen yaptırımlarla karşı karşıya olmasıdır.²¹⁷ Sorumluluğunun oluşması için failin kusuru aranmaktadır. Kusursuz ceza olmaz ilkesi, ceza hukukunun temel ilkelerinden biridir.²¹⁸ Maden işletenin cezai sorumluluğu ilgili Kanunlarda da düzenlenen çevre suçları ve maden işletmesinde gerçekleşen kazalarla ilgilidir. Konunun anlaşılabilmesi için öncelikle maden işletenin çevre suçları alanındaki cezai sorumluluğunu, sonrasında da maden kazaları konusunda sorumluluğunu incelemek yararlı olacaktır.

Çevre sorunları, toplumların önde gelen sorunlarından biri olmuştur. Devlet, çevre sorunlarının çözümüyle ilgili hukuk kuralları çerçevesinde yetki kullanabilmektedir. Bu nedenle çevre sorunlarının çözümü için konuyla ilgili hukuksal kurallar oluşturulmalıdır. Günümüzde sanayi ve teknolojinin de gelişmesiyle özellikle büyükşehirlerde bulunan fabrika, üretim tesisleri, atölyelerden faaliyetleri sonucu atıklar çıkmaktadır. Bunların çevreye zarar vermeden izale edilmesi gerekmektedir. Konuyla ilgili düzenlemeler şu şekildedir;

TCK'nun 181'nci²¹⁹ maddesinde Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçuyla ilgili düzenleme yapılmıştır. Bu maddedeki eylemlerin cezalandırılabilmesi için yasalarda belirlenen teknik usullere aykırı şekilde çevreye bırakılması ve bunun çevreye zarar verecek düzeyde olması gerekmektedir. Suçun mağduru, birey, toplum ve devlet olabilir. Suçta bahsedilen kirletilen bölge ise, toprak, hava ve sudur. Bu suçun faili

²¹⁷Yavaş M., (2019), ss. 28.

²¹⁸Koca M. ve Üzülmüş İ., (2015), ss. 293.

²¹⁹**Çevrenin Kasten Kirletilmesi**

Madde 181- (1) "İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza iki katı kadar artırılır.

(4) Bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi halinde, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.

(5) Bu maddenin iki, üç ve dördüncü fıkrasındaki fiillerden dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur."

gerçek kişi olabilir. Ancak genelde suçun faili tüzel kişiliği haiz şirketler olmaktadır. Bu durumda ceza sorumluluğu özel hukuk tüzel kişilerinde yetkili olan gerçek kişilere uygulanacaktır. Ayrıca iki, üç ve dördüncü fıkralardaki eylemlerden dolayı bunlara özgü olan TCK'nun 60'ıncı²²⁰ maddesindeki güvenlik tedbirlerine hükmolunacaktır.²²¹

Konuyla ilgili bir diğer önemli kanun maddesi ise, çevrenin Taksirle Kirletilmesi başlığıyla TCK'nun 182'inci²²² maddesinde düzenlenmiştir. Suçun konusu hava, su, topraktan oluşan çevredir. Mağdur birey, toplum ve devlettir. Suçun fiili ise üç şekilde düzenlenmiştir. Bunlar “a)Çevreye zarar verecek şekilde taksirli atık veya atıkların toprağa, suya veya havada kalıcı etki bırakması; b)Atık veya atıkların toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması; c)Atık veya atıkların insan veya insanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olmasıdır.” Burada fail neticeyi öngörebilecekken, yeterli dikkat ve özenle sonucu öngörememiştir. Bu da çevrenin taksirle kirlenmesine neden olmaktadır.²²³

TCK'nun 183'ncü²²⁴ maddesinde "Gürültüye Neden Olma" başlığıyla konuyla ilgili bir başka düzenleme daha bulunmaktadır. Buradaki hukuksal yarar, bireylerin sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının korunmasıdır. Gürültüye sebep olma suç eylemi olarak düzenlenmiştir. Gürültü nedeniyle, insanların psikolojisi, kulağı ve sinir sistemi

²²⁰**Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri;**

“Madde 60- (1) Bir kamu kurumunun verdiği izne dayalı olarak faaliyette bulunan özel hukuk tüzel kişinin organ veya temsilcilerinin iştirakiyle ve bu iznin verdiği yetkinin kötüye kullanılması suretiyle tüzel kişi yararına işlenen kasıtlı suçlardan mahkûmiyet halinde, iznin iptaline karar verilir.

(2) Müsadere hükümleri, yararına işlenen suçlarda özel hukuk tüzel kişileri hakkında da uygulanır.

(3)Yukarıdaki fıkralar hükümlerinin uygulanmasının işlenen fiile nazaran daha ağır sonuçlar ortaya çıkarabileceği durumlarda, hakim bu tedbirlere hükmetmeyebilir.

(4) Bu madde hükümleri kanunun ayrıca belirttiği hallerde uygulanır.”

²²¹Taşkın A., (2021), ss. 509-510.

²²²**Çevrenin taksirle kirletilmesi**

Madde 182- "(1) Çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesine taksirle neden olan kişi, adli para cezası ile cezalandırılır. Bu atık veya artıkların, toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması halinde, iki aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2)İnsan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya taksirle verilmesine neden olan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

²²³Yılmaz Sacit, (2022), *Çevre Hukuki Bağlamındaki Türk Ceza Kanunundaki Çevre Suçları*, Adalet Yayınevi, Ankara, ss. 117.

²²⁴**Gürültüye neden olma**

Madde 183- (1) İlgili kanunlarla belirlenen yükümlülüklere aykırı olarak, başka bir kimsenin sağlığının zarar görmesine elverişli bir şekilde gürültüye neden olan kişi, iki aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

etkilenmektedir. Bu sebeple bu suç, bir somut tehlike suçu olarak düzenlenmiştir. Ayrıca suçun hukuki konusu gürültü nedeniyle zarar görebilecek çevre unsurları ve insan bedenidir. Gürültüye sebep olan eylemin yapılması ve sonucun oluşması ve sonucun da zarar verecek şekilde olması gerekmektedir. Bu koşul, bir objektif cezalandırma şartıdır. Eğer eylem zarar verecek boyutta değilse, idari yaptırım uygulanabilecektir.²²⁵

Öte yandan TCK'nun 184'ncü²²⁶ maddesinde konuyla ilgili "İmar Kirliliğine Neden Olma" suçu düzenlenmiştir. Burada imar mevzuatındaki usul ve kurallara uymayarak inşa faaliyetinde bulunmak suç olarak düzenlenmiştir. Hatta yapı ruhsatiyesi olmadan devam eden inşaatlara elektrik, su bağlantısına müsaade eden kişinin de cezalandırılacağı belirtilmiştir.

Maden Kanunu 7/12'nci²²⁷ maddesine göre imar alanları içerisinde madencilik faaliyetleri, yerel merciden izin alınarak yapılır. Faaliyet için gerekli ruhsat alındıktan

²²⁵Taşkın A., (2021), ss. 511.

²²⁶**İmar kirliliğine neden olma**

"Madde 184- (1) Yapı ruhsatiyesi alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Yapı ruhsatiyesi olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade eden kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

(3) Yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınai faaliyetin icrasına müsaade eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Üçüncü fıkra hariç, bu madde hükümleri ancak belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tabi yerlerde uygulanır.

(5) Kişinin, ruhsatsız ya da ruhsata aykırı olarak yaptığı veya yaptırdığı binayı imar planına ve ruhsatına uygun hale getirmesi halinde, bir ve ikinci fıkra hükümleri gereğince kamu davası açılmaz, açılmış olan kamu davası düşer, mahkum olunan ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar.

(6) (Ek: 29/6/2005 – 5377/21 md.) İkinci ve üçüncü fıkra hükümleri, 12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılmış yapılarla ilgili olarak uygulanmaz."

²²⁷"İmar alanları içinde kalan madencilik faaliyetleri, ilgili yerel merciden izin alınarak yapılır. Ruhsat alındıktan sonra imar alanları içine alınan maden sahalarına bu hüküm uygulanmaz. İmar planı bulunmayan alanlarda yapılan veya yapılacak olan madencilik faaliyetleri ile bu faaliyetlere bağlı geçici tesisler ve bunların müstemilatı için imar planı yapılmaz. İşletme ruhsatları, tapu kayıtları ile çevre düzeni ve imar planları notuna işlenir. İmarsız alanlarda yürütülen madencilik faaliyetleri için gerekli olan geçici tesisler ve bunların müstemilatı, inşaat ve yapı kullanma iznine tabi değildir. Ancak, yapıların fen ve sağlık kurallarına uygun olması ve ilgili il özel idaresine veya yatırım izleme ve koordinasyon başkanlığına bildirilmesi zorunludur. İmarsız alanlarda yürütülen madencilik faaliyetleri için gerekli olan geçici tesisler ve bunların müstemilatı niteliğindeki yapıların, ruhsat sahibi tarafından madencilik faaliyetinin sonlandırılmasını müteakip bir yıl içinde kaldırılması, bunlardan çevresel etki değerlendirmesi olumlu kararı alınmış olanların, çevresel etki değerlendirmesi raporunda belirtildiği şekli ile her iki alanda da yol, su, haberleşme, enerji nakil hattı, bant konveyör, havai hat ve kuyu tesislerinin ilgili idarenin onayı ve talebi doğrultusunda bedelsiz olarak kalmasına izin verilebilir. Diğerlerinin ise süresinde yerinden kaldırılması veya çevre ile uyumlu hale getirilmesi zorunludur. Ruhsat sahibinin bu yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde, çevre ve insan sağlığı bakımından sorumlulukları devam eder. Ruhsat sahibi tarafından yapılması gereken işlemler valilik veya ilgili idare

sonra imar alanları içerisindeki maden sahalarına imar mevzuatına ilişkin bu yasa uygulanmamaktadır. 3194 sayılı İmar Kanununda maden işletmesinin faaliyetiyle ilgili düzenleme yoktur. Ancak Madencilik Kanununda bina, tesis, atölye, gibi yapılara yönelik düzenleme yapılmıştır.

Maden kazalarında cezai sorumluluk işverenin gerçek kişi yahut özel kişi olmasına göre şekillenmektedir. Gerçek kişi de şahıs kendisi sorumluyken tüzel kişi de şirket yöneticileri ve yetkililer sorumlu tutulmaktadır.²²⁸

İş Sağlığı ve Güvenliği alanında uygulanan yaptırımlar, 5237 sayılı TCK'da yer alan suçlar için düzenlenen cezalardır. Bu suçlar yaralama ve ölüm suçlarıdır. İSG tedbirlerinin alınmaması sebebiyle yaralanma ya da ölüm olursa, işverene TCK gereğince işlem yapılır.²²⁹

Yapılan iş kazalarının ve meslek hastalıklarının incelenmesi neticesinde, kişilerin kusur oranları, nedensellik bağı gibi konularda inceleme yapılmaktadır. Bunların bir kısmında işverenin hiçbir kusuru bulunmamaktadır. Tüm tedbirler alınmasına rağmen önlenemeyecek niteliktedirler. Bunlar dışında işverenin “işçiye gözetme ve iş güvenliğini sağlama yükümlülüğüne aykırı hareket etmesinden kaynaklanan kazalarda” cezai sorumluluğu bulunmaktadır.²³⁰

Ceza hukuku alanında iş kazası kavramı için, işçi olunması ve kazanın işin gereği olarak yapılması gerekmektedir. İşyerinde, İSG için gerekli tedbirleri alamayan işverenin olabilecek iş kazalarını öngörebildiği belirtilmektedir. İşveren tarafından yeterli tedbirleri almaması halinde, iş kazası oluşabileceğinden dolayı bilinçli taksirden sorumluluk söz konusu olacaktır.²³¹

Taksirle yaralama “objektif özen ve dikkat yükümlülüğüne aykırı davranılması ile kişinin vücudunun zarar görmesi ya da sağlığının bozulmasına sebep olan filler olarak” şeklinde tanımlanmaktadır. Taksirle yaralama sonucu iş kazasına uğrayan

tarafından yerine getirilerek yapılan masraflar 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil edilir.”

²²⁸ Kılınç B., (2018), ss. 26.

²²⁹ Ballı Ali Şafak, (2016), *Maden Hukuku Bildirgeler Kitabı*, Astana Yayınları, Ankara, ss. 600-601.

²³⁰ Merttir Reşat, (2013), *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda İş Kazası ve Meslek Hastalığı Bakımından İşverenin Yükümlülükleri ve Sorumlulukları*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul, ss. 134.

²³¹ Kovancı N., (2018), ss. 283.

işçinin uğradığı bedensel zarar neticesinde işverenin dikkat ve özen yükümlülüğünü yerine getirmediği sonucuna ulaşılmaktadır. Dikkat ve özen yükümlülüğüne uymayan işveren ise taksirli yaralama suçuna neden olmaktadır.

İşverenlerin taksirli sorumluluğuna sebep olan hareketler ihmali şekilde gerçekleştirilmektedir. İşverenin sorumluluğu “işçiyi gözetme ve koruma borcu” kapsamındaki “dikkat ve özen yükümlülüğünü ihlal” etmesinden kaynaklanmaktadır. Risk değerlendirmesinin yapılamaması ve gerekli tedbirlerin alınmaması iş kazalarına neden olacaktır. Gerçekleşen iş kazası ve meslek hastalıklarında işverenin kusurunun tespiti, ihmalinin olup olmadığının belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu konuda başvuru yöntemleri bulunmaktadır. Bilirkişi incelemesi bu yöntemlerden biridir.²³²

İş kazalarında, eylemin taksirle mi yoksa kast ile mi gerçekleştirildiğinin; özellikle bilinçli taksir ile olası kastın tespiti gerekmektedir. Bilinçli taksir ile olası kast arasındaki ayırım için “Frank Formülü” seçeneği uygulanabilmektedir. Eğer “neticenin gerçekleşeceğini bilseydi hareketi gerçekleştirmezdi” denilebiliyorsa bilinçli taksirden bahsedilebilmektedir. Fakat “öyle veya böyle fail hareketi gerçekleştirecekti” denilebiliyorsa olası kasttan bahsedilecektir. Bilinçli taksirde fail neticeyi öngörmektedir ancak istememektedir. Yargıtay, bilinçli taksirin ne şekilde olacağını “İki sanığın birlikte işlettiği kömür ocağında, sanıkların yanında işçi olarak çalışan ölen ile mağdurun hitli adı verilen taş parçalamaya yarayan makine ile çalıştıkları sırada, ölenin kullandığı hitlinin patlamamış patlayıcıya temas etmesi sonucu meydana gelen patlama olayında, patlama nedeninin önceden yapılan atımdan kalan patlamamış patlayıcının kazaen mekanik bir etki ile patlaması olduğunun tespit edildiği, tanıkların tamamının ocakta ateşleyici yeterlilik belgesine sahip kimsenin bulunmadığını, ocakta çalışma yaptıklarında başlarında maden mühendisi bulunmadığını, patlatma işini yapmalarını kendilerine sanık M.S.’nin söylediğini, ayrıca kaza olduğu güne kadar da ocakta herhangi bir denetleme yapılmadığını, işçilerin patlatma usulünü dahi birbirlerinden öğrendikleri, gerekli eğitimlerin verilmediği, olay tarihinde ve öncesinde de patlatmaların sodyum klorat şeker, kükürt, mazot karışımından oluşan maddenin, kâğıtlara sarılarak hazırlanması ve patlayıcı içine sokulan şebeke cereyanının verildiği bulaşık teli ile patlatılması suretiyle yapıldığı, sanık tarafından patlayıcı kullanılmasına

²³² Karaahmetoğlu A., (2019), ss. 208.

ilişkin gerekli ruhsatların da alınmadığı anlaşılmakla; bu şekilde meydana gelen olayda bilinçli taksirin unsurlarının oluştuğuna hükmedilmiştir.”(Y. 12.CD, 21.12.2012, 2012/12786, 2012/28111) şeklindeki kararı ile tespit etmiştir.

İşveren, maden alanında iş sağlığı ve güvenliğini sağlamak için gerekli tedbirleri almalı, şartları sağlamalı, araçları eksiksiz bulundurmalıdır. Bu tedbirlerin alınmaması yahut şartların sağlanmaması sebebiyle ölümlü kazalarda işverenin sorumluluğu taksir düzeyini aşmaktadır.

İş Sağlığı ve Güvenliği alanında yazılı kuralların ihlalinde işverene bu alandaki yükümlülükleriyle öngörebilme imkânı verilmektedir. İşveren bu yükümlülükleri ihlal ederek öngördüğü sonucu ihmal dâhilinde görmekte ve hareketini de devam ettirerek neticeyi istediği varsayılmaktadır. TCK 21’nci maddede "kabullenme" kavramından bahsedilmektedir. İşverenin İSG alanındaki sorumluluklarını bilmesine rağmen yerine getirmemesi "istememiş olma" unsurunu içeren bilinçli taksir kavramından uzaktır. Örneğin; yeraltı işletmesindeki tahkimat malzemelerinde, çelik kullanması gerekirken ahşap malzeme kullanan işveren, işçilerin göçük altındaki ölümünden olası kastla sorumludur. Zira bu durumda, çelik malzemesine göre daha dayanıksız olan ahşapın kullanılması durumunda, işveren işçilerin zarar göreceğini öngörüp olursa olsun düşüncesi ile hareket ettiğinden, olası kastla eylemde bulunduğu kabul edilmektedir.

Bir başka önemli husus ise işçiler için can güvenliklerini riske atacak etmenlerin varlığının bilinmesi zararlı sonucu herkes tarafından öngörülebilir hale getirmektedir. Buna rağmen işverenin yükümlülüklerini yerine getirmeyerek ölüme neden olması halinde olası kastla adam öldürmekten ceza alabilecektir.²³³ Yargıtay 12. Ceza Dairesinin E. 2012/21104 K. 2013/25712 sayılı kararında “...ocak içine işçilerin sigara sokmasını ve içilmesini engellemeyerek, çalışan işçilere işe başlarken ve devamında tamamına iş sağlığı ve güvenliği eğitimi verdirip belgelettirmeyerek, fiziki şartları kötü, üretim, nakliyat ve havalandırma bakımından emniyet tedbirlerine uyulmayan ocak işleterek meydana gelen sonuca kayıtsız kalıp kabullendikleri, böyle bir olayda öngörülmekle birlikte gerçekleşmeyeceği düşünülen ve istenmeyen bir neticeden bahsedilmeyeceği, defalarca yapılan tespitler ve uyarılara rağmen hatalı, eksik ve

²³³Maden İşletenin İş Sağlığı ve Güvenliği Kapsamında Cezai Sorumluluğu için bkz; Ballı A.Ş., (2016), ss. 605-607.

tehlikeli çalışma yöntemini sürdüren sanıkların kusurluluk düzeyinin taksir düzeyini aştığı, bu şekildeki çalışma ile grizu patlaması olabileceğini öngörmelerine rağmen, patlamayı gerçek anlamda engelleyici nitelikte bir çalışma yapmadıkları, aksine mevcut tehlikeli durumu gizlemek suretiyle, "olursa olsun" düşüncesi ile hatalı ve hileli faaliyetlerine devam ettikleri; bu nedenle gerçekleşen bu neticeden olası kast hükümleri uyarınca sorumlu tutulmaları gerektiği ve olası kastla adam öldürme suçunun unsurlarının oluştuğu” şeklindedir.

İşveren, işin yürütülmesini bazen vekili aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Bu durumda işveren vekiline yapılan yetki devri işvereni her durumda ceza sorumluluğundan kurtarmamaktadır. Örneğin, işyerinde gerekli tedbirlerin alınmamasından dolayı işveren sorumludur. Alt işverenlik kurulmuş ise ceza hukuku bakımından sorumluluğun sınırları belirlenir. İş Kanuna göre işçiye karşı ikisi beraber sorumludur. Bu durum ceza hukukuyla çelişmektedir. Şöyle ki; ceza hukukunda sorumluluk için meydana gelen kazayla netice arasında neden sonuç ilişkisi, suç teşkil edip etmemesi durumu değerlendirilmektedir.²³⁴

Öte yandan ruhsat sahiplerinin üçüncü kişilerle yapmış olduğu rödovans sözleşmelerinde, Maden Kanunu Ek 7. maddesi hükmü gereğince madencilik faaliyetlerinden doğacak İSG, İK ile ilgili mali, hukuki, idari mesuliyetler rödovansçıya aittir. Ancak iş kazasında cezai sorumluluğun kime ait olduğu açıkça düzenlenmemiştir. Bu durumda ceza hukukunun genel ilkeleri yol gösterecektir. Eğer rödovansçı, ruhsat sahibinden emir alıyorsa, çalışma şekli ruhsat sahibi tarafından kontrol ediliyorsa yaşanan iş kazasında diğer aranan koşulların bulunması halinde ruhsat sahibinin cezai mesuliyeti doğabilecektir.²³⁵

3.1.3. İdari Sorumluluk

Maden işletmesinin faaliyetleri, faaliyeti düzenleyen müeyyidelere aykırı olursa idare tarafından yaptırım uygulanmaktadır. Kanun ve yönetmeliklerde düzenlenen idari yaptırımlar genelde mali yaptırımlardır.²³⁶ Ruhsat sahibi ya da maden işleten maden

²³⁴ Karaahmetoğlu A., (2019), ss. 209.

²³⁵ https://www.maden.org.tr/resimler/ekler/8d3eefe2cdb3628_ek.pdf, (Erişim Tarihi: 19/10/2022), ss. 9.

²³⁶ Öztoprak S., (2015), ss. 116.

hukuku mevzuatına aykırı davranırlarsa idari yaptırıma tabi olurlar. Maden işletenle ilgili düzenlenen mevzuattaki idari yaptırımlar şu şekildedir;

Maden Kanunu 7'nci maddesinin 10'uncu fıkrasında "*Çevre ve insan sağlığına zarar verdiği tespit edilen madencilik faaliyetleri gerekli önlemler alınıncaya kadar durdurulur.*" şeklinde belirtilmiştir. İdari işletmede bulunması gereken koşullardan birinin ortadan kalkmasıyla ruhsatı iptal etmesi yahut işletme faaliyetini durdurması idari işlem olarak koruma sağlamaktadır.

Konuyla ilgili bir başka önemli husus da 2872 sayılı Çevre Kanunu 15'nci maddesinde yer almaktadır. İlgili maddeye göre yasa ve yönetmeliklerde yer verilen yükümlülüklerin yapılmaması neticesinde faaliyetlerin durdurulacağı düzenlenmiştir. Benzer şekilde 2872 sayılı Çevre Kanunu 20'nci maddesinde yükümlülüklerle aykırı davranıldığında uygulanacak para cezaları gösterilmiştir.

Maden faaliyetleri kurallara uygun yapılmadığında, çevreye büyük zararlar verebilir. Öyle ki çevrede telefisi mümkün olmayacak kadar büyük tahribatlara yol açabilir. Bu doğrultuda kanunkoyucu tarafından yapılan idari düzenlemeler çevreye verilen zararın azaltılmasına yardımcı olmaktadır.

İdari yaptırımların amacı, iş kazası yahut meslek hastalıkları olmadan evvel iş sağlığı ve güvenliği alanındaki eksiklerin giderilmesidir. İş sağlığı ve güvenliği alanındaki yükümlülüklerle aykırı davranılması halinde mevzuata ve emredici nitelikteki düzenlemelere uyulmayarak kamu düzeni bozulmuş olacaktır. Hükümlere aykırılık için idari yaptırımlar düzenlenmiştir.²³⁷

İSGK madde 26'da Kanunun hangi maddesinde belirtilen yükümlülüklerle uyulmaması sonucunda hangi meblağda para cezasının kesileceği sayılmıştır. Maddenin 2'nci fıkrasında da aynı Kanunun "*İş Kazası ve Meslek Hastalıklarının Kayıt ve Bildirimi*" başlıklı 14'üncü maddesinde belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde Sosyal Güvenlik Kurumunca idari para cezası uygulanacağı hükme bağlanmıştır. İSGK 26'ıncı maddesi, 1'inci fıkrasının (f) bendinde; tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta çalışan işçilerin işe başlayabilmeleri için yapacakları işe uygunluklarını belirten rapor almaları gerektiği belirtilmiştir.

²³⁷Oflaz G., (2016), ss. 56.

İSGK 26'ncı maddenin 3'üncü fıkrasında maden faaliyetleri çok tehlikeli işler sınıfında olduğu için İSGK'nun ilgili yasalarına uyulmaması durumunda idari para cezalarının nasıl artırılacağı belirtilmiştir.

Bir başka önemli idari yaptırım da işin durdurulmasıdır. İSGK'nun 25'inci maddesinde yer verilmiştir. İSGK'nun 25' nci maddesi, 1. fıkrasına göre *"İşyerindeki bina ve eklentilerde, çalışma yöntem ve şekillerinde veya iş ekipmanlarında çalışanlar için hayati tehlike oluşturan bir husus tespit edildiğinde; bu tehlike giderilinceye kadar, hayati tehlikenin niteliği ve bu tehlikeden doğabilecek riskin etkileyebileceği alan ile çalışanlar dikkate alınarak, işyerinin bir bölümünde veya tamamında iş durdurulur. Ayrıca çok tehlikeli sınıfta yer alan maden, metal ve yapı işleri ile tehlikeli kimyasallarla çalışılan işlerin yapıldığı veya büyük endüstriyel kazaların olabileceği işyerlerinde, risk değerlendirmesi yapılmamış olması durumunda iş durdurulur."* şeklinde belirtilmiştir. İşyerinde hayati tehlike oluşturan bölgenin tespitiyle işyerinin bir bölümü veya tamamında iş durdurulurken, çok tehlikeli sınıfına giren işyerlerinde risk değerlendirmesi yapılmaması durumunda iş durdurulmaktadır.

İş sağlığı ve güvenliği bakımından teftişe yetkili üç iş müfettişinden oluşan heyet, iş sağlığı ve güvenliği bakımından teftişe yetkili iş müfettişinin tespiti üzerine gerekli incelemeleri yaparak, tespit tarihinden itibaren iki gün içerisinde işin durdurulmasına karar verebilir. Ancak tespit edilen hususun acil müdahaleyi gerektirmesi hâlinde; tespiti yapan iş müfettişi, heyet tarafından karar alınıncaya kadar geçerli olmak kaydıyla işi durdurur. (m. 25/2)

İşin durdurulması kararı, ilgili mülki idare amirine ve işyeri dosyasının bulunduğu Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğüne bir gün içinde gönderilir. İşin durdurulması kararı, mülki idare amiri tarafından kolluk kuvvetleri marifetiyle yirmidört saat içinde yerine getirilir. Ancak, tespit edilen hususun acil müdahaleyi gerektirmesi nedeniyle verilen işin durdurulması kararı, mülki idare amiri tarafından kolluk kuvvetleri marifetiyle aynı gün yerine getirilir. (m. 25/3)

İşveren, yerine getirildiği tarihten itibaren altı iş günü içinde, yetkili iş mahkemesinde işin durdurulması kararına itiraz edebilir. İtiraz, işin durdurulması

kararının uygulanmasını etkilemez. Mahkeme itirazı öncelikle görüşür ve altı iş günü içinde karara bağlar. Mahkeme kararı kesindir. (m. 25/4)

İşverenin işin durdurulmasını gerektiren hususların giderildiğini Bakanlığa yazılı olarak bildirmesi hâlinde, en geç yedi gün içinde işyerinde inceleme yapılarak işverenin talebi sonuçlandırılır. (m. 25/5)

İşveren, işin durdurulması sebebiyle işsiz kalan çalışanlara ücretlerini ödemekle veya ücretlerinde bir düşüklük olmamak üzere meslek veya durumlarına göre başka bir iş vermekle yükümlüdür. (m. 25/6)

Çok tehlikeli sınıfta yer alan ve ihale ile alınan işlerde; teknolojik gelişme, iş gücü kapasitesinin artırılması, üretim metotlarında yenilik gibi bir kısım unsurlar sağlanmadan üretim ve/veya imalat planlarına, iş programlarına aykırı hareket edilerek üretim zorlaması nedeniyle hayati tehlike oluşturacak şekilde çalışma biçimleri, işin durdurulma sebebi sayılır. (m. 25/7)

İşyerinde durdurulan işlerde izinsiz çalışma yaptıran işveren veya işveren vekillerine üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir. (m. 25/8) şeklinde düzenlemeler yer almaktadır.

3.2. SORUMLULUKTAN KURTULMA HALLERİ

3.2.1. Üçüncü Kişinin Kusuru

Üçüncü kişinin ağır kusuru, zarar gören ve sorumlular haricinde üçüncü kişinin makul bir insandan beklenmeyecek hareketlerde bulunarak zararın oluşmasına ya da şiddetlenmesine neden olmasıdır. Üçüncü kişinin kusuru özel ağırlıktaki tehlikeyi arka plana atacak kadar yoğun olmalıdır.²³⁸

İş kazası sonrasında kazaya işveren veya işçinin neden olmadığı durumlardır. Burada işveren ya da işçiden ziyade üçüncü bir kişinin %100 kusuru kazaya neden olmuştur. Bu durumda işverene dava açılmayacaktır.

Üçüncü kişi kavramının ne olduğu bu noktada önem arz etmektedir. “*Alt işveren, üst işveren, işverenin diğer işçileri, işveren vekili gibi kişiler dışında*” kalanlar ya da

²³⁸ Başoğlu B., (2016), ss. 216.

işyeriyle ilgili olanlar üçüncü kişi değildir. Üçüncü kişinin %100 kusurunun aranmasının yanında temyiz kudretine sahip olması da aranmaktadır.²³⁹

Öğretide, üçüncü kişinin fiili ile illiyet bağının kesilmesi için üçüncü kişinin kusurunun, zarar görenin kusuruna göre daha yoğunlukta olması aranmaktadır. Yargıtay birçok kararında üçüncü şahsın tam kusurunun illiyet bağını kestiğine karar vermiştir. Üçüncü kişinin hafif kusuru, tazminatın indirilmesine neden olmamaktadır. Ayrıca örneğin çevreyi kirletenin kusurlu üçüncü kişiye rücu hakkı vardır.²⁴⁰

3.2.2. Zarar Görenin Ağır Kusuru

Makul bir insandan beklenmeyecek hareketlerde bulunarak zararın meydana gelmesine veya şiddetlenmesine neden olmasıdır. Tehlike sorumluluğunda nedensellik bağının kesilebilmesi için zarar görenin kusuru tehlikeyi ikinci plana atacak özellikte olmalıdır.

Meydana gelen iş kazasında işçinin tam kusurunun olması durumunda işverenin sorumluluğuna gidilememektedir. İşçinin kusurunun yoğunluğundan bahsedilemeyen durumlarda tazminat miktarı da ona göre şekillenmektedir. İlliyet bağının kesilmesi için kusurun kast düzeyinde olması veya %100 olması gerekmez; ağır kusurun da illiyet bağını kesmesi mümkündür.²⁴¹

3.2.3. Mücbir Sebep

İşletme sahibi ya da işletenin illiyet bağıyla sorumlu tutulması bazı durumlarda mümkün değildir. Bu durumlardan biri mücbir sebeptir. Mücbir sebepte beklenmedik, kaçınılmaz, olağan dışı bir durum söz konusudur. Mücbir sebepler ilgili kanunda ve yönetmelikte tadadi sayılmamıştır. Şöyle ki “*ve benzeri durumlar*” ve “*gibi haller*” şeklinde ifade edilmiştir. Mücbir sebep madencilerin iradesi dışında meydana geldiği gibi evvelden fark edilebilen olaylar değildir. Bu duruma; yangın, kuraklık, sel, heyelan, grizu patlaması, şiddetli yağmur, deprem, şiddetli fırtına ve benzeri örnekler eklemek mümkündür.²⁴² Bu durumda kişilere kusur yüklenememektedir. Ancak burada mücbir sebep sonrasında oluşan zararda eğer gerekli önlemler alınsaydı bu zarar olmayacaktı ya

²³⁹ Oflaz G., (2016), ss. 93-94.

²⁴⁰ Başoğlu B., (2016), ss. 2016.

²⁴¹ Karataş H., (2019), ss. 70-71.

²⁴² Çevikçelik M., (2017), ss. 92-93.

da daha az olacaktı ise o zaman işletenin yahut işletme malikinin sorumluluğuna gidilebilir.²⁴³

Mücbir sebepte kaçınılamaz, öngörülemez ve olağanüstü bir durum söz konusudur. İşverenin işletmesinin dışından gelmeli, işletmenin dışında olmalı, işveren borca zorunlu olarak aykırı davranmış olmalıdır. Mücbir sebebi iddia edenin ispatlaması gerekmektedir. Mücbir sebeple yaşanan olayda işverenin sorumluluğuna gidilemeyecektir.²⁴⁴

Mücbir sebebin bir diğer unsuru ise meydana gelen olay kaynağını sorumlunun, sorumluluk alanında bulmamalıdır.²⁴⁵ Mücbir sebebin haricilik yönü kabul edilmeseydi işverenin sorumluluk alanı daraltılmış olurdu. Mücbir sebebi oluşturan olaylar mutlak değildir. İlliyet bağının ortadan kalkması neticesini oluşturan mücbir sebep bazı özellikler taşımalıdır. Bu özellikler, harici bir durum olması, bu sebebi teşkil eden olayın kaçınılmaz olması, ayrıca davranış normu ya da sözleşmeden kaynaklanan borcun ihlal edilmiş olması gerekmektedir.²⁴⁶

Yargıtay 21. H.D, 2007/4504 E., 20087/8407 K., 22.05.2007 tarihinde verdiği kararda şu ifadelere yer vermiştir;

“Tehlike sorumluluğu mutlak bir sorumluluk olarak nitelendirilebilir. Ancak, belirtmek gerekir ki, tehlike sorumluluğu bir sonuç sorumluluğu da değildir. Zarar iş yeri koşullarından veya işletmeye özgü tehlikeden doğmamış ve araya giren başka bir nedenden meydana gelmiş ise bu durumda işveren zarardan sorumlu tutulmamalıdır. Başka bir anlatımla, işyeri koşullarından doğan tehlike ile zarar arasında uygun illiyet bağı yoksa işverenin sorumluluğu da yoktur. İlliyet bağının kesilmesi genelde üç durumda söz konusu olabilir. Bunlar mücbir sebep, üçüncü kişinin veya zarara uğrayanın ağır kusurlarının bulunmasıdır. Dava konusu olayda ise, illiyet bağı kesen durum söz konusu değildir. Hal böyle olunca da işverenin çalıştırdığı işçilerin toplam %30 kusurlarının yanı sıra %50 oranındaki aksi tesadüften de risk nazariyesi gereğince sorumlu olacağı açıktır. Aksi tesadüf nedeniyle işverenin sorumluluğu, Borçlar Kanunu'nun 43. maddesini göz önünde tutularak hakkaniyet ölçüsünde saptanmalıdır.

²⁴³Kesemen E. N., (2019), ss. 76.

²⁴⁴Oflaz G., (2016), ss. 95.

²⁴⁵Karataş H., (2019), ss. 70.

²⁴⁶Başboğa Şahbaz Z., (2008), ss. 88.

Kötü tesadüf'e verilen %50 oran, her iki taraf için eşit paylaştırılması ilk bakışta uygun görünebilirse de, işçi-işveren arasındaki bu tür davalarda tarafların ekonomik ve sosyal durumlarının göz önünde bulundurulması halinde; işverene biraz daha fazla sorumluluk verilmesi; sosyal hukuk devleti ilkesi gereği düşünülebilir.”

Özetlemek gerekirse aslolan illiyet bağının kesilmesidir. Ortaya çıkan zarar ile işletme faaliyetinin illiyet bağının olmadığı kanıtlanırsa sorumluluk olmayacaktır.²⁴⁷

²⁴⁷Reisoğlu S., (2012), ss. 200.

SONUÇ

İnsanlığın başlangıcından beri, özellikle de insanların bir arada yaşamalarından itibaren madenler insan hayatında yer almıştır. Hatta insanlığın gelişiminde madenlerin bulunup işlenmesinin önemi büyüktür. Madencilik ise en eski mesleklerden biridir. Ülkemizde de temel sektörler arasındadır. Ülkemiz maden çeşitliliği ve maden yataklarına sahip olması açısından zengin bir ülkedir. Maden kaynakları açısından kendine yetebilecek ender ülkelerdendir.

Son senelerde küreselleşmenin etkisiyle sanayi alanındaki gelişmeler maden kaynaklarıyla ilgili yeni durumları gündeme getirmiştir. Önceden kaynaklar rahatlıkla yeterken, arz talep dengesi, yeni alanlarda madenlere duyulan ihtiyaçlar sebebiyle günümüzde madenler yetmemeye başlamıştır. Bu durum gelişmiş ülkelerin dış politikalarını giderek yeraltı kaynaklarına göre şekillendirmesini sağlamıştır. Maden ve madencilik günümüz dünyasında bu kadar önemliyken, ülkemizde de “*Maden ve maden hakkı nedir?*” “*Maden nasıl işletilir?*” “*Madeni kimler işletebilir?*” “*Maden işletmenin hukuki sorumlulukları nedir?*” soruları giderek önem kazanmıştır.

Maden işletme hakkı, madencinin sahadaki madeni çıkarması ve çıkardıklarına malik olmasını sağlayan haktır. İşletme hakkının madenler üzerindeki haklardan biri olması sebebiyle maden hakkına sahip kişiler işletme hakkına da sahiptir. “*Maden hakkına sahip kişiler kimdir?*” sorusu önemlidir. Maden hakkına sahip olacak kişilerin medeni hakları kullanma ehliyetine=fiil ehliyeti ve T.C. vatandaşlığını kullanma ehliyetine sahip olmaları gerekmektedir. Öte yandan Maden Kanunu madde 6’ya göre ulusal yasalara göre kurulmuş olma kaidesiyle tüzel kişiliği haiz şirketler de madencilik faaliyetinde bulunma hakkına sahiptir. Ülkemiz hukukuna göre tüzel kişiliği haiz özel hukuk tüzel kişileri, anonim şirketler, limited şirketler, kolektif şirketler, komandit şirketler ve kooperatiften ibarettir. Kamuya ait tüzel kişiliği olan kuruluşlar ise iktisadi devlet teşekkülleri, kamu iktisadi kuruluşları, müesseseler ve diğer kamu ticari işletmeleridir. Dolayısıyla hepsi maden işletebilmektedir.

Maden işletenin tacir olması, belli seviyede ekonomik güce ve mevkiye sahip olmasını gerektirmektedir. Tacir bazen ağır sorumluluklar taşıdığı gibi bazen de karşı taraftan lehine olan taleplerde bulunabilir. Sonuç olarak tacir olmanın hüküm ve sonuçları bulunmaktadır. Maden işleten de tacir olması dolayısıyla bu hüküm ve sonuçlara tabidir.

Maden işletenin hukuki sorumluluğu kavramı cezai, hukuki ve idari olarak ayrılmaktadır. Maden işletenin cezai sorumluluğu ise daha çok tehlike sorumluluğunun çevre kirliliği alanında ve maden işletmesinin faaliyeti nedeniyle gerçekleşen iş kazaları ya da meslek hastalıklarında incelenmektedir.

Maden işletenin faaliyeti nedeniyle gerçekleşen maden kazalarında cezai sorumluluk işverenin gerçek kişi yahut tüzel kişi olmasına göre şekillenmektedir. Gerçek kişide şahıs kendisi sorumluyken tüzel kişide şirket yöneticileri ve yetkililer sorumlu tutulmaktadır. İSG alanında uygulanan yaptırımlar, 5237 sayılı TCK'da yer alan suçlar için düzenlenen cezalardır. Bu suçlar yaralama ve ölüm suçlarıdır. İSG tedbirlerinin alınmaması sebebiyle yaralanma ya da ölüm olursa, işverene TCK gereğince işlem yapılır. İş kazalarının ve meslek hastalıklarının incelenmesi neticesinde, kişilerin kusur oranları, nedensellik bağı gibi konularda inceleme yapılmaktadır. Bunların bir kısmında işverenin hiçbir kusuru bulunmamaktadır. Tüm tedbirler alınmasına rağmen önlenemeyecek niteliktedirler. Bunlar dışında işverenin *“işçiyi gözetme ve iş güvenliğini sağlama yükümlülüğüne aykırı hareket etmesinden kaynaklanan kazalarda”* cezai sorumluluğu bulunmaktadır. İşverenin yeterli tedbirleri almaması halinde, iş kazası oluşabileceğinden dolayı bilinçli taksirden sorumluluk söz konusu olacaktır. İşveren, maden alanında İSG'ni sağlamak için gerekli tedbirleri almalı, şartları sağlamalı, araçları eksiksiz bulundurmalıdır. Bu tedbirlerin alınmaması yahut şartların sağlanmaması sebebiyle ölümlü kazalarda işverenin sorumluluğu taksir düzeyini aşmakta ve kasta yaklaşmaktadır.

Günümüzde sanayi ve teknolojinin de gelişmesiyle özellikle büyükşehirlerde bulunan fabrika, üretim tesisleri, atölyelerden faaliyetleri sonucu atıklar çıkmaktadır. Özellikle maden faaliyetleri neticesinde oluşan çevre kirliliği büyük bir sorundur. Konuyla ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. TCK'nun 181'nci maddesinde Çevrenin Kasten Kirlenmesi suçu yer almaktadır. Konuyla ilgili bir diğer önemli Kanun maddesi

ise, çevrenin Taksirle Kirlenmesi başlığıyla TCK'nun 182'inci maddesinde düzenlenmiştir. TCK'nun 183'ncü maddesinde "Gürültüye Neden Olma" başlığıyla konuyla ilgili bir başka düzenleme daha bulunmaktadır. Öte yandan TCK'nun 184'ncü maddesinde konuyla ilgili "İmar Kirliliğine Neden Olma" suçu düzenlenmiştir.

Madencilik, tehlike içeren bir alan olması nedeniyle ancak idare tarafından verilen ruhsat ile faaliyet yapılabilmektedir. Bu durum, idarenin kusursuz sorumlu olmasına neden olmaktadır. Madenler, tehlike sınıfı içerisinde "çok tehlikeli" olarak yer almaktadırlar. Tehlike kavramından büyük zararlar oluşması yahut tehlikeli oluşumunun sık aralıklarla meydana gelmesi anlaşılmaktadır. Maden üretiminin çok olduğu yerlerin çevresi ve toprak üretimden olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca atıklar oluşmakta, bunlar da doğal kaynakların yapısını bozmaktadır. Bu kapsamda maden işletenin çevre hukuku bakımından hukuki sorumluluğu gündeme gelmektedir.

Maden işletenin hukuki sorumluluğu açısından çevre kirliliğiyle ilgili sigorta konusu oldukça önemlidir. Çevre Kirliliği Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarına göre; temizleme giderleri, maddi hasar, atıkların taşınması gibi masraflar sigortayla teminat altına alınabilir. Ancak bu sigorta, zorunlu bir sigorta değildir. Sanayi işletmeleri ve sorumluluk sigortacıları çevre sorumluluk sigortasının zorunlu olmasına çeşitli gerekçelerle karşı çıkmaktadırlar

Ülkemizde büyük çaplı maden kazaları meydana gelmiştir. Meydana gelen maden kazaları neticesinde işçiler bedensel veya ruhsal olarak zarar görmüşlerdir. Maden alanında yaşanan çok sayıda iş kazalarının yanında meslek hastalıkları da azımsanmayacak derecede fazladır. İşverenlerin, işçilerin geçirdikleri iş kazaları ve meslek hastalıklarından sebeple uğradıkları zararlara ilişkin öncelikle Anayasa'dan, çeşitli kanunlar ve düzenlemelerden yahut sözleşmelerden, gözetim yükümlülüğünden kaynaklanan birçok sorumluluğu bulunmaktadır. İşçi, iş kazası yahut meslek hastalığı geçirdiğinde ortaya çıkan zararların tazmini gündeme gelecek ve işverenden bunların tazminini bekleyecektir. İşçiyi gözetme borcu kapsamında işverenin bu zararları tazmin etmesi gerekmektedir. İşçi bu durumda tedavi masraflarını, çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıpları, kazanç kayıplarını ve ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan kayıpları, destekten yoksun kalma tazminatını ve manevi tazminatı isteyebilecektir.

Maden ruhsat sahipleri ya da işletenler için sigorta alanında yapılan düzenleme oldukça önem arz etmektedir. 6 Şubat 2015 tarihli ve 2015/72249 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yeraltı ve yerüstü kömür madenleri ile yeraltı madenciliği faaliyetinde bulunan işyerinde çalışanlara zorunlu ferdi kaza sigortası yaptırması kararlaştırılmıştır. Böylelikle maden işyerinde kaza yahut meslek hastalığı meydana geldiğinde maden ruhsat sahibi ya da maden işletenin yüklü tazminatlar ödeyerek zor duruma düşmelerinin önüne geçilmek istenmiştir.

Maden işletenin idari sorumluluğu da önem arz etmektedir. Keza idari yaptırımların amacı, çevre kirliliği, iş kazası yahut meslek hastalıkları olmadan evvel eksikliklerin giderilmesi ve tedbirlerin alınmasıdır.

Netice olarak, maden işletmeciliği ve bunun getirmiş olduğu hukuki sorumluluklar günden güne daha da önem arz etmektedir. Maden işletenin sorumluluğuyla ilgili hukukun çeşitli alanlarında düzenlemeler yapılmaktadır. Düzenlemelerin yapılması, sıkı şekilde uygulanması hatta gerektiğinde daha da artırılması sektörün gelişimi açısından önemlidir. Uygulanan idari yaptırımlarla ne kadar çok tedbir alırsa oluşacak tehlikenin sonuçları, meydana gelme ihtimali olan çevre kirliliğinin etkisi ve olasılığı olan iş kazalarının sonuçları o kadar az zararlı ve kontrollü olacaktır. Yine ceza sorumluluğu alanında mevzuat yeterli düzenlemeye sahip olduğunda ve sıkı şekilde uygulandığında, ilgili suçların oluşmaması adına caydırıcılık oluşturacaktır. Son olarak maden işletenin hukuki sorumluluğu alanında verilecek destekler alanda yatırımcıların sayısının artması adına önemlidir. Çünkü tehlike arz eden maden işletmesi büyük zararlar meydana getirebilmektedir. Özellikle çevre kirliliği ve iş kazası gibi alanlarda çok büyük meblağlı tazminatlar maden işletenleri çekindirmektedir. Maden sektöründe olan bu eksikliklerle ilgili gerekli çalışmaların yapılmasıyla daha olumlu sonuçlar alınacağı muhakkaktır.

KAYNAKLAR

Akbulut Berrin, (2020), *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Akıntürk Turgut, (2009), *Borçlar Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul.

Artuk M. Emin, Gökçen Ahmet ve Yenidünya A. Caner, (2016), *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınları, Ankara.

Avcı Elif, (2022), *Yargıtay Kararları Işığında İbra Sözleşmesine Bir Bakış*, Terazî Hukuk Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 185, ss. 16-29.

Ayan Mehmet, (2016), *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler)*, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Aydın Elif, (2009), *Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Zarar ve Tazmini*, Yüksek Lisans, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İzmir.

Aydos Oğuz Sadık, (2019), *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler)*, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Ballı Ali Şafak, (2016), *Maden Hukuku Bildirgeler Kitabı*, Astana Yayınları, Ankara.

Baş Büşra, (2019), *Sorumsuzluk Anlaşması*, Fasikül Hukuk Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 111, ss. 757-765.

Başboğa Şahbaz Zübeyde, (2008), *İşverenin İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Hukuki Sorumluluğu ile Maddi Zararın Hesabına İlişkin Esaslar*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul.

Başoğlu Başak, (2016), *Çevre Zararlarından Doğan Hukuki Sorumluluk*, Vedat Kitapçılık, İstanbul

Bilgili Fatih ve Demirkapı Ertan, (2020), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Dora Yayınları, Bursa.

Bostancı Yalçın ve Çetinel Tunahan, (2021), *İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Tazminat Taleplerinin Usul Hukukunun Bazı Kurumları Bakımından Değerlendirilmesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 1, s. 345.

Çevikçelik Muradiye, (2017), *İdare Hukukunda Maden İşletme Sözleşmeleri*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuk Anabilim Dalı, Antalya.

Çevikçelik Muradiye, (2020), *3213 Sayılı Maden Kanunu Uyarınca Maden Hukukunda Kamulaştırma Usulü*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 24, Sayı 1, s. 329-360.

Çitil Bünyamin, (2021), *Tüm Yönleriyle Maden Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Demir Hasan, (2011), *Çevreyi Kirletenin Hukuki Sorumluluğu*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk (Madeni Hukuk) Anabilim Dalı, Ankara.

Dinç Serhat, (2017), *Ticaret Hukuku Bilgisi (Ticari İşletme - Şirketler Hukuku)*, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Ercan İsmail, (2013), *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Levha Yayınları, İstanbul.

Erdoğan Mehmet Şirin, (2013), *İş Kazasından Zarar Görenlerin ve Yakınlarının Maddi ve Manevi Zararlarının Tazmini Compensation of Tengible Damages and Emotional Distress of Injured People and Relatives due to Labour Accident*, Yaşar Üniversitesi E- Dergisi, Cilt 8, Sayı Özel, s. 0-1110.

Eren Fikret, (1975), *Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağ Teorisi*, Sevinç Matbaası, Ankara.

Eren Fikret, (2022), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayınları, Ankara.

Ergün Ömer ve Çaldağ Coşkun, (2018), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Ders Notları*, Sevinç Yayınevi, Ankara,

Fındıklıgil Yavuz, (1966), ***Maden Hukuku***, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul.

Göğür Erdoğan, (1979), ***Maden Hukuku***, Sevinç Matbaası, Ankara.

Gökcan Hasan Tahsin, (2016), ***Haksız Fiil Sorumluluğu ve Tazminat Hukuku***, Seçkin Kitapçılık, Ankara.

Gökcan Hasan Tahsin, (2018), ***Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Hukuki Sorumluluk, Tazminat, Sigorta ve Rücu Davaları***, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Güdük Zeynep, (2017), ***Türk Mevzuatında  evre Kirletenin Hukuki Sorumluluğu***, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 130, s. 187-224.

G n y Ömer, (2017), ***Maden Hukuku Kavramlar- lkeler-Tanımlar***, Ankara.

Güneren Ali, (2011), ***   Kazası veya Meslek Hastalığından Kaynaklanan Maddi ve Manevi Tazminat Davaları***, Adalet Yayınevi, Ankara.

Hatemi Hüseyin ve Gökyayla Emre, (2017), ***Borçlar Hukuku Genel Hükümler***, Vedat Kitapçılık, İstanbul.

  el Kayıhan, (2018), ***Ceza Hukuku Genel Hükümler***, Beta Yayınları, Ankara.

 nan Ali Naim ve Yücel  zge, (2014), ***Borçlar Hukuku Genel Hükümler***, Seçkin Yayınevi, Ankara.

 nciroğlu Lütfi, (2021), ***   Sağlığı ve Güvenliği'nde çalışan ve   verenin Hukuki ve Cezai Sorumlulukları***, Legal Yayıncılık, İstanbul.

Karaahmetoğlu Atanur, (2019), ***Maden    ilerinin  alı ma Koşulları ve Madenlerde Alınması Gerekli  nlemler***, Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,  zel Hukuk Anabilim Dalı, Bursa.

Karaçay Dolunay, (2019), ***Yapı Malikinin Tazminat Sorumluluğu***, Yüksek Lisans Tezi,  ankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,  zel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara.

Karataş Huriye, (2019), *İş Kazası ve Meslek Hastalığında İşverenin Hukuki Sorumluluğu*, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Kaysı Kınacıoğlu İrem, (2019), *İş Kazası ve Meslek Hastalığında Maddi-Manevi Tazminat*, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Gaziantep.

Kesemen Ece Nur, (2019), *Türk Hukukunda Maden İşletenin Hukuki Sorumluluğu*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Afyonkarahisar.

Kılıçoğlu Ahmet M. , (2021), *Eşya Hukuku*, Turhan Kitapevi, Ankara.

Kılınç Bahar, (2018), *İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanması Bakımından Kamu Yönetiminin Görev ve Sorumlulukları: Maden İşyerleri Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuk Anabilim Dalı, Kayseri.

Koca Mahmut ve Üzülmüş İlhan, (2015), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınları, Ankara.

Koçali Kaan, (2021), *Maden Kazalarında Sorumluluklar ve Kusur Oranları*, Nobel Bilimsel Eserler, Ankara.

Korkut Ömer, Cengil M. Fatih, Durdu Mehmet, Gürbüz Gökberk İdil Nur ve Doğanay Zahid, (2021), *Şematik Ticari İşletme Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Kovancı Nuray, (2018), *İş Kazası Sonucu Ölüm Nedeniyle İşverenin Cezai Sorumluluğunun Suçun Manevi Unsuru Bakımından Değerlendirilmesi*, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Cilt 0, Sayı 11, s. 263.

Kubilay Huriye ve Akdemir Pınar, (2017), *Maden Çalışanları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası Taraflarının Yükümlülükleri*, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Cilt 0, Sayı 10, s. 455-473.

Medar Furkan, (2017), *Türk İdare Hukukunda Kusurlu Sorumluluk*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuk Anabilim Dalı, Kocaeli.

Merttir Reşat, (2013), *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda İş Kazası ve Meslek Hastalığı Bakımından İşverenin Yükümlülükleri ve Sorumlulukları*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul.

Oflaz Gökhan, (2016), *Madenlerde İş Sağlığı ve Güvenliği ile İşverenin Maden Kazalarından Doğan Hukuki Sorumluluğu*, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Erzincan.

Oğuzman M. Kemal ve Öz Turgut, (2020), *Borçlu Hukuku Genel hükümler*, Vedat Kitapçılık, İstanbul.

Özdamar Demet, (2001), *Maden Hakkı ve Maden İrtifakı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını: Prof. Dr. Mahmut Teyfik BİRSEL'e Armağan, s. 319-335.

Özkanlı Ezgi, (2015), *İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Manevi Tazminat Davası*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara.

Öztoprak Sezai, (2015), *Kömür Ocaklarının Özel Hukuk Kişileri Tarafından İşletilmesi*, Yetkin Yayınevi, Ankara.

Özyakışır Özkan, (2021), *Arazi Mülkiyetinin Kapsamına İlişkin “Cuius Est Solum İlkesi”nin Bir İstisnası: Türk Hukukunda Maden Mülkiyeti*, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 29, Sayı 3, s. 1659-1692.

Poyraz Ercan, (2016), *Ticaret Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Reisoğlu Safa, (2012), *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Beta Yayınları, İstanbul.

Rezazad Yaser, (2016), **Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Kusursuz Sorumluluk Halleri**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, Erzurum.

Saraç Senem, (2012), **Türk Borçlar Kanunu'nda Tehlike Sorumluluğu ve Denkleştirme (TBK m.71)**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul.

Saraçoğlu Simge, (2018), **Türk Borçlar Kanunu Kapsamında Yapı Malikinin Sorumluluğu (TBK m.69)**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul.

Sarıhan Banu Bilge, (2014), **Türk Borçlar Kanunu'nda Genel Bir Kural Olarak Tehlike Sorumluluğu**, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 20, Sayı 1, s. 1177-1196.

Savaşan Zerrin ve Ünay Hakan, (2021), **Türk Çevre Hukuku ve Politikaları: Düünden Bugüne ve Geleceğe**, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Sümer Haluk Hadi, (2021), **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Taşkın Ahmet, (2021), **Türk Maden Hukuku**, Yetkin Basımevi, Ankara.

Topaloğlu Mustafa, (1988), **Madencinin Hukuki Sorumluluğu**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara.

Topaloğlu Mustafa, (2011), **Maden Hukuku**, Karahan Kitapevi, Adana.

Topaloğlu Mustafa, (2017), **Yeni Bir Sigorta Türü: Maden Çalışanları Zorunlu Ferdi Kaza Sigortası**, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı 2-3, s. 247-266.

Topaloğlu Mustafa, (2021), **Maden Hukuku ile İlgili Makaleler**, Vedat Kitapçılık, İstanbul.

Toroslu Nevzat ve Toroslu Haluk, (2018), **Ceza Hukuku Genel Kısım**, Savaş Yayınevi, Ankara.

Tüzün Duygu, (2020), *Kabahatlar Kanunu'nun Genel Hükümleri ve İdari Yaptırımlar Üzerine Bazı Gözlemler*, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1-3, ss. 3315-3335.

Uyar Özbek Zeynep, (2018), *Türk Hukukundaki Kusursuz Sorumluluk ve Tehlike Sorumluluğu Halleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Diyarbakır.

Uzun Mine, (2014), *Türkiye'de Madencilik Sektörünün Vergilendirilmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:16, Sayı 2.

Yavaş Mahmut, (2019), *Kara Taşıtları Sigortaları*, Yetkin Yayınları, Ankara.

Yavuz Marım Tuğba, (2021), *Madenlerin İşletilmesi ve Rödovans Sözleşmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara.

Yılmaz Sacit, (2022), *Çevre Hukuki Bağlamındaki Türk Ceza Kanunundaki Çevre Suçları*, Adalet Yayınevi, Ankara.

Yongalık Aynur, (1998), *Çevre Sorumluluk Sigortası*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara.

Yücel Özge, (2014), *Türk Borçlar Kanunu'na Göre Genel Tehlike Sorumluluğu*, Seçkin Yayınevi, Ankara.

ÇEVİRİMİÇİ KAYNAKLAR

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/45854/mod_resource/content/0/Hafta%2014%20karar%20incelemesi%20-%201.pdf (Erişim Tarihi: 14/10/2022).

<https://www.csgb.gov.tr/media/1340/meslek hastaliklari.pdf>, (Erişim Tarihi: 15/10/2022)

https://www.maden.org.tr/resimler/ekler/8d3eefe2cdb3628_ek.pdf, (Erişim Tarihi: 12.03.2023)

Maden İşletmelerinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğine Aykırılıktan Doğan Hukuki Sorumluluk, <https://www.mtopaloglu.av.tr/img/makaleler/maden-I-s-letmelerinde-I-s-c-i-sag-lig-i-ve-I-s-gu-venlig-ine-aykiriliktan-dog-an-hukuki-sorumluluk-764.pdf> (Erişim Tarihi: 13/10/2022)

https://www.maden.org.tr/resimler/ekler/8d3eefe2cdb3628_ek.pdf

(ErişimTarihi 12.03.2023)

ÖZGEÇMİŞ

Merve Akyol Çörekci

